

MAKÜ

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ

T.C.

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI

KARADENİZ BÖLGESİ TÜMÜLÜSLERİ

BÜŞRA KIRMIZI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Prof. Dr. RALF H. BECKS

Burdur-2023

T.C.
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANA BİLİM DALI

KARADENİZ BÖLGESİ TÜMÜLÜSLERİ

BÜŞRA KIRMIZI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN: PROF. DR. RALF H. BECKS

Üye: Prof. Dr. B. Ayça POLAT BECKS

Üye: Prof. Dr. Mehmet ÖZHANLI

BURDUR-2023

T.C.
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ETİK BEYAN METNİ

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Karadeniz Bölgesi Tümülsleri ” adlı tezin hazırlanması sürecinde akademik etik kuralları ihlal etmediğimi, tezimin özgün olduğunu, başvurduğum kaynakları metin içinde, dipnotlarda ve kaynakçada eksiksiz ve bilimsel kurallara uygun olarak gösterdiğimi taahhüt ederim.

Büşra Kırmızı

Tarih ve İmza

ÖNSÖZ

Karadeniz Bölgesi Tümülüsleri olarak ele alınan bu çalışma Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Yüksek Lisans Tezi olarak çalışılmış olup araştırmalar sonucunda Tümülüsün kökenlerinden ve Karadeniz Bölgesinde bulunan tümülüslerden bahsedilmiştir.

Öncelikle bu çalışmamda tecrübeleri ile bana destek olan değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Ralf H. Becks'e, kaynaklarım için bana yardımcı olan değerli hocam Prof. Dr. B. Ayça Polat Becks'e, Doç. Dr. F. Eray Dökü'ye, bilgileriyle beni aydınlatan Doç. Dr. Şahin Yıldırım'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Eğitimimi sürdürdüğüm süreçte benim için ellerinden geleni yapan değerli Anne-Babam Yaşar-Halil Kırmızı'ya, her türlü maddi-manevi desteği ile yanımda olan Halam Hatice Dilman'a, kaynaklarımı bulmamda yardımcı olan ablalarım Ayşegül Kırmızı ve Aysun Akyol'a, Almanca kaynaklarımı bulmamda bana yardımcı olan Aksu Günay'a, çalışmamı hazırlarken hatalarımı düzeltmem konusunda ve bu süreçte mental anlamda bana destek olan, kardeşim Müşerref Özçoban'a, değerli arkadaşlarım Ekin Orakçal ve Gamze Nur Tali'ye teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimim boyunca yanımda olan, çalışmamı yetiştiremeyeceğimi düşündüğüm zamanlarda maddi-manevi desteklerini esirgemeyen değerli eşim Ömer Karataş'a da teşekkürü borç bilirim.

Büşra KIRMIZI

Burdur, 2023

(KIRMIZI, Büşra, Karadeniz Bölgesi Tümülüsleri, Yüksek Lisans Tezi, Burdur, 2023.)

ÖZET

Tümülüsler yığma taş, toprak ile kapatılmış suni tepe görünümü veren mezar tipidir. Dünyanın çeşitli alanlarında bulunan tümülüslerin birbiri ile kültürel ve kronolojik bağlantıları bulunmamaktadır. Balkanlarda yoğun olarak görülen bu mezar tipi buradan Türkiye Coğrafyası içerisinde bulunan Thrakia Bölgesi'ne gelerek Karadeniz Bölgesi'nin kuzey kesimine doğru yayılım göstermiştir.

Karadeniz Bölgesi'nde bulunan tümülüsler Bithynia Bölgesi, Paphlagonia Bölgesi ve Pontos Bölgesi tümülüsleri olarak ayrılmıştır. Bulunan tümülüslerin mimari ve ele geçen buluntular açısından değerlendirilmesi yapılarak tarihlendirilmeleri yapılmıştır. Bazı tümülüslerin ise sadece yüzey araştırmaları gerçekleştirilmiş ve tescillendirilmeleri yapılmıştır. Karadeniz Bölgesi'nde bulunan tümülüslerin en erken örnekleri Demir Çağı'na tarihlendirilmesi yapılmıştır. Akhamenid Dönem, Hellenistik Dönem ve Roma Dönemlerine tarihlendirilen örnekleri de bulunur. Bazı tümülüs mezarlarında tahribin fazla olması ve hiçbir buluntuya rastlanılamadığı için tarihlendirilmeleri yapılamamıştır.

Bu çalışmada toplam 68 tümülüs, 1 stel, 1 kabartmalı blok bulunmuş, tahrip durumu, kazı yapılıp yapılmadığı ve hangi döneme tarihlemesi yapıldığı hakkında bilgiler verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Karadeniz Bölgesi, Tümülüs, Bithynia Bölgesi tümülüsleri, Paphlagonia Bölgesi tümülüsleri, Pontus Bölgesi tümülüsleri

(KIRMIZI, Büşra, Tumuli of the Black Sea Region, Master Thesis, Burdur, 2023.)

ABSTRACT

Tumuli are the type of tombs that give the appearance of artificial hills covered with rubble stones and earth. Tumuli appear in various parts of the world but do not have cultural and chronological connections with each other. This type of tomb, which is common in the Balkans, came from here to the Thrakia Region in the Turkish Geography and spread to the northern part of the Black Sea Region.

The tumuli in the Black Sea Region are divided into the Bithynia Region, Paphlagonia Region and Pontos Region tumuli. The tumuli found were evaluated in terms of architecture and findings, and they were dated accordingly. Some tumuli have only been surveyed and registered. The earliest examples of the tumuli found in the Black Sea Region were dated to the Iron Age. There are also examples dated to the Achaemenid Period, Hellenistic Period and Roman Periods. Since some of the tumulus tombs were heavily damaged and no findings were made, they could not be dated.

In this study, a total of 68 tumuli, 1 stela, 1 relief block were investigated, and information was given about the destruction status, whether excavations were carried out or not, and the period in which they were dated.

Keywords: Black Sea Region, Tumulus, Bithynia Region tumuli, Paphlagonia Region tumuli, Pontos Region tumuli

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN METNİ.....	i
ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR DİZİNİ.....	ix
TABLolar DİZİNİ.....	x
HARİTALAR DİZİNİ.....	xi
RESİMLER DİZİNİ.....	xiv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM KARADENİZ BÖLGESİ

1.1. Karadeniz Bölgesi Tarihi.....	4
1.2. Karadeniz Bölgesi Coğrafyası.....	6
1.2.1. Doğu Karadeniz Bölgesi.....	6
1.2.2. Orta Karadeniz Bölgesi.....	8
1.2.3. Batı Karadeniz Bölgesi.....	9
1.3. Antik Çağda Karadeniz Bölgesi.....	10
1.3.1. Bithynia.....	10
3.1.2. Paphlagonia.....	11
1.3.3. Pontus.....	13

İKİNCİ BÖLÜM TÜMÜLÜSLER

2.1. Tümülüsler Anadolu'da İlk Nerede ve Hangi Uygarlıkla Ortaya Çıkmıştır?.....	18
2.2. Tümülüs Tipleri.....	18
2.3. Tümülüslerin Dönemsel Farklılıkları:.....	20
2.3.1. Frig Tümülüsleri.....	20
2.3.2. Lidya Tümülüsleri.....	20
2.3.3. Akhamenid Tümülüsleri.....	21

2.3.4. Hellenistik Dönem Tümülüsleri	21
2.3.5. Roma Dönemi Tümülüsleri	22

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KARADENİZ BÖLGESİ'NDE BULUNAN TÜMÜLÜSLER

3.1. Bithynia Bölgesi Tümülüsleri	23
3.1.1 Hellenistik Döneme Tarihlenen Tümülüsler	23
3.1.1.1. İstilli Tümülüsü	23
3.1.1.2. Düzce Tümülüsü	23
3.1.1.3 Hışıroğlu Tümülüsü	24
3.1.2. Roma Dönemine Tarihlenen Tümülüsler	25
3.1.2.1 Yeşilyayla Tümülüsü	25
3.1.2.2. Asar Tümülüsleri	25
3.1.2.3. Dokuzdeğirmen Tümülüsleri	25
3.1.2.4. Edilli Tümülüsü	25
3.1.2.5. Ayazlı Tümülüsleri	26
3.1.2.6. Hacı Ahmetler Tümülüsü I	26
3.1.2.7. Hacı Ahmetler Tümülüsü II	26
3.1.2.8. Konuralp Doğancı Tümülüsü	26
3.1.2.9. Güven Tümülüsü I	27
3.1.2.10. Güven Tümülüsü II	27
3.1.2.11. İskenderli Tümülüsü	27
3.1.2.12. Gavurlar Tümülüsü	28
3.1.2.13. Örmeci Tümülüsü	28
3.1.2.14. Hamascık Tümülüsü	28
3.1.3. Hellenistik Dönem Ve Roma Dönemine Tarihlenen Tümülüsler	28
3.1.3.1. Mendeller Tümülüsü	28
3.1.3.2. Çeştepe Tümülüsü	29
3.1.4. Tarihlendirilmesi Yapılamayan Tümülüsler	29
3.1.4.1. Yılcıbaşı Tümülüsü	29
3.2. Paphlagonia Bölgesi Tümülüsleri	29
3.2.1. Geç Tunç Çağı-Erken Demir Çağı'na Tarihlendirilen Tümülüsler	30

3.2.1.1 Kadironbaşı Tümülüsü	30
3.2.2. Demir Çağı'na Tarihendirilen Tümülüsler	31
3.2.2.1. Büyük Göztepe Tümülüsü	31
3.2.3. Geç Arkaik-Erken Hellenistik Dönem Tümülüsleri	32
3.2.3.1. Pers Etkili Tümülüsler	32
3.2.4. Geç Klasik-Erken Hellenistik Döneme Tarihlendirilen Tümülüsler.....	34
3.2.4.1. Gökbel Köyü Hamas Kıranı Tümülüsü	34
3.2.5. Hellenistik Döneme Tarihlenen Tümülüsler	36
3.2.5.1. İkiztepe Tümülüsü	36
3.2.5.2. Baruthane Tümülüsleri	36
3.2.5.3. Mezarlıktepe Tümülüsü	38
3.2.5.4. Yolbaşı Moğol Tümülüsleri	38
3.2.5.4.1. Moğol C Tümülüsü	39
3.2.5.4.2. Moğol D Tümülüsü	39
3.2.5.5. Kahpedoruk Tümülüsleri	39
3.2.5.5.1. Kahpedoruk A Tümülüsü	39
3.2.5.5.2. Kahpedoruk C Tümülüsü	39
3.2.5.6. Ovaşeyhler Tümülüsü	40
3.2.5.7. Bürünük Kapaklı Mevkiinde Bulunan Tümülüs	40
3.2.5.8. Topçu Mezarlığı I Tümülüsü	40
3.2.5.9. Zopran Köyü Tümülüsü	41
3.2.5.10. Kırktepe Tümülüsleri	41
3.2.5.11. Sinop Tümülüsleri	41
3.2.5.12. Abdaloğlu Tümülüsü	42
3.2.5.13. Hamidiye Tümülüsü	42
3.2.5.14. Yassıalan Tümülüsü	43
3.2.5.15. Emirmusa-Horozun Tepe Tümülüsü	43
3.2.5.16. Toybelen Mahallesi Tümülüsü	43
3.2.5.17. Büyükoyumcu Köyü Tümülüsü	44
3.2.5.18. Demirkent Tümülüsü	44
3.2.5.19. Toptepe Tümülüsleri	45
3.2.5.20. Dökmetepe (Lerdüğe) Tümülüsü I	45

3.2.5.21. Dökmetepe (Lerdüğe) Tümülüsü II.....	45
3.2.5.22. Yeralan Köyü Tümülüsü	46
3.2.5.23. Aydın Köyü Tümülüsü	47
3.2.5.24. Hacılar Obası Tümülüsü.....	47
3.2.5.25. Selmanlı Tümülüsü.....	48
3.2.6. Roma Dönemine Tarihlenen Tümülüsler	49
3.2.6.1. Kayı Köyü Tümülüsü	49
3.2.6.2. Türbe Tepe Tümülüsü	50
3.2.6.3. Fındıcak Mevki Tümülüsü	50
3.2.6.4. Esençay Tümülüsü.....	51
3.2.6.5. Kaypı Tümülüsü	51
3.2.7. Tarihlendirilmesi Yapılamayan Tümülüsler	51
3.2.7.1. Şahin Tepesi Tümülüsü	51
3.2.7.2. Çukurhan Tümülüsü	52
3.2.7.3. Uzgur Köyü Tümülüsü	52
3.2.7.4. Kuşçular Köyü Tümülüsü.....	52
3.2.7.5. Kahpedoruk B Tümülüsü	53
3.3. Pontus Tümülüsü	53
3.3.1. Hellenistik Dönem-Roma Dönemi'ne Tarihlenen Tümülüsler.....	53
3.3.1.1. İkiztepe Tümülüsü I.....	53
3.3.1.2. İkiztepe Tümülüsü II	53
3.3.1.3. Sivritepe Tümülüsü	54
3.3.2. Roma Dönemine Tarihlenen Tümülüsler.....	54
3.3.2.1. Çeştepe Tümülüsü	54
3.3.2.2. Kalecik Tümülüsü	55
3.3.2.3. Tilkitepe Tümülüsü	55
SONUÇ.....	56
KAYNAKÇA.....	61
TABLolar.....	68
HARİTALAR.....	80
RESİMLER.....	110
ÖZGEÇMİŞ.....	159

KISALTMALAR DİZİNİ

ADÜ: Adnan Menderes Üniversitesi

A.g.e.: Adı Geçen Eser

C: Cilt

Edt: Editör

ETÇ: Erken Tunç Çağı

İ.Ö.: İsa'dan Önce

İ.S.: İsa'dan Sonra

İ.Ü: İstanbul Üniversitesi

MKK: Müze Kurtarma Kazıları

MKKS: Müze Kurtarma Kazısı Semineri

O.D.T.Ü: Orta Doğu Teknik Üniversitesi

OKB: Orta Karadeniz Bölgesi

S: Sayı

s. sayfa

Yy.: Yüzyıl

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1: Bithynia Bölgesi, Paphlagonia Bölgesi ve Pontus Bölgesi'nde bulunan tümülüslerin adı, bölgesi, bulunan konumu, boyutları, yapı özellikleri, buluntuları kronolojik sıraya göre dizilmiştir.	68
Tablo 2: Bölgelerin dönemsel olarak ayrımı ve toplamını gösteren tablo	79

HARİTALAR DİZİNİ

Harita 1: Karadeniz Bölgesi (Aksan, 2021, s.109)	80
Harita 2: Bithynia Bölgesi (Öztürk, 2012, s.181)	80
Harita 3: Paphlagonia Bölgesi (Öztürk, 2012,s.247)	81
Harita 4: Pontus Bölgesi (Öztürk,2012, s.313)	81
Harita 5: Karadeniz Bölgesi'nde Bulunan Tümülüsler.....	82
Harita 6: İstilli Tümülüsü (https://earth.google.com/)	83
Harita 7: Hışıroğlu Tümülüsü (https://earth.google.com)	83
Harita 8: Yeşilyayla Tümülüsü (https://earth.google.com)	84
Harita 9: Asar Tümülüsleri (https://earth.google.com)	84
Harita 10: Dokuzdeğirmen Tümülüsleri (https://earth.google.com)	85
Harita 11: Edilli Tümülüsü (https://earth.google.com)	85
Harita 12: Ayazlı Tümülüsleri (https://earth.google.com)	86
Harita 13: Hacı Ahmetler Tümülüsleri (https://earth.google.com)	86
Harita 14: Konuralp Doğançlı Tümülüsü (https://earth.google.com)	87
Harita 15: Güven Tümülüsleri (https://earth.google.com)	87
Harita 16: İskenderli Tümülüsü (https://earth.google.com)	88
Harita 17: Gavurlar Tümülüsü (https://earth.google.com)	88
Harita 18: Örmeci Tümülüsü (https://earth.google.com)	89
Harita 19: Hamascık Tümülüsü (https://earth.google.com)	89
Harita 20: Mendeller Tümülüsü (https://earth.google.com)	90
Harita 21: Yılcıbaşı Tümülüsü (https://earth.google.com)	90
Harita 22: Kadironbaşı Tümülüsü (https://earth.google.com)	91
Harita 23: Büyük Göztepe Tümülüsü (https://earth.google.com)	91
Harita 24: Gökbel Köyü Hamas Kıranı Tümülüsü (https://earth.google.com)	92

Harita 25: Samsun İkiztepe Tümölüsü (https://earth.google.com)	92
Harita 26: Baruthane Tümölüsleri (https://earth.google.com)	93
Harita 27: Mezarlıktepe Tümölüsü (https://earth.google.com)	93
Harita 28: Yolbaşı Moğol Tümölüsleri (https://earth.google.com)	94
Harita 29: Kahpedoruk Tümölüsleri (https://earth.google.com)	94
Harita 30: Ovaşeyhler Tümölüsü (https://earth.google.com)	95
Harita 31: Bürünük Kapaklı Mevkiinde Bulunan Tümölüs (https://earth.google.com)	95
Harita 32: Zopran Köyü Tümölüsü (https://earth.google.com)	96
Harita 33: Kırktepe Tümölüsleri (https://earth.google.com)	96
Harita 34: Sinop Tümölüsleri (https://earth.google.com)	97
Harita 35: Hamidiye Tümölüsü (https://earth.google.com)	97
Harita 36: Yassıalan Tümölüsü (https://earth.google.com)	98
Harita 37: Emirmusa Tümölüsü (https://earth.google.com)	98
Harita 38: Toybelen Mahallesi Tümölüsü (https://earth.google.com)	99
Harita 39: Büyükoyumcu Köyü Tümölüsü (https://earth.google.com)	99
Harita 40: Demirkent Tümölüsü (https://earth.google.com)	100
Harita 41: Toptepe Tümölüsleri (https://earth.google.com)	100
Harita 42: Dökmetepe Lerdüğe Tümölüsleri (https://earth.google.com)	101
Harita 43: Yeralan Köyü Tümölüsü (https://earth.google.com)	101
Harita 44: Aydın Köyü Tümölüsü (https://earth.google.com)	102
Harita 45: Hacılar Obası Tümölüsü (https://earth.google.com)	102
Harita 46: Selmanlı Tümölüsü (https://earth.google.com)	103
Harita 47: Kayı Köyü Tümölüsü (https://earth.google.com)	103
Harita 48: Türbe Tepe Tümölüsü (https://earth.google.com)	104
Harita 49: Fındıcak Mevki Tümölüsü (https://earth.google.com)	104

Harita 50: Esençay Tümülsü (https://earth.google.com)	105
Harita 51: Kaypı Tümülsü (https://earth.google.com)	105
Harita 52: Çukurhan Tümülsü (https://earth.google.com)	106
Harita 53: Uzgur Köyü Tümülsü (https://earth.google.com)	106
Harita 54: İkiztepe Tümülsüleri (https://earth.google.com)	107
Harita 55: Sivritepe Tümülsü (https://earth.google.com)	107
Harita 56: Çeştepe Tümülsü (https://earth.google.com)	108
Harita 57: Kalecik Tümülsü (https://earth.google.com)	108
Harita 58: Tilkitepe Tümülsü (https://earth.google.com)	109

RESİMLER DİZİNİ

Resim 1: Tümülüs (F. Eray Dökü, “Pisidia’da Demir Çağ İzleri”, Cedrus VI, 2018, s.147)	110
Resim 2: Düzce Tümülüsünden Çıkmış Figürler (Bora, 2015, s.578-582)	110
Şekil 3: Yeşilyayla Tümülüsü (Taşcıoğlu vd.,2014, s.228)	111
Resim 4: Yeşilyayla Tümülüsünün bulunduğu alan (Taşcıoğlu vd.,2014, s.228)	111
Resim 5: Asar Tümülüsleri (Taşcıoğlu vd., 2014, s.31)	112
Resim 6: Asar Tümülüslerinin bulunduğu alan (Taşcıoğlu vd., 2014, s.31)	112
Resim 7: Dokuzdeğirmen Tümülüsleri (Taşcıoğlu vd., 2014, s.215)	113
Resim 8: Dokuzdeğirmen Tümülüslerinin bulunduğu alan (Taşcıoğlu vd., 2014, s.215)	113
Resim 9: Edilli Tümülüsü (Taşcıoğlu vd., 2014, s.75)	114
Resim 10: Edilli Tümülüsünün bulunduğu alan (Taşcıoğlu vd., 2014, s.75)	114
Resim 11: Ayazlı Tümülüsleri (Taşcıoğlu vd., 2014, s.76)	115
Resim 12: Ayazlı Tümülüslerinin bulunduğu alan (Taşcıoğlu vd., 2014, s.76)	115
Resim 13: Hacı Ahmetler Tümülüsü I-II’nin bulunduğu alan (Taşcıoğlu vd., 2014, s.34)	116
Resim 14: Hacı Ahmetler Tümülüsü I-II’nin yer aldığı alan	116
Resim 15: Konuralp Doğancı Tümülüsü (Taşcıoğlu vd., 2014, s.56)	117
Resim 16: Konuralp Doğancı Tümülüsünün bulunduğu alan (Taşcıoğlu vd., 2014, s.56)	117
Resim 17: Güven Tümülüsü I (Taşcıoğlu vd., 2014, s.32)	118
Resim 18: Güven Tümülüslerinin bulunduğu alan (Taşcıoğlu vd., 2014, s.32)	118
Resim 19: Güven Tümülüsü II (Taşcıoğlu vd., 2014, s.32)	119
Resim 20: İskenderli Tümülüsü (Bora,2016, s.592)	119
Resim 21: İskenderli Tümülüsü dromosunda görünen sivri kemer profili, düz taşıma tekniği (Bora, 2016, s.593)	120

Resim 22: Mendeller Tümülüsünde bulunan yarım daire şeklindeki taş blok (Karağuz, 2006, s.1)	120
Resim 23: Çeştepe Tümülüsü (Bora,2016, s.589)	121
Resim 24: Çeştepe Mezar Odası (Bora, 2016, s.589)	121
Resim 25: Yılandıtepe Tümülüsü (Taşcıoğlu vd., 2014, s.73)	122
Resim 26: Yılandıbaşıtepe Tümülüsünde Bulunan Yazıtlar (Taşcıoğlu vd., 2014:,s.3) ...	122
Resim 27: Kadironbaşı Tümülüsünün yukardan görünümü (Yıldırım, 2021, s.111)	123
Resim 28: Kadironbaşı Tümülüsünde mezarlarından yakın görünüm (Yıldırım, 2021, s.111)	123
Resim 29: Kadironbaşı Tümülüsü 3 numaralı kadın mezarı (Yıldırım, 2021, s.112)	124
Resim 30: Büyük Göztepe Tümülüsü (Yıldırım, 2022, s.72)	124
Resim 31: Büyük Göztepe Tümülüsü plan ve kesitleri (Yıldırım, 2021, s.116)	125
Resim 32: Büyük Göztepe Tümülüsü içinden çıkan alt çene kemiği ve oinecheoe dudak kısmı (Yıldırım, 2021, s.117)	125
Resim 33: Yığmatepe Tümülüsüne ait olduğu düşünülen kabartmalı blok (Yıldırım, 2021, s.123)	126
Resim 34: Kastamonu Tosya’da bulunan stel (Durugönül, 1994, s.16)	127
Resim 35: Gökbel Köyü Hamas Kıranı Tümülüsü (Yıldırım, 2018, s.1313)	128
Resim 36: Gökbel Köyü Hamas Kıranı Tümülüsü planı (Yıldırım, 2018, s.1314-1318) .	128
Resim 37: Ön oda giriş kapısı (Yıldırım, 2018, s.1314)	129
Resim 38: Hamas Kıranı Tümülüsü mezar odası (Yıldırım, 2021, s.141)	129
Resim 39: Konsantrik Taşıma Tekniği (Yıldırım, 2018, s.1315)	130
Resim 40: Baruthane Tümülüsleri (Sümer Atasoy, Şevket Dönmez, Muhsin Endoğlu, Samsun Baruthane Tümülüsleri Kurtarma Kazısı,2005, s.159)	130
Resim 41: Kuzey Tümülüs plan kesiti (Atasoy vd., 2005, s.158)	131
Resim 42: Baruthane Kuzey Tümülüsü mezar odasına giriş (Atasoy vd.,2005, s.164) ...	131

Resim 43: Yalancı Sütunlar (A.g.e.,2005, s.164)	132
Resim 44: Açılmış Nişler (A.g.e.,2005, s.163)	132
Resim 45: Güney Tümülüsü plan kesiti (Atasoy vd., 2005, s.158)	133
Resim 46: Sıvalı Duvar (A.g.e.,2005:161)	133
Resim 47: Mezarlıktepe Tümülüsü Plan, kesit ve görünümü (Yıldırım, 2021, s.130)	134
Resim 48: Mezarlık Tepe Tümülüsü (Yıldırım, 2021, s.129)	134
Resim 49: Moğol D Tümülüsü (Yıldırım, 2021, s.129)	135
Resim 50: Kahpedoruk A Tümülüsü mezar odası (Yıldırım,2021, s.132).....	135
Resim 51: Kahpedoruk C Tümülüsü mezar odası (Yıldırım,2021, s.132)	136
Resim 52: Ovaşeyhler Tümülüsü mezar odası (Yıldırım, 2021, s.132)	136
Resim 53: Bürünük Kapaklı Mevkiinde Bulunan Tümülüs (Yıldırım, 2021, s.139)	137
Resim 54: Topçu Mezarlığı I Tümülüsü (Yıldırım, 2021, s.143)	137
Resim 55: Zopran Köyü Tümülüsü (Yıldırım, 2021, s.133)	138
Resim 56: Zopran Köyünde Bulunan Phallos (Yıldırım, 2021, s.133)	138
Resim 57: Abdaloğlu Tümülüsü (Aksan, 2017, s.91)	139
Resim 58: Abdaloğlu Tümülüs Mezar Odası (Aksan, 2017, s.92)	139
Resim 59: Hamidiye Tümülüsü (Aksan, 2017, s.92)	140
Resim 60: Yassıalan Tümülüsü (Aksan,2017, s.94)	140
Resim 61: Emirmusa Horozun Tepe Tümülüsü (Ünal, 2010, s.444)	141
Resim 62: Toybelen Mahallesi Tümülüsü (Ünal, 2010, s.446)	141
Resim 63: Demirkent Tümülüsü (Ünal, 2010:448)	142
Resim 64: Lerdüğe II Tümülüsü (Mangoldt, 2012, s.135)	142
Resim 65: Lerdüğe Tümülü II mezar odasının içini süsleyen duvar resimleri (Akok, 1948, s.855)	143
Resim 66: Tümülüs İçinde Bulunan Buluntular (Akok, 1948, s.857-860)	143

Resim 67: Yeralan Tümülüsü (Ünan, 2010, s.479)	144
Resim 68: Aydın Köyü Tümülüsü (Ünal,2010, s.444)	144
Resim 69: Hacılar Obası Tümülüsü planı (Yıldırım, 2021, s.134)	145
Resim 70: Hacılarobası Tümülüsü (Yıldırım, 2021, s.134)	145
Resim 71: Hacılarobası Tümülüs Buluntuları (Yıldırım, 2021, s.135)	146
Resim 72: Hacılar Obası Tümülüsü Phallos Kaidesi (Yıldırım, 2021, s.135)	146
Resim 73: Selmanlı Tümülüsü planı (Yıldırım, 2021, s.145)	147
Resim 74: Selmanlı Tümülüsü Mezar Odası/Dromosu (Yıldırım, 2021, s.144)	147
Resim 75: Selmanlı Tümülüsü İçinde bulunan Resimler Ve Renkli Kabartmaları (Yıldırım, 2021, s.146)	148
Resim 76: Kayı Köyü Tümülüsü (Yıldırım, 2017, s.129)	148
Resim 77: Kayı Köyü Tümülüsünün Dairesel Krepisi Yukardan Görünümü (Yıldırım, 2017, s.130)	149
Resim 78: Kayı Köyü Tümülüsü Planı (Yıldırım, 2021, s.137)	149
Resim 79: Mezar Odası (Yıldırım, 2017, s.133)	150
Resim 80: Mezar Dışında Bulunan Buluntular (Yıldırım, 2017, s.134)	150
Resim 81: Türbe Tepe Tümülüsü (Yıldırım, 2021, s.155)	151
Resim 82: Fındıcak Mevkiinde bulunan Tümülüs İçindeki Lahit (Yıldırım, 2021, s.156)	151
Resim 83: Fındıcak Mevkiinde bulunan Tümülüs içindeki buluntular (Yıldırım, 2021, s.156)	152
Resim 84: Kayıp Tümülüsü Planı (Akok, 1948, s.862)	152
Resim 85: Kayıp Tümülüsünde Bulunan Lahit Kabartması (Yıldırım, 2021, s.153)	153
Resim 86: Uzgur Tümülüsü (Ünal, 2010, s.458)	153
Resim 87: Kahpeoruk B Tümülüsü (Yıldırım 2021, s.140)	154
Resim 88: İkiztepe Tümülüsü I (Kalmış,2014, s.101)	154

Resim 89: İkiztepe Tümülüsü II (Kalmış,2014, s.102)	155
Resim 90: Sivritepe Tümülüsü (Kalmış,2014, s.105)	155
Resim 91: Sivritepe Tümülüsünün Dromos Görünümü (Kalmış,2014, s.106)	156
Resim 92: Çeçtepe tümülüsü (Çiğdem, 2012, s.103)	156
Resim 93: Kalecik Tümülüsü (Çiğdem, 2012, s.104)	157
Resim 94: Kalecik Tümülüsü Tahrip Edilmiş Koruma Duvarı (Çiğdem, 2012, s.104) ...	157
Resim 95: Tilkitepe Tümülüsü Mezar Odası Girişi (Çiğdem, 2012, s.105)	158
Resim 96: Tilkitepe Tümülüsü Mezar Odası (Çiğdem, 2012, s.105)	158

GİRİŞ

Tümülüsler; mezar odasının üzerini örten, içerisinde çukur veya sanduka mezarları bulunan, üstleri taş ve toprak yığılarak yapılmış, suni tepeciklerden oluşan mezar tipidir. Genellikle yerleşim yerlerinden uzak ancak yerleşim yerlerinden gözükecek şekilde, nekropollerin dışında ki tepeciklere inşa edilmişlerdir. Tümülüslerde bulunan mezarların içindeki gömüler klinelerin üzerine veya lahitlerin içerisine koyularak oluşturulmuştur.

Bu mezar tipi, İ.Ö. 3. bin yıldan İ.S 3.-4. yüzyıllara kadar görülmektedir. İlk örnekleri basık ve daha fazla taşlıdır. Erken Demir Çağı itibariyle konik ve sivri olarak ortaya çıkmış, Orta Demir Çağı'nda ise bu örnekler devasa boyutlara ulaşarak, içerisinde mezar odası ve lahit olan örnekler yapılmıştır. Ölen kişinin statüsünü ve prestijini ortaya koymak için yapılan bu devasa yapılar, genellikle kraliyet ailesine mensup kişilerin gömülmesi için inşa edilmiştir.

Dünyanın çeşitli alanlarında bulunan tümülüslerin birbiri ile kültürel ve kronolojik bağlantıları bulunmamaktadır. Balkanlarda yoğun olarak görülen bu mezar tipi buradan Türkiye Coğrafyası içerisinde bulunan Thrakia Bölgesi'ne gelerek Karadeniz Bölgesi'nin kuzey kesimine doğru yayılım göstermiştir.

Amaç

Bu çalışmanın esas amacı, bir mezar tipi olan tümülüslerin araştırılması, hangi bölgeden Türkiye'ye geldiği ve Karadeniz Bölgesi'ne doğru nasıl yayılım gösterdiği konusundadır. Karadeniz Bölgesi'nde bulunan tümülüslerin incelenmesi, hangi bölge içerisinde yer aldığı, tipolojisi, dromosun kullanılıp kullanılmadığı, mezar odasının bulunup bulunmadığı, varsa mezar odalarında kullanılan mimarinin hangi döneme tarihlendirildiğini ele almaktadır.

Kapsam

Bu amaçlar doğrultusunda, Karadeniz Bölgesi'nde bulunan tümülüsler incelenmiş ve bu bölgede birçok tümülüsün olduğu saptanmıştır. Kurtarma Kazısı yapılamayan mezarlarda yüzey araştırılması yapılmış, bazı mezarlarda ise araştırma yapılamadığı için yeteri kadar bilgi edinilememiştir.

Bölge bölge araştırılması yapılan tümülüslerin Kuzey Anadolu Bölgesi'ndeki en erken örnekleri Tunç Çağı'nın sonuna Demir Çağı'nın başına tarihlendirilmesi yapılmıştır. En

geç örnekleri ise Roma Döneminin sonuna dayanmaktadır. Araştırılması yapılan bölgelerde tümülüs yoğunluğu en fazla Paphlagonia Bölgesi'ndedir. Daha sonra Bithynia Bölgesi gelmektedir. Yoğunluğu en az olan bölüm ise Pontus Bölgesi'dir.

Hazırlanan çalışma, Karadeniz Bölgesi tümülüslerini inceleyebilmek için üç ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde bölgenin tarihi ve coğrafyası anlatılarak Karadeniz ile ilgili gerekli bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Coğrafya kapsamı içerisinde Karadeniz'in bölümleri açıklanmış, burada bulunan tümülüslerin Antik Çağ'da hangi bölgede bulunduğunu anlamak amacıyla Antik Çağ'da Karadeniz bölümlerine yer verilmiştir.

İkinci bölümde tümülüsün ne olduğu, kimler için yapıldığı, yapılan ilk örneklerin ne şekilde yapıldığından bahsedilmiştir. Bu bölümde tümülüs mezar tipinin, nasıl yayılım gösterdiği, Anadolu'da ilk hangi uygarlıkta görüldüğü hakkında bilgi verilmiştir. Tümülüsü oluşturan öğeler, tipleri ve dönemsel farklılıkları anlatılmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde ise Karadeniz Bölgesi'nde bulunan tümülüsler batıdan doğuya doğru olacak şekilde antik dönemde kullanılan isimleriyle, kronolojik olarak anlatılmış, daha iyi anlaşılabilmesi amacı ile kronolojik tablo oluşturulmuştur. Tümülüslerin hangi ilde yer aldıkları, konumlandırılış biçimleri, korunma durumları, tekli veya çoklu gömüden mi oluştukları, yapı mimarisi ve buluntuları araştırılarak aktarılmaya çalışılmıştır.

Yöntem

Bu çalışmada yayınların ve tezlerin taraması yapılmış, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan müze envanter kayıtları incelenmiştir. Elde edilen veriler kapsamında konumları, coğrafi yayılımları, tümülüslerin boyutları, yapı mimarileri ve buluntularına bakılarak hangi döneme tarihlendirildiklerine bakılmıştır. Karadeniz Bölgesi'nde bulunan tümülüslerin çoğu hem antik dönemde hem de günümüzde ağır tahribe uğratılmıştır. Bu nedenle kaçak kazılarla tahrip edilen tümülüslerde ki birçok buluntu ve mimari özellikler büyük oranda zarar görmüştür. Yüzey araştırması yapılan tümülüslerde herhangi bir buluntuya rastlanılamadığı için karşılaştırma ve yorumlama yoluyla tarihlendirme yapıldığı söz konusudur. Kazı çalışmaları yapılmayan tümülüsler ise yüzey araştırmaları ile tescillenmiş, konumları, durumları ve genel ölçüleri belirlenmiştir.

Bölgede bulunan tümölüsler genellikle kazı araştırmaları ile bilgi sahibi olunsa da, bazı tümölüslerde definecilerin kaçak kazı yaparak elde ettikleri çeşitli buluntuları müzeye getirmeleri ile bilgi sahibi olunmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM:

KARADENİZ BÖLGESİ

1.1. Karadeniz Bölgesi Tarihi

Karadeniz Bölgesi'nin Antik Çağ'da bilinen kesimi "Pontos" ismi ile anılmaktaydı. Bu bölgenin denizi daha önceleri konuk sevmeyen deniz "Pontos Aexeinos" ismi ile anılırken, daha sonra bu isim konuk seven deniz "Pontos Euxeinos" olarak değişmiştir.¹ Arkeolojik araştırma ve çalışmalar açısından Karadeniz Bölgesi'nde çalışmaların az olduğu anlaşılmıştır.² Yapılan araştırmalara göre, son Buzul Çağı'nda Karadeniz'in bir göl olarak bilindiği ve şimdiki oranın çeyreği kadar olan bölümünü kapsadığı ortaya konulmuştur.³ Buzulların erimesi bütün su seviyelerinin yükselmesine sebep olmuş, İstanbul Boğaz vadisinden deniz sularının taşması ile tatlı bir göl olan Karadeniz'in su seviyesi yükselmiş ve deniz haline gelmiştir.⁴ Göl, Akdeniz ile birleşerek Çanakkale ve İstanbul Boğazı'nı aşmış ve aradaki Marmara Denizini oluşturmuştur.⁵ Bu, sonraki çağlarda, insanların yerleşik hayata geçişinde bu bölgeyi tercih etme sebeplerinden biri olmuştur.

Karadeniz'de yapılan araştırmalara göre; Paleolitik Çağ'ın erken dönemlerinde başlayıp Mezolitik Çağ'da devam eden ve bu zamanda yaşayan canlı toplulukların varlığı yapılan kazılarda ele geçen buluntular ile ispatlanmıştır.⁶ Geç Kalkolitik Çağ'a kadar olan sürede insanların yarı göçebe, avcı-toplayıcı bir yaşam sürdürdükleri, jeopolitik koşullardan dolayı yerleşik hayata geçemedikleri düşünülmektedir. Yerleşik hayata geçiş Orta Kalkolitik Çağ'dan sonra gerçekleşmiştir.⁷ Geç Kalkolitik Çağ'ın başlaması ile Orta Karadeniz Bölgesi yoğun bir iskana maruz kalmış ve bu iskan Erken Tunç Çağı'na geçişte üç kat artmıştır. Kurulan yerleşim yerleri oldukça küçüktür.⁸ Bu yerleşimlerin su bakımından zengin ve tarıma en çok elverişli alanlara kuruldukları bilinir. Su

¹ Hüseyin S. Öztürk, "Karadeniz Tarihi", Marmara Üniversitesi, Aktüel Arkeoloji Dergisi, 2010, C.18 s.92

² Esen Aktaş, "Roma İmparatorluk Döneminde Orta Ve Doğu Karadeniz Bölgesi Yerleşmeleri", ADÜ, Aydın, 2018, s.13

³ Charles King, "The Black Sea: A History, Oxford, 2004, s.13

⁴ Mike Edwards, "Karadeniz'de Büyük Keşif", National Geographic, Mayıs- 2001, s. 102.

⁵ Aktaş, 2018, s.11

⁶ Celal Tuna, "Orta Karadeniz Bölgesi Sahil Kesiminde Geleneksel Mimari", Arkeoloji Ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2008, s.20

⁷ Tuna, 2008, s.20

⁸ Tuna, 2008, s.22

kaynaklarına yakın olması, Kalkolitik ve Erken Tunç Çağı yerleşimlerinde oldukça etkili olmuştur.⁹ Erken Tunç Çağının son dönemlerinde oluşan zorlu iklim koşulları, insanları ve çevreyi kötü etkileyerek Orta Tunç Çağı dönemine geçişte yerleşim yerlerinin azalmasına sebep olmuştur.¹⁰

Bu bölgede yapılan araştırmalarda, İ.Ö. 680'den önce hiçbir koloni kurulmadığı, İ.Ö. 7. yüzyılda Karadeniz'in ticarete açılması ile Karadeniz halkının kıyılarda yerleşik hayat kurdukları ortaya çıkartılmıştır.¹¹ İ.Ö. 6. yüzyılda Miletoslular tarafından Trapezos, Sinope, Ordu, Giresun ve Samsun kurulmuştur.¹² Daha sonraki zamanlarda kolonistler, Kotyora (Ordu), Keresos (Giresun) gibi kıyı kentlerini kurmuşlardır.¹³

Yapılan araştırmalar ile Perslerin bölgeye hakimiyetinin İ.Ö. 6. yüzyıla dayandığı bilinmektedir.¹⁴ Kent kıyıları Anadolu Pers hakimiyetindeyken, Pers İmparatorluğu satraplıklarına dahil olmuştur.¹⁵ III. Aleksandros olarak bilinen Büyük İskender, bölgeye gelerek Pers hakimiyetine son vermiş ve bu bölgeyi kendi hakimiyeti içine almıştır. Büyük İskender'in ölümünden sonra bölgenin toprakları, İskender'in bir varisi olmadığı için generaller arasında paylaşılmıştır.¹⁶ Aralarında toprakları paylaşan generaller küçük krallıklar kurmuşlar ve bunların arasından Pontos Krallığı¹⁷ en parlak zamanlarını Roma'nın varlık gösterdiği, Kral VI. Mithradates Eupator döneminde yaşamıştır. VI. Mithradates'in yaptığı politikaları sevmeyen Roma, bir mücadele başlatmış, bu mücadelenin galibi Roma olmuştur. Böylece Karadeniz, Roma hakimiyetine girmiştir.¹⁸ Roma İmparatorluğu, İmparator Augustus (İ.Ö. 27- İ.S. 14) döneminde Doğu-Batı olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Karadeniz İ.S. 15. yüzyıla kadar birçok mücadeleye şahit olmuş ve defalarca egemenlik altına girmiştir.¹⁹ 1461 yılından sonra bölge, Osmanlı egemenliği

⁹ Özdemir Koçak, "Eski Çağda Orta Karadeniz Bölümü Madenciliği", (Edt. D. Burcu Erciyas, E. Koparal), Karadeniz Araştırma Sempozyum Bildirimleri, Ankara, 2004, s.4

¹⁰ Tuna,2008, s.22

¹¹ Aktaş, 2018, s.15

¹² Aktaş, 2018, s.16

¹³ Öztürk, 2010, s.94

¹⁴ Vedat Keleş, "Sikkeler Işığında Sinope'de Pers Etkisi", Karadeniz Araştırmaları Sempozyum Bildirileri I, Ankara, 2006, s.101, Aktaş, 2018, s.16

¹⁵ Aktaş, 2018, s.16

¹⁶ Oğuz Tekin, "Eski Yunan Ve Roma Tarihine Giriş", İletişim Yayınları, İstanbul, 2011, s.140-148

¹⁷ Arslan, 2007, s.1

¹⁸ Aktaş, 2018, s.16,17

¹⁹ Aktaş, 2018, s.17

altına girmiştir.²⁰ Karadeniz Bölgesi Cumhuriyetin ilanıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin topraklarına dahil edilmiştir.²¹

1.2. Karadeniz Bölgesi Coğrafyası

Karadeniz'in; kuzeyinde Ukrayna, güneyinde Türkiye, doğusunda Rusya ve Gürcistan, batısında ise Romanya, Bulgaristan ve Türkiye bulunmaktadır.²² (Harita 1) Anadolu, Kafkaslar ile Doğu Avrupa ovaları, Avrupa'nın güneydoğu kesiminde bulunan Balkanların doğu-batı uzantısında bulunmakta olup, 41-45 derece kuzey enlemleri ile 27-41 derece doğu boylamları arasında kalmış bir iç denizdir, 423 bin kilometre karelik alanı kapsamaktadır.²³ Türkiye'nin en kuzeyini Karadeniz Bölgesi oluşturmaktadır. Türkiye'nin %18'lik bölümünü kapsar ve yaklaşık 146.178 kilometre karelik bir yüzey alanına sahiptir.²⁴ Karadeniz'in kıyı ovaları; dağ sıraları ve Karadeniz kıyıları arasında görünmektedir.²⁵ Sıra dağlar ise birkaç sıra halinde kıyıya paralel şekilde uzanmaktadır.²⁶ Sık orman örtüsü, denizin sonlandığı yerden itibaren görülür. 1200 metreye kadar olan ormanlık alanlarında yapraklı ağaçlar görülmektedir.²⁷ 1200-2000 metre yamaçlarda çam ormanları, ondan daha yüksek alanlarda alpin çayırları ile karşılaşılmalıdır. İklim özelliğine bakıldığında ısı farkının azlığı, düzenli ve sık olan yağışın iklimi ılımanlaştırmasından kaynaklanır. Yazlar nemli ve sıcak, kışlar yağışlı ve ılık geçmektedir. Coğrafi açıdan bakıldığı zaman Karadeniz; Doğu, Orta ve Batı Karadeniz olmak üzere üç bölümden oluşur.²⁸

1.2.1. Doğu Karadeniz Bölgesi

Doğu Karadeniz Bölgesi coğrafi konum olarak kuzeyinde Karadeniz, güneyinde Doğu Anadolu, güneybatıda Orta Anadolu Bozkırları ve kuzey doğusunda Kafkasya bulunan

²⁰ Bekir Sıtkı Baykal, “Fatih Sultan Mehmet-Uzun Hasan Rekabetinde Trabzon Meselesi”, Tarih Araştırmaları Dergisi, S.2,1964, s.77

²¹ Aktaş, 2018, s.17

²² Nihat Kaşıkçı, Hasan Yılmaz, “Batım'dan Burgaz'a Karadeniz'in Öte Yakası”, TÜRKAR, 2002,s.10

²³ Süleyman Çiğdem, “Eski Çağdan Orta Çağa Gümüşhane”, Tarih, Arkeoloji, Sanat Araştırmaları I, Gümüşhane Valiliği Yayınları-13, Gümüşhane, 2012, s.10

²⁴ Ersin Güngördü, “Türkiye Coğrafyası”, Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti, Ankara, 2006, s.369

²⁵ Güngördü, 2006, s.18

²⁶ Serhat Güvenç, E. Güvenç ve Gaye Ertin, “Türkiye Coğrafyası”, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi İlk Öğretim Öğretmenliği, Lisans Tamamlama Programı, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:1069, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, No:594, 1998, s.4

²⁷ Güngördü, 2006, s.47

²⁸ Güngördü, 2006, s.69

bir orta bölge durumundadır.²⁹ Sınırlarına bakıldığı zaman, doğu sınırı Yıldızçam Dağları, batı sınırı Kelkit Vadisi olarak belirlenirken, güney sınırı Çoruh-Kelkit Sıra Dağlarının zirvelerinden, kuzey sınırı ise Rize Dağlarını bir hat şeklinde çizmektedir.³⁰ Bu bölge çok engebeli ve yüksek yapıya sahiptir.³¹ Zeminden itibaren yükselmeye başlar ve yüksekliği 3000 metreye kadar çıkmaktadır.³² Doğu Karadeniz Bölgesi coğrafi alan itibarıyla oldukça geniş bir alana sahiptir. Bu sebeple burası tarihi geçit ve yolları birbirine bağlamaktadır.³³ Kuzeydoğu Anadolu'nun içerisinde kalan Doğu Karadeniz'in yolları çağlar boyunca askeri ve ticari yol olarak kullanılmıştır.

Bu bölge su kaynakları bakımından oldukça zengindir. Bu kaynakların en zengini ise Çoruh Nehridir. Çoruh Nehri havzalarında zengin maden yatakları tespit edilmiştir.³⁴ Bulunan zengin maden yataklarından gümüş, bakır, altın, kurşun ve demir gibi değerli madenler çıkarılarak çağlar boyunca kullanılmıştır. Bölgenin neredeyse tamamında bakır yatakları da bulunmaktadır.³⁵

Doğu Karadeniz Bölgesi antik kaynaklarda "Kolkhis" ve "Pontus" isimleri ile geçmektedir.³⁶ Bu bölge eski medeniyetlerle tanınmıştır. Tarih öncesinde yaşayan insanların ihtiyaçlarını karşılayan bu bölge, kaya sığınaklarının çokluğu, su kaynaklarının varlığı, ormanlık alanlarının ve çayırların fazlalığı ve bu nedenle otçul hayvanların çok olması en eski medeniyetlerin burada yaşamasının sebeplerinden biridir.

Bölgenin tarihi, İ.Ö. 14. yüzyılın başlarından itibaren Azzi Krallığı ve onunla birlikte Hayaşalılarla anılmış ve bölgenin tarihinde bu iki krallık önemli bir yer taşımıştır.³⁷ İ.Ö. 2. binin ortalarında Doğu Karadeniz Bölgesi Hayaşa Krallığı sayesinde tanınmıştır. Hititlerde bulunan kayıtların; Hayaşalılar ve bölge ile ilgili söz eden en eski belgeler

²⁹ Ünsal, 2007, s.132

³⁰ Ünsal, 2007, s.132

³¹ Mehmet Özmenli, "Giresun Tarihi Eski Çağdan Orta Çağın Sonuna Kadar", Eser Ofset Basın Yayın Matbaacılık Yayınları, Erzurum, 2013, s.8

³² Peter Kronberg, "Doğu Karadeniz Dağlarının Tektoniği Üzerinde Fotojeolojik Veriler", Clausthal Teknik Üniversitesi, MTA Dergisi, Ankara, 1969, S.74, s.57

³³ Hamit Zübeyir Koçay, "Erzurum Ve Çevresinin Dip Tarihi", Ankara, 1984, s.11

³⁴ Ünsal, 2007, s.136

³⁵ William John Hamilton, "Küçük Asya", Milas Kitap Yayınlar, 2013, s.191

³⁶ Ünsal 2007, s.129

³⁷ Mehmet Işıklı, "İ.Ö. I. Bin Yılda Erzurum Bölgesi: Arkeolojik ve Yazılı Kaynaklar Işığında Diaüehi Krallığı", Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, İstanbul, 2000, S.6, s.63

olduğu anlaşılmıştır.³⁸ Hitit kaynaklarındaki³⁹ Hayaşalıların adının geçmesi bu bölgenin araştırılmasında büyük etki oluşturmuştur.⁴⁰ İ.Ö. 4. binyıl sonlarında bu bölgenin Hurri kültüründen etkilenmiş olduğu konusunda bilgi vermiştir⁴¹ Doğu Karadeniz Bölgesindeki topraklar, İ.Ö. 11. yüzyılda, Asur krallarından Tiglat-Pileser döneminde ‘Daieni’ olarak isimlendirmiştir. İ.Ö. 9. yüzyılda bulunan yazılarda adına Diauehi denilmiştir.⁴²

1.2.2. Orta Karadeniz Bölgesi

Orta Karadeniz Bölgesi güneyde Yozgat ve Çorum, kuzeydoğuda Tokat ve Amasya, kuzeyde Karadeniz, doğuda Ordu ilini kapsamaktadır.⁴³ Bu bölge kıyı ve kara olmak üzere ikiye ayrılmaktadır⁴⁴ Dağların yüksekliği düşüktür. Üst kademeleri plato halindeyken, kıyıdan kademeli olarak yükselir.⁴⁵ Bu bölgedeki dağlara Canik Dağları denilmektedir.⁴⁶ Ova olarak Bafra ve Çarşamba Ovalarını içine alırken, nehir olarak Yeşilırmak ve Kızılırmak Nehirlerini içine almaktadır. Bafra Ovası’nın batısında İsfendiyar Dağları ve doğusunda Canik Dağları ile bağlantılı olarak 1500 metre yüksekliğindeki dağ silsileleriyle çevrili olduğu görülmektedir.⁴⁷ Bu bölgede bulunan Kızılırmak ve Yeşilırmak arasındaki araziler dengesiz bir engebeye sahiptir.⁴⁸ Kızılırmak Nehri, Bafra Ovası’nın içinden geçerken; Yeşilırmak Nehri, Çarşamba Ovası’nın içinden geçmektedir.⁴⁹ Orta Karadeniz Bölgesi’nin iç kesimlere göre farklılık göstermesinin sebebi ise, dağ yüzeylerinin doğuya bakar şekilde olması ve dağların denizden geride başlaması olduğu söylenebilir.⁵⁰

³⁸ Işıklı, 2000, s.63

³⁹ Ahmet Ünal, “Hititler Devrinde Anadolu I”, Arkeoloji Ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2002, s.157

⁴⁰ Veli Ünsal, “Doğu Karadeniz’in Tarihi Coğrafyası”, Atatürk Üniversitesi FEF, Tarih Ana Bilim Dalı, 2007, s.129

⁴¹ Ünal, 2002, s.157

⁴² Işıklı, 2000, s.57

⁴³ Tuna, 2008, s.15,16

⁴⁴ Dönmez, 2001, s.873

⁴⁵ Tuna, 2008, s.17

⁴⁶ Meral Suna Doğaner, “Türkiye Kıyı Bölgeleri”, İstanbul Üni. Açık Ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, 2017, İstanbul, s. 353

⁴⁷ Yakar, 2007, s.250

⁴⁸ Tuna, 2008, s.17

⁴⁹ Tuna, 2008, s.15,16

⁵⁰ Orhan Özgüner, “Köyde Mimari Doğu Karadeniz”, O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, 1970, s.12

Bölgenin yağışlarına baktığımız zaman; yağış oranı yazın azalırken, kışın oldukça artmaktadır.⁵¹ Orta Karadeniz Bölgesi'nin, Batı ve Doğu Karadeniz Bölgelerine göre daha az yağış aldığı bilinmektedir.⁵²

Bu bölgede sık orman örtüsü bulunmaktadır. Akdeniz floryasına ait bitkiler, bodur çalılar, ağaçcıklar, kıyı ile 300 metre deniz seviyesi arasındaki alanlarda varlığı tespit edilmiş bitkilerdir. 800 ile 1200 metreden sonra iğne yapraklı ve konaklı çamlar vardır.⁵³

1.2.3. Batı Karadeniz Bölgesi

Batı Karadeniz Bölgesi, çok yüksek olmayan sıradağların ve sıradağların arasında bulunan geniş olukların uzandığı bölümdür. Bu bölgenin Karadeniz Bölgesi kıyısında bulunan sınırı batıda Sakarya Irmağı, doğuda Kocaali Kasabası ile başlar. Doğuda Bafra Ovası, batısında Yakakent Kasabası'nda son bulur. İki yerleşme arasında gerilmiş yay gibi duran Küre Dağları'nın denize inen yamaçlarında, kıyıda ve kıyıdan biraz içeride, batıdan doğuya doğru yerleşimler bulunur. Batı Karadeniz kıyısında batıdan doğuya doğru önemli çıkıntılar yer alır. Bu çıkıntılar: Cide'de Köpekkaya Burnu, Ereğli'de Baba Burnu, Ayancık-Helaldi arasında Usta Burnu, Doğanyurt batısında Kerempe Burnu, Sinop yarımadasının kuzeydoğu ucunu Sinop Burnu bulunur.

Dağların yüksekliği 2000-2500 metreyi aşmamaktadır. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde olduğu gibi burası da gür ormanlar ile kaplıdır. Dağ kuşaklarının alt kısmında geniş yapraklı kayın ve kestane ağaçlarının olduğu gür ormanlar bulunur. Yüksek alanlarda sarıçam ve göknar gibi bitkilerin bulunduğu iğne yapraklı ormanlar vardır. Karadeniz'in diğer bölgelerinde görüldüğü gibi burada da kıyıdan iç kesime doğru gidildikçe yağış miktarının azaldığı görülür. Yazlar kurak, kışlar donlu ve sert geçmektedir.⁵⁴

⁵¹ Necdet Tunçbilek, “Güneybatı Asya Fiziki Ortam”, İstanbul, 1971, s.93-94

⁵² Köksal, 1972, s.38

⁵³ Aydoğan Köksal, “Bafra Ovasının Coğrafya Etüdü”, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1972, s.58-60

⁵⁴ İbrahim Atalay, Kenan Mortan, “Resimli Ve Haritalı Türkiye Bölgesel Coğrafyası”, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2006, s.112-114

1.3. Antik Çağda Karadeniz Bölgesi

1.3.1. Bithynia

Bithynia Bölgesi; Karadeniz'in küçük bir kıyı kesiminde, Anadolu'nun ise batısında Trakya boğazında, kuzey batısında ise Propontis kesiminde yer alan üç tarafı denizlerle çevrili olan bölgenin ismidir.⁵⁵ Antik Çağ Bithynia Bölgesi, güneybatıda Uludağ ve Adırnaz-Orhaneli Çayı, batıda Marmara Denizi ve İstanbul Boğazı, güneyde Sakarya Nehri, doğuda Filyos Çayı ve kuzeyde Karadeniz'e kadar uzanan coğrafi bölge olarak tanımlanmaktadır.⁵⁶ (Harita 2) Antik Bithynia Bölgesi günümüz yerleşimlerine bakıldığı zaman Yalova, Sakarya, Düzce, Kocaeli illerinin tamamını, İstanbul'un Anadolu Yakası'nın tamamını, Bolu ve Zonguldak illerinin tümünü olmasa da büyük bir kısmını kapsamaktadır.⁵⁷ Antik dönemdeki komşuları doğu ve güneydoğuda Galatia, kuzey doğuda Pontus ve Paphlagonia, batıda Mysia, güneyde ise Phrygia Bölgesi'dir.⁵⁸ Antik coğrafyası hakkında yapılan araştırmalarda kendi dönemlerine özgü çeşitli ve farklı tanımlar söz konusudur.⁵⁹ Antik kaynakçalara göre; Bithynia halkının aslen Trak göçmenleri olduğundan söz edilmektedir.⁶⁰ Bu bölge antik çağlarda, çok verimli ve sulak arazi topraklarına, yerleşime uygun bir şekilde limanlara ve limanlara açılan deniz yollarına sahiptir.⁶¹ Dağlarından en yükseği Bithynia'nın güneydoğusunda, Olympos olarak bilinen Uludağ'dır. Güney sınırında Sündiken Dağları bulunur. Doğu-batı uzantısında Kolkhis seferinde Argonatların uğradığı Argonthonios Dağları bulunmakta ve en batı uç kısmında Bozburun yer almaktadır. Bölgenin en önemli akarsularından biri Adırnaz-Orhaneli Çayıdır.⁶² Hitit metinlerinde Sanhırıja adıyla bilinen Sangorios yani Sakarya Nehri, bölgenin en önemli diğer akarsularından biridir.⁶³ Sangorios'un önemli kollarını Porsuk Çayı, Çarksuyu ve Mudurnu Çayı oluşturmaktadır.⁶⁴ Bithynia

⁵⁵ Öztürk,2012, s.181

⁵⁶ Veli Sevin, “*Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*”, Ankara, TTK Basımevi, 2001, s.29

⁵⁷ Sevin, 2001, s.3

⁵⁸ Charles Texier, “*Küçük Asya Tarihi ve Arkeolojisi*”, Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara, C.1, 2002, s.78

⁵⁹ Clemens E. Bosch, “*Bithynia Teknikleri*”, Belleten, 10/37, 1946, s.37-38

⁶⁰ Strabon “*Antik Anadolu Coğrafyası*”, Kitap IX,4, (Çev: Adnan Pekman), Arkeoloji Ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2015, s.55

⁶¹ Murat Arslan, “*İstanbul'un Antik Çağ Tarihi Klasik Ve Hellenistik Dönemler*”, Odin Yayıncılık, İstanbul, 2010, s. 14

⁶² Sevin, 2001, s.34

⁶³ Bora, 2015, s.14

⁶⁴ Sevin, 2001, s.33

Bölgesi'nin birçok önemli adalarının olduğu da kaynaklarda geçmektedir. Besbikos ve Tynias dışındaki en önemli adaları Burgaz, Kınalı, Büyükada, Heybeli, Sedef Adası, Yassıada, Kaşık Adası, Tavşan Adası, Sivri Ada gibi adaların oluşturduğu bilinen bu grup; Papaz (Papasadia) Adaları, Prens (Prinkiponisia) Adaları ya da Domonnesia olarak bilinen Halk Adaları ismi ile tanındığı belirtilir.⁶⁵

Paleolitik ve Epipaleolitik dönemlere ait bazı arkeolojik kazılarda konak ve buluntular tespit edilmiştir.⁶⁶ Bithynia Bölgesi sınırları Neolitik Dönem'den önemli temsilcileri içinde bulundurduğu bir süreci oluşturmuştur.⁶⁷ İ.Ö. 850-650-600 dönemlerindeki süreç olan Orta Demir Çağı'nda bu bölgenin, tarihi ve coğrafyası şekillenmeye başlamıştır.⁶⁸

Homeros, sadece Bithynler hakkında değil Frig, Thrak gibi bölgeler hakkında da bilgi vermiştir.⁶⁹ Herodotos'un anlattığına göre; Lydia Kralı Kroisos'un egemenliğini İ.Ö. 6. yüzyılda tanıyan uluslar arasında Thynler, Thraklar, Paphlagonialılar ve Bithynialılar da vardır.⁷⁰ İ.Ö. 7. yüzyıldan sonra Bithynia Bölgesi Lydia içerisinde yer almış, I. Darius'un İ.Ö. 513-512 yıllarından sonra Hellespontus Frigya'sına bağlanmıştır. İ.Ö. 334'te Büyük İskender'in Granikos Savaşı'nda Persleri yenmesine kadar yönetim onlarda kalmıştır.⁷¹ Daha sonra İ.Ö. 74'te, Bithynia Krallığı bir vasiyetle IV. Nikomedes tarafından Roma İmparatorluğuna bırakılmıştır. İ.Ö. 64'te Gnaeus Pompeus Magnus tarafından Roma egemenliğindeki bölge, Bithynia-Pontus eyaletine bağlanmıştır.⁷²

3.1.2. Paphlagonia

Paphlagonia Bölgesi antik çağlarda Orta ve Batı Karadeniz Bölgesini kapsamaktadır. Bölgenin isminin; eski çağlarda Türkler Anadolu'ya gelene kadar ki Kuzey Asia Minor Bölgesi ve Pontik Alplerinin arasında kalan bölgeye verilen isimdi.⁷³

⁶⁵ Sevin, 2001, s.36-37

⁶⁶ Mehmet Özdoğan, “1984 yılı Trakya ve Doğu Marmara Araştırmaları”, Arkeoloji Sonuçları Toplantısı, 1985 a, s.411

⁶⁷ Kurt Bittel, “Eski Anadolu Ve Ön Asya Fikir Tepe Kazısı”, TTK, 5, 1960, s.29-36

⁶⁸ Ali Bora, “Bithynia Bölgesi Tümülüsleri”, İ. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, C.1, İstanbul, 2015, s.29

⁶⁹ Homeros, II-844-845

⁷⁰ Strabon, XII,3

⁷¹ Hasan Bahar, “Eski Çağ Uygarlıkları”, Komen Yayınları, Konya, 2016, s.350

⁷² Mehmet Özsait, “Anadolu'da Helenistik Dönem”, Anadolu Uygarlıkları Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi 2, Görsel Yayınları, İstanbul, 2000, s. 365-366

⁷³ Şahin Yıldırım, “Gökbel Köyü Hamas Kıranı Tümülüsü”, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Anarsan Sempozyum Özel Sayısı, 2018, C.11, S.2, s: 1296

Antik yazarlardan Strabon, bu bölgenin batı sınırını Bartın Irmağı'nın, doğu sınırını ise Kızılırmak'ın oluşturduğunu belirtirken, Roma Dönemi'nde yaşamış ve güçlü araştırmaları bulunan Pilinius, Paphlagonia Bölgesi'nin güneyini Galatia- Frig, kuzeyini ise Karadeniz Bölgesi'nin oluşturduğunu belirtmiştir.⁷⁴ (Harita 3) Antik Çağ Paphlagonia'sı; batısında Partheios (Bartın) Nehri ile, güneyinde Frig daha sonraları Galatia ile Olgassy Dağı, doğusunda Pontus Bölgesi'nden Halys Nehri ile, Kuzeyinde Karadeniz Bölgesi ile ayrılır. Paphlagonia Bölgesi'nin isminden ilk kez Homeros'un İlyada kitabında bahsedilmiştir.⁷⁵

Bu bölgenin arkeolojik bilimsel araştırmalarına, Anadolu'nun diğer yerlerine göre daha geç olarak, Cumhuriyet döneminden sonra başlanılmıştır. Paphlagonia Bölgesi'nde yapılan tarihi araştırmalara göre, Orta Paleolitik Dönemden kalma kalıntılar görülmüş ve bilimsel arkeolojik araştırmalarla doğruluğu kanıtlanmıştır.⁷⁶ Ayrıca Neolitik, Kalkolitik ve Tunç Çağları'na tarihlendirilen, yerleşim yerlerinin varlığı, yapılan son araştırmalar ile ortaya çıkmıştır.⁷⁷

Pala isminin Paphlagonia Bölgesi'nin en eski ismi olduğu bilinir. Bu isim Palaumnili adı ile İ.Ö. 1650- 1580 yılına ait Hitit yazılarında 'Pala halkının' şeklinde geçmektedir.⁷⁸ Bu bölgede farklı kavimlerin yaşamıştır.⁷⁹ İlk çağda Palaların ve Hititlerin, İ.Ö. 14. yüzyıldan sonra Kaşkaların vatanı olduğu bilinen bu bölge, İ.Ö. 1230 yılında Friglerin, İ.Ö. 695'te Kimmerlerin, İ.Ö. 561-546 yılında Kimmerleri yıkan Lidya krallığının, İ.Ö. 545 yılından sonra ise bölgede Pers hakimiyetinin sürdüğü, Homeros bu bölgede yaşamış yerli halkların yeryüzünde yaşamış en eski milletlerden olduğunu söylemektedir.⁸⁰ İ.Ö. 4. yüzyıldan sonra Anadolu, Büyük İskender'in hakimiyetine girmiş, Büyük İskender'in vefatından sonra, İ.Ö. 3. yüzyılda burada Pontus krallığının hakimiyeti söz konusu

⁷⁴ İsmail Kılıç Kökten, “Kuzeybatı Anadolu'nun Tarihöncesi Hakkında Gözlemler”, AÜDTCT 3/9, 1951:216

⁷⁵ Homeros, ‘İlyada II’, 665, (Çev.: Azra Erhat, A. Kadir), Can Yayınları, İstanbul, 1997, s.291

⁷⁶ İsmail K. Kökten, “1947 yılı tarihöncesi araştırmaları”, Belleten, X II/45, Ankara, 1948, s.121

⁷⁷ Aslı Özdoğan, Catherine Marro , Aksel Tibet, “Kastamonu Yüzey Araştırması 1996 Yılı Çalışmaları”, AST 15/2, Ankara 1998, s.65-84

⁷⁸ Özhan Öztürk, “Pontus Antik Çağdan Günümüze Karadeniz'in Etnik Ve Siyasi Tarihi”, Genesis Kitap, Ankara, 2012, s: 247

⁷⁹ Yıldırım, 2018, s.1998,1999,2000

⁸⁰ Öztürk, 2012, s.247,248

olmuştur. İ.Ö. 63'ten sonra Paphlagonia Bölgesi, Pontus Bölgesine ait olan Pontus ve Bithynia eyaletine tabii olmuştur.⁸¹

1.3.3. Pontus

Pontus Bölgesi'nin ismi eski Yunanca bir kelime olup, yazılı birçok kaynakta Gaia'nın oğlu, Karadeniz sahili, deniz anlamlarına gelmektedir. Antik Çağda Küçük Asya'nın kuzeydoğusunda, Kızılırmak'ın ise doğusunda kalmış olan coğrafi bölgenin ismidir.⁸² Batısında Paphlagonia ve Galatia, kuzeyinde Pontus Euxinos, güneyinde Kapadokia, doğusunda Küçük Ermenistan ve Kolkhis Bölgeleri ile sınırlarını oluşturmaktadır. Bu bölgede doğmuş Pontuslu ünlü kişilerden bahsederken 'Pontuslu' anlamına gelen 'Pontikos' terimi kullanılmıştır.⁸³ (Harita 4) Pontus kelimesi ilk olarak Homeros'un İlyada kitabında karşımıza çıkar.⁸⁴ Modern araştırmacılara göre, Pontos kelimesinin Helen kökenli olmadığı anlaşılmıştır.⁸⁵ "Köprü" (bent) veya "geçit" (pont) anlamlarına gelen bu kelime Karadeniz Bölgesi'nde yaşayan halkların dillerinin Helleneye benzetildiği yönündedir. Latince'de köprü anlamına gelen pons kelimesinden türediği ve aynı kökten geldiği varsayılmaktadır. Bu yüzden temel anlamının deniz üzerindeki geçit, deniz yolu olduğu düşünülmektedir.⁸⁶

Pontos için araştırma yapan Moorhouse; Trakya Bölgesi'nden Anadolu'ya İ.Ö. 9. yüzyılda giren Friglerin bir grubunun, boğazlardan Anadolu'ya kolaylıkla girdikleri için burayı 'Kolay Yol', diğer bir grubun ise deniz yolundan zorlu bir şekilde girdikleri için burayı 'Zor Yol' olarak tabir ettiklerini aktarır.⁸⁷ Bu nedenle Moorhouse, bu bölgeyi deniz üzerindeki yol veya deniz yolu olarak adlandırmış ve buranın zamanla deniz anlamına geldiğinden bahsetmiştir. Bu kelimenin İonialılar ve Frigler tarafından Hellenlere uydurulmuş ve Hellen dünyasına girmiş olduğu kanısındadır.⁸⁸ Karadeniz için kullanılmış

⁸¹ Bora, 2014, s.43-73

⁸² Öztürk,2012, s.313

⁸³ Öztürk,2012, s.313

⁸⁴ Homeros,II,I. s.350

⁸⁵ Andrew C. Moorhouse, "The Name Of The Euxine Pontus", The Classical Quarterly, XXXIV, 3-4,1940, s.123

⁸⁶ Arslan, 2017, s.3

⁸⁷ Moorhouse,1940, s.123

⁸⁸ Moorhouse, 1940, s.123

olan Pontos kelimesinin Hellenlere ait olmadığı ve daha önce bu bölge etrafında yaşamış yerli halkın Hellenlere ait bir kelime gibi buraya uyarladıkları anlaşılmıştır.⁸⁹

⁸⁹ Osman Emir, “*Helenistik Ve Roma Dönemlerinde Pontos*”, KATÜ SBE, Doktora Tezi, Trabzon, 2014, s. 10

İKİNCİ BÖLÜM: TÜMÜLÜSLER

Tümülüsler; Arkeoloji de Latince bir kelime olup, mezar veya mezarların üzerinde yükselen taş, toprak koyularak yapılmış mezar tipidir.⁹⁰(Resim 1) Genellikle yerleşim yerlerinden uzak fakat yerleşim alanlarından gözükecek şekilde⁹¹, nekropollerin dışında tepeliklere inşa edilmişlerdir. Bu mezarların içinde genellikle oda mezar, çukur veya sandık bulunur.⁹² Mezarların içindeki gömüler klinelerin üzerine veya lahitlerin içerisine koyularak oluşturulmuştur.

Rusya, Türkmenistan, Polonya, Türkiye, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Makedonya, Macaristan, İtalya, Mısır, Kore, Japonya, İsrail, İsveç, Kuzey Amerika, İngiltere, Ukrayna ve Kazakistan gibi bölgelerde tümülüs mezar tipleri bulunmaktadır.⁹³ Bu mezar tipinin dünyanın çeşitli alanlarına yayılmış olduğu bilinmekte, fakat kültürel ve kronolojik herhangi bir temele dayanmamaktadır.⁹⁴ Güneydoğu Avrupa, Orta Asya, Avrupa ve Karadeniz'in kuzey kesimi tümülüslerin en yoğun olarak görüldüğü bölgelerdir.⁹⁵ Yoğun olarak görülen bir diğer bölge ise Balkanlardır. Bu bölgedeki tümülüslerin ani bir şekilde Tunç Çağında ortaya çıktığı kabul edilmiştir.⁹⁶

Tümülüs mezarlarının İ.Ö. 3. binyıldan İ.S 3.-4. yüzyıllar arasına tarihlendirilmektedir. İ.Ö. 3.bin yıl civarında ortaya çıkan tümülüslerin ilk örnekleri basık ve daha fazla taşlıdır.⁹⁷ Erken Demir Çağı itibariyle konik ve sivri örnekleri ortaya çıkmıştır. Orta Demir Çağı'nda ise bu örnekler devasa boyutlara ulaşmış, içerisinde mezar odası ve lahit olan örnekler yapılmıştır.⁹⁸ Ölen kişinin statüsünü ve prestijini ortaya

⁹⁰ Zeki Mete Aksan, “*Güneydoğu Thrakia Tümülüsleri: 1881-1964 Yıllarında Kazılan Tümülüslerin Yeniden Değerlendirilmesi*”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 2015, s.1 Kayaya oyularak, bloklar halinde yapılmış örnekleri de bulunur.

⁹¹ İnci Delemen, “*Tekirdağ Naip Tümülüsü*”, Ege Yayınları, 2004, s.16

⁹² İsmail E. Öztekin, “*M.Ö. I.Binde Anadolu’da Tümülüs geleneğinin Topolojik Gelişimi Ve Coğrafi Yayılımı*”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006, s.25

⁹³ Bora,2015, s.87

⁹⁴ Yıldırım,2008, s.20

⁹⁵ Yıldırım,2008, s.21-23

⁹⁶ Yıldırım,2008, s.24

⁹⁷ Büşra Özlem Yağan, “*İ.Ö. I. Binyılda Anadolu’nun Boya Bezemeli Tümülüs Geleneği*” Adnan Menderes Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Aydın, 2017, s.23

⁹⁸ Eylem Özdoğan, “Trakya’da bir Tümülüs Mezarlığı: Dokuzhöyük”, Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu’na 65. Yaş Armağanı, C.II, 2008, s.873

koymak için yapılmış bu devasa yapılar, genellikle kraliyet ailesine mensup kişilerin gömülmesi için inşa edilmiştir.⁹⁹

Tümülüsler Balkanlardan Türkiye Coğrafyası içerisinde yer alan Thrakia Bölgesi'ne gelerek Kuzey Karadeniz Bölgesi'ne doğru yayılım gösterirler. Özellikle Thrakia Bölgesi'nde oldukça yoğun olarak görülürler.¹⁰⁰ Burada bulunan örneklerin mimari formlarına bakılırsa lahit mezarlar, tuğla örülü çukur mezarlar, dörtgen formu tek yada çok odalı mezarlar ve kubbeli mezarlar bulunur.¹⁰¹

Tümülüsün öğelerine bakıldığı zaman; dromos, ön oda, avlu, sundurma, mezar odası ve krepis bulunmaktadır.¹⁰² Tümülüsün bir bölümü olan dromos erken dönemlerde görülmemektedir. Taşlarla örülerek duvar oluşturulmuş, yatay ve uzun geçitlerdir.¹⁰³ Sundurmalar; küçük ve üzeri kapalı yapılardır. Üzerinin kapalı olması onu ön odadan ayırmıştır. Kapı açıklığı olarak da bilinir. Ön avlular; mezar yapısının önünde bulunan üstü açık geniş yapılardır. Tümülüslerde dromos yoksa ön avlu bulunur.¹⁰⁴ Ön odalar; kapı girişinin olduğu yerde bulunan küçük odalardır.¹⁰⁵ Krepisler ise toprağın yığılmasını ve akışın dağılımını sağlamış basamaklardır.¹⁰⁶

Tümülüs içerisinde bulunan mezar odalarının mimari unsurlarında tonoz ve kemer başta gelmektedir. Kemer, bir açıklığı kapatmak amacıyla inşa edilen temel unsurdur. Karşılıklı duvar ve sütun üzerine yapılan kavisli veya yay biçimde oturtulan mimari parçalardır. Tonoz ise örtü sistemleriyle özdeşleşen bir mimari öge olarak karşımıza çıkmaktadır. Kemerlere dayanarak kemerin üzerinde bulunan örtü şeklindedir. Bilinene göre tonoz ve sahte tonozlar, düz taşıma tekniği veya bindirme tekniği olarak kullanılır. Sahte kemer, bir kemer görünümüne sahiptir. Bindirme tekniğiyle inşa edilir. Genellikle taş mimarili düşey doğrultuda bulunan güçlere destek sağlayacak biçimde bir açıklık üzerinde yapılırlar. Sahte kemer üzerinde bindirme ve düz taşıma tekniği ortaya

⁹⁹ Naso,2016, s.10

¹⁰⁰ Özdoğan,2008, s.876

¹⁰¹ Özdoğan,2008, s.876

¹⁰² Öztekin, 2006, s.6

¹⁰³ Yasemin Er, *Klasik Arkeoloji Sözlüğü*, Phoenix Yayınları, Ankara, 2012, s.108

¹⁰⁴ Rifat Ergeç, “*Güney Kommagene Bölgesindeki Antik Dönem Nekropol ve Mezarları*”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya, 1995,s.113

¹⁰⁵ Göray, Avşar, “*Anadolu Tümülüsleri'nin Tipolojik Açısından İncelenmesi*”, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Çorum, 2016, s.8

¹⁰⁶ Avşar,2016, s.7

çıkılmaktadır. Gerçek kemer, kama biçimli kesme taşlardan ya da tuğlalardan yapılır. Üzerindeki yükleri taşıyabilen bir geçit olarak, yay biçimli ya da dairesel biçimde yapılan bir mimari ögedir.

Mezarın üstünü örten tavan tiplerine bakılırsa;

-Düz tavan: Mezar odasının üzerini düz bloklarla, dikdörtgen şekilde kapatılarak yapılan örtüdür.

-Beşik tonoz: Enine yapılmış kesitlerde yarım daire formunda ya da yarım silindir biçiminde gerçek bir kemer olarak inşa edilmiş, tonozlardan yapıma örtüdür. Kesme taşlar kullanılarak yapılmıştır. Bu örtü İ.Ö. 4. yüzyılın 2. çeyreğinde Makedonya’da ortaya çıkmıştır.

-Sahte beşik tonoz: Eğrisel kıvrılan blokların kullanıldığı, kilit taşı bulunmayan üst örtülerdir.

-Gerçek beşik tonoz: Burada kilit taşı bulunur ve kemerlerden oluşan üst örtü sistemidir¹⁰⁷.

-Kubbe: Poligonal, dikdörtgen veya yuvarlak planlı bir mekanın üzerini kapatmak için yarım küre şeklinde yapılmış yapılardır.¹⁰⁸

-Sahte kubbe: Yuvarlak tipli odalarda kullanılan taşların iç kısma doğru üst üste koyulmasıyla örtülen üst örtülerdir.¹⁰⁹

Tümülüsler genel açıdan bakıldığı zaman megalitlere benzetilmektedir.¹¹⁰ Hellence megalithos’tan türetilmiş olup büyük taş anlamına gelmektedir. Megalitler batıl inanç ve ayinler gibi dinsel olaylar için büyük taşlardan yapılmış anıtlardır.¹¹¹ En erken tümülüslerde büyük taş bloklar (megalitler) kullanılmıştır. Öncüsü ise dolmenler olarak kabul edilmiştir. Dolmenler, büyük dikey taşlardan yapılmış iki odalı yapılardır. Bu odaların üzeri bir kapak veya örtü ile kapatılarak üzerine taşlı toprak yığılmıştır.¹¹²

¹⁰⁷ Avşar, 2016, s.9

¹⁰⁸ Bora, 2015, s.95

¹⁰⁹ Avşar, 2016, s.9

¹¹⁰ Bakiye Yükmén, “Doğu ve Güneydoğu Anadolu Dolmenleri Işığında Anadolu Megalitleri”, Arkeoloji Ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2003, s.1

¹¹¹ Yükmén, 2003, s.1

¹¹² Mehmet Özdoğan, “Demir Kayalar”, Arkeo Atlas- Son Tunç Çağı’nın Helenistik Döneme Anadolu’nun Arkeoloji Atlası 1, 2012, s.146

Kurganlarla da büyük benzerlik göstermektedir.¹¹³ Kurganlar tümülüsler gibi mezar odaları ve sanduka mezarlarının üzerine daire şeklinde toprak yığılarak yapılmış tepeciklerdir.¹¹⁴ Genellikle kutsal alan olarak nitelendirilen yerlere toplumlarca yapılmışlardır.¹¹⁵

2.1. Tümülüsler Anadolu’da İlk Nerede ve Hangi Uygarlıkla Ortaya Çıkmıştır?

Anadolu’ya Frig uygarlığı ile İ.Ö. 8. yüzyılda bir mezar mimarisi olarak girmiştir. Frig geleneği olarak anılan tümülüslerin kökenine bakıldığı zaman, Frigler’in Anadolu’ya Trakya tarafından geldiği düşünülür ve bu geleneğin Trakya ve çevresinde araştırılması gerekmektedir. Frigler, tümülüs geleneğinin en büyük ve zengin örneklerini veren uygarlıktır.¹¹⁶ Yüzyıllar boyunca bu gömü tipine yüzlerce soylu kişi gömülmüş ve bu gelenek birçok uygarlık tarafından kullanılmıştır. Tümülüs gibi görkemli mezar yapma geleneği Roma Dönemi’ne kadar devam etmiştir.¹¹⁷

2.2. Tümülüs Tipleri

1. Tip- Çukur Mezarlılar:

Basit yapılarıdır. Çukur mezarlarının bazılarında kenarlara kesme taşların koyulmuş olduğu, bazılarının kenarlarınaysa kiremit yerleştirildiği yapılan kazılarca belirlenmiştir. Bazı mezar örneklerinin üzeri ahşap örtülerle kapatıldığı görülmüştür. Birinci grup Demir Çağı itibarıyla Roma Dönemi’ne kadar geniş bir zaman diliminde kullanılmıştır. Gömülmüş olan birçok cesedin çukurlarda yakılarak üzerine hediye koyulduğu anlaşılmıştır.¹¹⁸ 1. gruba örnek olarak Trakya Bölgesi’nde bulunan İkiztepe B Tümülüsü ve Ortakçı Tümülüsünü gösterebiliriz.¹¹⁹

2. Tip-Lahit Mezarlılar:

Tümülüs içerisinde lahit türü mezar kullanılmıştır. Bu gelenek Klasik Dönem ile başlamış Roma Dönemi’ne kadar devam etmiştir.¹²⁰ Genellikle taş, kil ve ahşaptan

¹¹³ Avşar,2016, s.5

¹¹⁴ Öztekin, 2006, s.27

¹¹⁵ Avşar,2016, s.5

¹¹⁶ Öztekin, 2006, s. 25

¹¹⁷ Veli Sevin, “Anadolu Arkeolojisi”, Der Yayınevi, İstanbul, 2003a, s.253

¹¹⁸ Avşar, 2016, s.1

¹¹⁹ Şahin Yıldırım, “Doğu Trakya’da Mezar Tepelerinin Ortaya Çıkışı Ve Gelişimi”, Ankara Üniversitesi Yayınları:263, Ankara, 2012, s.57

¹²⁰ Avşar, 2016, s.2

yapılmışlardır. Bu tip sıklıkla Yunan kolonilerinin çevresindeki tümülüslerde, Trakya Bölgesi'nde, Roma şehirlerinde bulunan nekropollerde ve yakınlarında kullanılmış olduğu bilinir.¹²¹

3. Tip-Kiremit Mezarlılar:

Kazılarla açığa çıkartılmış olan bu tümülüs türünün tamamı Roma Dönemi'ne aittir. Erken dönemlere tarihlenmesi yapılan tümülüslerde bu mezar tipine rastlanılmamıştır. Örnekleri Doğu Trakya Bölgesi'nde bulunan Vize B, Vize A ve Vize H tümülüslerinde görülmüştür.¹²²

4. Tip- Boş Mezarlılar:

Bu tümülüs grubunun içinin bir mezar olmadığı görülmüş, hakkında yeteri kadar bilgi bulunamamıştır. Bir sembol olarak kullanıldığı düşünülmekte olan bu türün içerisinde ne ceset ne de ritüel vb. bulgulara rastlanılmamıştır.¹²³ Bu tip mezarların bir kısmının anıtsal olduğu kabul edilir. Bu mezarlar sembolik bir anlam taşımaktadır. Genellikle evinden uzak bir yerde ölen savaşçılar için yapılmış olduğu düşünülür.¹²⁴

5. Tip-At İskeleti Bulunanlar:

Doğu Trakya'da bulunan bir tümülüs türüdür. İçerisinde at iskeletinin olduğu görülmüştür. Doğu Trakya'da bulunan bu mezar, bölge halkının atlara ne kadar önem verdiklerini göstermektedir. Doğu Trakya Bölgesi'nde yer alan Vize dışında hiçbir yerde bu tür mezarlara rastlanılmamıştır.¹²⁵ Anadolu'da ise ilk defa 7. yüzyılın sonu 6. yüzyılın başına tarihlenen Frig Dönemi tümülüslerinde karşılaşılmıştır.¹²⁶

6. Tip-Oda Mezarlılar:

Bu tümülüs türünde büyük boyutlarda yapılmış mezar odaları bulunur. Doğu Trakya Bölgesi'nde yaygın olan bu tümülüs grubu içerisinde önemli kişilerin gömüldüğü düşünülmektedir. Bu tip mezarların Makedonya ve Trakya Bölgeleri'nde İ.Ö. I. bin yıldan itibaren yaygınlaşmaya başlamıştır.¹²⁷

¹²¹ Yıldırım, 2012, s.57

¹²² Yıldırım, 2012, s.62,63

¹²³ Avşar, 2016, s.2

¹²⁴ Yıldırım, 2012, s.63,64

¹²⁵ Avşar, 2016, s.2

¹²⁶ Rafet Dinç, "Lydia'da İki Tümülüs Mezar Odasının Temizlik Kazısı", Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Dergisi, S.4, 1996, s.212

¹²⁷ Avşar, 2016, s.2

2.3. Tümölüslerin Dönemsel Farklılıkları:

2.3.1. Frig Tümölüsleri

Bu tümölüs dört bölgede toplanmıştır. Ankara ili Polatlı ilçesinde bulunan Yassı Höyük ve çevresi, Ankara il merkezi ve çevresi, Antalya ili ve çevresinde, Afyon ili ve çevresinde toplandığı görülür.¹²⁸ Genel olarak bu tümölüsler vadi yamaçlarına, ovalara ve bölgeye hakim doğal tepelere konumlandırılmışlardır. Burada mezar yapısını saran yapı malzemeleri içerisinde moloz taş, poros taşı, iri yassı taş ve çakıl taşları yapı malzemelerinden başka kâğı, kum kil ve hasır malzemeleri kullanılmıştır. Mezar odaları genellikle ahşaptan yapılmıştır. Mezar yapıları giriş, dromos, ön avlu, sundurma, ön oda gibi yapı unsurlarından oluşmaktadır. Bu tümölüs yapıları genellikle üzeri açık ahşap tekne veya taşlarla çevrelenmiş basit mezar odası veya tamamen kapalı mezar odası içermektedir. Mezar buluntularında genellikle tripotlar, figürinler, çeşitli tipte kaplar, çiviler, mobilyalar, apliance parçalar bulunmuştur.¹²⁹

2.3.2. Lidya Tümölüsleri

Lidya tümölüsleri, İç Batı Anadolu'nun kıyı kesimleri, Ege Bölgesi ve Batı Anadolu'nun kıyı kesimlerinde görölmektedir. Genellikle bir vadinin üst kısmında her yeri göreceğ şekilde konumlanmaktadır. Bazı bölgelerde 335 ile 220 metre çap ile 50 ile 70 metre yükseklikte yapılırken bazı bölgelerde 90 metre çap ile 30 metre yükseklik kullanarak devasa yapılar ortaya çıkartılmıştır. Erken dönemlerde Frig Dönemi'nde görölen tümölüslerdeki gibi tek mekan kullanılsa da daha sonraki zamanlarda yan yana mekanlar kullanılmıştır. Lidya tümölüslerinin mezar odası taştan yapılmıştır. Taş cinsi mermer taşı, kum taşı, andezit, şist ve kireç taşı malzemeleri kullanılmıştır. Basıncı düşürerek daha sağlam bir yapı oluşturmak için bloklar arasına metal kenetler kullanılmıştır. 7. yüzyıldaki 3 büyük tümölüs içerisinde düzgün krepis duvarının olduğı görölmüştür¹³⁰ Mezar odaları üçgen alınlık ve düz çatı ile kapatılmışlardır. İçlerinde mermer kline bulunur. Burada inhumasyon gömü yapılmıştır. Tümölüs belirteci olarak dış kısımlarında mantar tipli phallos bulunmuştur. Bazı iç mekanlarda boya izleri ve

¹²⁸ Hamit Zübeyir Koşay, "Ankara Gazi Osman Fidanlığında Bulunan Eserler", Türk Tarih Ve Arkeoloji Dergisi, S.1, 1933 s.5-19

¹²⁹ Kazım Akbıykoğlu "Güre Basmacı Tümölüsü", Müze Kurtarma Semineri, S.1, 1991, s. 7-23

¹³⁰ Öztekin, 2006, s.225-245

çeşitli figürlerle karşılaşmıştır. Zengin gömü gelenekleri ve ölü hediyelerinin olduğu bilinir, ancak bütün tümülüsler kaçak kazıcılar tarafından tahrip edilmiştir. Yapılan kurtarma kazılarında az sayıda buluntulara rastlanılmıştır.

2.3.3. Akhamenid Tümülüsleri

Bu dönemdeki tümülüsler; İç Anadolu Bölgesi, Ege Bölgesi, İç Batı Anadolu Bölgesi, Ege'nin Batı Anadolu kıyı kesimi, Marmara Bölgesi, Trakya çevresinde yoğun olarak görülmüşlerdir. Genellikle bölgeye hakim alanlara konumlanmışlardır. Bu bölgelerde yer alan tümülüsler; 4-5 metre ile 30 metre yüksekliklere, 25 ile 80 metre çaplara sahiptirler. Frig ve Lidya tümülüslerine göre daha küçük yapılardır. Mezar yapılarında kullanılan malzeme taştır. Taş cinslere bakıldığında kireç taşı, şist, mermer, andezit yapılarının yanı sıra metal, ahşap ve pişmiş toprak malzemelerini saymak mümkündür. Krepis, dromos, sundurma, mezar odası ve üst yapı gibi yapısal unsurlar, Akhamenid Dönemi'nde en çok değişim ve gelişim gösteren dönemdir.¹³¹ Dromosları kaba bir işçilikle yapılmış, çamur harçla örülmüş, moloz taş, duvar veya kuru duvar örme teknikleri kullanılmıştır. Zemini çamur harçla yapılmıştır. Üst yapıları; düz dam, semerdam, sahte beşik tonoz, sahte pramidal gibi üst yapıları bölgeler arasında farklılık gösterir. Buluntular arasında ahşap, cam, fildişi ve kemik malzemeler, kandil, disk, sikke, ağırşak ve farklı yapı malzemelerinden kaplar bulunmaktadır.¹³²

2.3.4. Hellenistik Dönem Tümülüsleri

Kuzey Marmara Bölgesi, Orta Karadeniz Bölgesi, İç Anadolu Bölgesi, Doğu Anadolu Bölgesi'nin orta bölümünde yaygın olarak görülür. Bölgeye hakim konumlarda ve nehir havzalarının iç kesimine konumlandırılmıştır. 23 metre ile 50 metre aralarında yüksekliği, 15 ile 50 metre aralarında ise çapları değişmektedir. Bu bölgedeki tümülüsler ilk kez toprak yığmaların üzerine moloz taş yıkarak bir tepe oluşturmuşlardır Krepis, dromos, ön oda ve asıl mezar odası gibi yapısal unsurlar içermektedir. Sahte pramidal üst yapı ile gerçek tonozdan oluşan üst yapı tipleri görülür. Dromosları genellikle özensiz şekilde işlenmemiş yerli taşlardan ya da moloz taşlar ile yapılmıştır. Üst yapıları tonoz veya düz dam ile kapatılmıştır. Mezar odaları kare planlıdır. Tek veya yan yana iki mekanın yer

¹³¹ Rafet Dinç, Mehmet Önder, “ Kayapınar-Hamamtepe Tümülüsü Kurtarma Kazısı” Müze Kazı Kurtarma Semineri, S.3, 1993, s.31-51

¹³² Avşar, 2016, s.40,41

aldığı görülmüştür. Dönem dönem tonozlu üst yapılar ile konsantrik taşıma tekniğinden oluşan sahte piramidal üst yapılar kullanılmıştır. Mezar buluntuları olarak; kemer tokası, sikkeler, kaplar, altın ve bronzdan yüzük, yüzük taşı, diadem, ayna, anahtar ve kemik malzemelerle yapılan kaplar bulunmuştur. Ölen kişiler klinelere, sandıklara veya lahitlere yatırılmışlardır.¹³³

2.3.5. Roma Dönemi Tümülüsleri

Roma Dönemine ait tümülüsler farklı bölgelerde yayılım gösterirler. Klasik Dönem ve Hellenistik Dönemlere göre daha küçük çaplara sahiptirler. İ.Ö. I. ve İ.S. I. yüzyıllarda daha görkemli yapılara sahipken, zaman ilerledikçe görkemini kaybederek daha küçük boyutlarda yapılmışlardır.

Genellikle nekropol alanlarında, nekropollere yakın yerlerde düz araziler üzerinde konumlanırlar. Yaklaşık 5-35 metre çaplarında, 1,5-20 metre yüksekliklerinde oldukları bilinir. Mezar tiplerinde daha çok kiremitli mezarların, lahitlerin, basit mezar çukurlarının ve taş örgülü küçük mezar yapıları kullanılmıştır Yapılan kurtarma kazılarında özellikle Karadeniz Bölgesi'nde buluntulara rastlanılmamıştır. Boyutlarından ve içerisinden çıkan kiremit, tuğla gibi parçalardan tarihlendirilmeleri yapılmıştır.

¹³³ Avşar, 2016, s.65-67

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

KARADENİZ BÖLGESİ'NDE BULUNAN TÜMÜLÜSLER

Karadeniz Bölgesi'nde bulunan tümülüsler; Bithynia Bölgesi, Paphlagonia Bölgesi ve Pontus Bölgesi (Harita 5) tümülüsleri olarak ayrılmış ve kronolojik sıraya göre yazılmıştır.

3.1. Bithynia Bölgesi Tümülüsleri

Bithynia Bölgesi'nde bulunan tümülüsler Karadeniz Bölgesi'nde Düzce ve Zonguldak illerinin çevresinde varlık göstermiş, Hellenistik Döneme ait 3 adet, Roma Dönemi'ne ait 14 adet, Hellenistik-Roma Dönemi'ne ait 2 adet, tarihlemesi yapılamayan 1 adet, toplam 20 adet tümülüs bulunmuştur.¹³⁴

3.1.1 Hellenistik Döneme Tarihlenen Tümülüsler

3.1.1.1. İstilli Tümülüsü

Düzce ilinin Merkez ilçesine bağlı İstilli Köyü'nde yer alır (Harita 6). Bu tümülüsün çap, en ve yüksekliği belirlenememiş olup yapı mimarisi hakkında herhangi bilgi edinilememiştir. İstilli Tümülüsünden Nikodemes II tetradrahmisinin altın varak üzerine çıkarılmış kalıbı ile süslenmiş iki diademin çıkmış olduğu ve bunların İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde kayıtlı olduğu bilinmektedir. Bu buluntuların Nikodemes II zamanında yapıldığı düşünülmekte ve İ.Ö. 2. yüzyıla tarihlenmiştir.¹³⁵

3.1.1.2. Düzce Tümülüsü

Yeri bilinmeyen bu tümülüsün defalarca kaçak kazılara maruz kalarak tahrip edildiği bilinmektedir. 1954 yılında definecilerin kline üzerinde buldukları pişmiş toprak eserleri, İstanbul Arkeoloji Müzesi'ne getirmeleri ile bilgi sahibi olunmuştur. Toplu halde tek bir tümülüsten çıkarttıklarını belirtmişlerdir.¹³⁶ Definecilerin getirdiği küçük eserlerden bazılarının renkli olduğu düşünülmüştür. Getirilen eserlerin 6 adedi kısmen, 4 adedi hemen hemen tamamının birleştirilmiş olduğu, toplam 10 adet terrakotta büst, çok sayıda farklı tiplerde figürinler, 2 adet kadın başı, 7 adet altışar taç yapraklı ve rozet şekilli figürin, 7 adet rozet şekilli ve kalkan biçimli disk, bir adet Medusa başı, 5 adet çiçek

¹³⁴ Tablo 1- 2 bkz.

¹³⁵ Bora, 2015, s.204,205

¹³⁶ Andree Rollas, "Bithynia'dan Gelen Pişmiş Toprak Heykelcikler", İAMY, 13-14, 1967, s.51

figürini, İon başlığı şeklinde 11 adet figürin olmak üzere, 6 değişik tipte terrakotta eser tespit edilmiştir.¹³⁷ Bulunan kadın heykelcikleri ve Aphrodite figürinlerinin, Londra Britanya Müzesi'ndeki örneklerle karşılaştırılarak aynı oldukları, bu örneklerin Britanya Müzesi'ne 1906 yılında hediye edildiği bilgisine sahibiz. Bunların Hüseyin Kocabaş Koleksiyonu'nda, Münih'te (hangi müze olduğu belirtilmemiş), Brüksel Cinquantenaire Müzesi'nde de bulundukları tespit edilmiştir. 1957 yılında Düzce ili Konuralp Beldesi'nde yapılan yüzey araştırmalarında bulunmuş tabak, kulp, kandil ve figürinlere ait parçaların, Düzce Tümülüsünden getirilmiş İon başlığı şeklindeki figürinler ile benzerlik gösterdiği anlaşılmıştır¹³⁸ (Resim 2). Bu eserlerin İ.Ö. 1. yüzyıl İ.S. 1. yüzyıla tarihlendirilmeleri yapılmıştır.¹³⁹

3.1.1.3 Hışıroğlu Tümülüsü

Zonguldak ilinin Devrek ilçesine bağlı Hışıroğlu Köyü'nde yer alır (Harita 7). Dromoslu ve 2 odalıdır. 3 metre genişliğinde, 3 metre uzunluğundadır. Kaçak kazılar sonucunda çok fazla tahrip edilmiştir.¹⁴⁰ Burada lagynos tipinde testi bulunmuş ve bu testinin İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde 6715 envanter numarası ile kayıtlı olduğu bilinmektedir. Bu lagynos tipli testinin bir benzeri Paphlagonia Bölgesi'nde yer alan, Kastamonu Taşköprü ilçesindeki bir tümülüste de bulunmuştur.¹⁴¹ Bu testinin bir başka benzeri ise İzmit ili Akyazı ilçesinde yer alan Akyazı Tümülüsü I'de bulunmuştur.¹⁴² Bu tipteki testilerin aynı atölyeden çıktığı ve birbirinden oldukça uzak olan bu bölgelere satışın Paphlagonia Bölgesi'nden gerçekleştiği düşünülür. Bu tümülüste 3 adet diadem, gümüş, altın, bronz eserler bulunmuş ve İ.Ö. 1. yüzyıla tarihlendirilmesi yapılmıştır.¹⁴³

¹³⁷ Bora, 2015, s. 198

¹³⁸ Sedef Çokay Kepçe, “Düzce’den Hellenistik ve Roma Dönemine Ait Bezemeli Buluntu Topluluğu”, TÜBA-AR, 11, 2008, s. 136-141

¹³⁹ Rollas, 1967, s.52

¹⁴⁰ Bora, 2015, s.214, 215

¹⁴¹ Giulio Jacopi, Missione archeologica italiana in Anatolia relazione sulla prima campagna esplorativa, Bollettino del Reale Istituto di Archeologia e Storia dell'Arte 7, 1937, s.10

¹⁴² Bora, 2015, s.215

¹⁴³ Nezhir Fıratlı, “Bithynia Araştırmalarına Birkaç İlave”, Belleten, 17/65, 1953b, s.24

3.1.2. Roma Dönemine Tarihlenen Tümülüsler

3.1.2.1 Yeşilyayla Tümülüsü

Düzce ili, Gümüşova ilçesi Yeşilyayla Köyü Mevkii'nde tarla arazisi içinde yer alır¹⁴⁴ (Harita 8, Resim 3-4). 35 metre çapında, 3 metre yüksekliğindedir. Bu tümülüs, çevrede yer alan yerleşimlere bakılarak Roma Dönemi'ne ait olup mimari yapı ve buluntuları hakkında bilgi edinilememiştir.¹⁴⁵

3.1.2.2. Asar Tümülüsleri

Düzce iline bağlı Asar Köyü'nde Köknar Mevkii'nde yer alırlar. (Harita 9) Orman arazisi içerisinde bulunmuşlardır (Resim 5-6). 1. derece sit alanıdır. Burada 3 adet tümülüs tespit edilmiş olup 20, 22 ve 30 metre çaplarında, yaklaşık 5 metre yüksekliklerindedir. Mimari yapısı ve buluntuları ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamakla birlikte çevrede yapılan araştırmalarca Roma Dönemi'ne tarihlendirilmektedir.¹⁴⁶

3.1.2.3. Dokuzdeğirmen Tümülüsleri

Düzce ilinin Cumayeri ilçesine bağlı Dokuzdeğirmen Köyü'nde 10 adet tümülüsün doğu-batı uzantılı olduğu bilinir. Bu tümülüsler orman arazisi içerisinde yer alırlar (Harita 10, Resim 7-8). 3 metre çaplarında 1,5 metre yüksekliğindedirler. Yapı mimarisi veya buluntuları hakkında hiçbir veri bulunamamakla birlikte çevresinde bulunan yerleşim yerlerine bakılarak Roma Dönemi'ne tarihlendirilmektedirler.¹⁴⁷

3.1.2.4. Edilli Tümülüsü

Düzce İlinin Akçakoca ilçesine bağlı Edilli Köyü'nde yer alan Tel Yolu Mevkii'nde (Harita 11) tarla arazisinde bulunur¹⁴⁸ (Resim 9- 10). 1. derece sit alanıdır. Bu tümülüsün taban çapı 160 metre, yüksekliği 5,5 metredir.¹⁴⁹ Mimari ve yapısı hakkında hiçbir veri bulunmayan bu tümülüs Roma Dönemi'ne tarihlendirilmektedir.¹⁵⁰

¹⁴⁴ Yunus Reyhan Taşcıoğlu, Ayşe Kaya, Habib Yıldız vd., “ *Düzce Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanterleri*”, Düzce Valiliği Kültür Varlıkları Serisi 1, Düzce, 2014, s.228

¹⁴⁵ Taşcıoğlu vd., 2014, s.229

¹⁴⁶ Taşcıoğlu vd.,2014, s.31

¹⁴⁷ Taşcıoğlu vd.,2014, s.215

¹⁴⁸ Bora, 2015, s.203

¹⁴⁹ Taşcıoğlu, vd., 2014, s.75

¹⁵⁰ Bora,2015, s.203

3.1.2.5. Ayazlı Tümölüsleri

Düzce ilinin Akçakoca ilçesinde bulunan Ayazlı Mahallesi Naltepe Mevkii'nde toplam dokuz adet tümölüs bulunmuştur. Bu tümölüsler bir grup oluşturmuş halde yola paralel uzanmaktadır (Harita 12, Resim 11-12). 5 metre çapları, 2 metre yükseklikleri vardır. Bu grup tümölüsler “Ayazlı Nekropol Alanı, I. Derece sit alanı” olarak kayıt altına alınmıştır. İçerisinde tuğla ve mermer parçalarına rastlanılmış ve bu nekropolü Roma Dönemi'ne tarihlendirilmek kolaylaşmıştır.¹⁵¹

3.1.2.6. Hacı Ahmetler Tümölüsü I

Düzce ilinin Hacı Ahmetler Köyü'nde bulunan Çalılık Mevkii'nde tarla arazisi içerisinde yer alır. (Harita 13, Resim 13-14)¹⁵² I. derece sit alanıdır. 5 metre yükseklikte, 10 metre çapındadır. Hacı Ahmetler Köyü İkiz Tümölüsler olarak isimlendirilmektedirler. Çevrede yapılan araştırmalardan Roma Dönemi'ne tarihlendirilmiştir. Buluntu ve yapı mimarisi hakkında veri bulunamamaktadır.

3.2.1.7. Hacı Ahmetler Tümölüsü II

Hacı Ahmetler Tümölüsü I'in olduğu yerde bulunmuştur (Harita 13, Resim 13-14). 1. derece sit alanıdır. 7 metre yüksekliğinde, 20 metre çaplarında bir yığmadır. Hacı Ahmetler Tümölüsü I gibi bu tümölüste çevreden yapılan araştırmalar ile Roma Dönemi'ne tarihlendirilmiştir. Mimari yapı ve buluntuya rastlanılmamıştır.¹⁵³

3.2.1.8. Konuralp Doğancı Tümölüsü

Düzce il merkezinin Tepecik Doğancı Mevkii'nin güneydoğusunda tarla arazisinde yer alır (Harita 14, Resim 15-16). 15 metre çapı, 2 metre yüksekliği bulunur. Mimari yapısı ile ilgili herhangi bir şey bilinmemekle birlikte herhangi bir buluntuya rastlanılmamıştır. Çevresinde yapılan araştırmalarca Roma Dönemi'ne tarihlendirilmektedir.¹⁵⁴

¹⁵¹ Taşçıoğlu vd., 2014, s.76

¹⁵² Taşçıoğlu, vd., 2014, s.34

¹⁵³ Bora,2015, s.206,207

¹⁵⁴ Taşçıoğlu vd.,2014, s.56

3.2.1.9. Güven Tümülüsü I

Düzce ili Merkez ilçesi Güven Köyü'nde tarla arazisi içerisinde yer alır¹⁵⁵ (Harita 15, Resim 17-18). 1. derece sit alanıdır.¹⁵⁶ 10 metre çapında, 2 metre yüksekliğindedir. Mimari yapısı ve buluntu hakkında herhangi bir veri bulunamamıştır. Çevrede yapılan araştırmalar ile Roma Dönemi'ne tarihlendirilmiştir.¹⁵⁷

3.2.1.10. Güven Tümülüsü II

Güven Tümülüsü I'in batısında tarla arazisi içerisinde yer alır¹⁵⁸ (Harita 15, Resim 18-19). 1. derece sit alanıdır. 12 metre çapında, 2,5 metre yüksekliğindedir. Mimari yapısı ve buluntu hakkında herhangi bir veri bulunamamıştır. Çevrede yapılan araştırmalar ile Roma Dönemi'ne tarihlendirilmiştir.¹⁵⁹

3.2.1.11. İskenderli Tümülüsü

Zonguldak ili Ereğli ilçesindeki Çaylıoğlu Beldesi'ne bağlı İskenderli Köyü'nün 2 kilometre kuzeybatısındaki türbenin yanındadır¹⁶⁰ (Harita 16, Resim 20). 1. derece arkeolojik sit alanıdır.¹⁶¹ Yükseklik, çap ve genişlik hakkında bilgi edinilememektedir. Bu tümülüste dromos, düzgün işçilikte olduğu görülen blok taşlardan yapılan bir duvar kalıntısı ve mezar odası tespit edilmiştir.¹⁶² Dromosun çatı örtüsü kaçak kazılarla açılan çukurdan net olarak gözükmemektedir. Düzgün sıralı blok taşlardan iyi bir işçilikle yapılmış, düzgün sıralı bir şekilde üçgen tonoz kemer, kesitli bir bindirme inşa edilmiştir. Dromosu örten çatıda düz taşıma tekniği kullanarak sahte tonoz kullanılmıştır.¹⁶³ (Resim 21) Bütün tümülüsler de olduğu gibi bu tümülüs de defineciler tarafından kaçak kazılara maruz kalarak çok fazla tahrip edilmiştir.¹⁶⁴ Buradan hiçbir buluntu çıkmamıştır. İskenderli Tümülüsünün Roma Dönemi'ne ait olduğu düşünülmektedir.¹⁶⁵

¹⁵⁵ Öztekin,2006, s.451

¹⁵⁶ Bora, 2015, s.208

¹⁵⁷ Taşçıoğlu, vd., 2014, s.32

¹⁵⁸ Öztekin,2006, s.451

¹⁵⁹ Taşçıoğlu, vd., 2014, s.32

¹⁶⁰ Kürşat Coşkun, Sedat Başar, “Zonguldak Kültür Envanterleri”, Zonguldak İli Kültür Ve Turizm Müdürlüğü, Kültür Dizisi 2, Ankara, 2010, s.65

¹⁶¹ Bora, 2015, s.212

¹⁶² Coşkun ve Başar, 2010, s.65

¹⁶³ Doğan Hasol, “Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü”, İstanbul Yapı Yayını, İstanbul, 2014, s.262

¹⁶⁴ Coşkun ve Başar,2010, s.65

¹⁶⁵ Bora,2015, s.212

3.2.1.12. Gavurlar Tümülüsü

Zonguldak ilinin Devrek ilçesine bağlı Kurudere Köyü'nde yer alır (Harita 17). Bu tümülüs Roma Dönemi nekropolü ve Ermeni-Rum mezarlığının içerisinde bulunmuştur. 1. derece arkeolojik sit alanıdır. Defineciler tarafından kaçak kazıya maruz kalarak tahrip edilmiştir. Hiçbir şekilde buluntu ve yapı mimarisi hakkında bilgi bulunamamıştır. Roma Dönemi'ne tarihlendiği düşünülmektedir.¹⁶⁶

3.2.1.13. Örmeci Tümülüsü

Zonguldak ili Gökçebey ilçesine bağlı Örmeci Köyü'nde bulunan Kışla Mevkii'nde yer alır (Harita 18). 1. derece sit alanıdır. Örmeci Tümülüsünde buluntu ve mezar mimarisi ile ilgili hiçbir veri bulunamamıştır. Çevrede yapılan araştırmalarca Roma Dönemi'ne tarihlendirilmesi yapılmıştır.¹⁶⁷

3.2.1.14. Hamascık Tümülüsü

Düzce ili Cumayeri ilçesine bağlı Hamascık Köyü'ndeki Thomas Mevkii'nde yer alır (Harita 19). 20-25 metre yüksekliğinde, 70-80 metre çaplarına sahiptir.¹⁶⁸ 1. derece arkeolojik sit alanıdır. Tarla arazisi içerisinde yer aldığı bilinen bu Tümülüs Roma Dönemi'ne tarihlendirilmiştir.¹⁶⁹ Mimari yapısı ve buluntuları ile ilgili hiçbir veri bulunmamaktadır.

3.1.3. Hellenistik Dönem ve Roma Dönemine Tarihlenen Tümülüsler

3.1.3.1. Mendeller Tümülüsü

Zonguldak ilinin Devrek ilçesine bağlı Sabunlar Köyü, Mendeller Mahallesi arasında bulunan Ören Mevkii'nde bulunmaktadır (Harita 20). Bulunan tümülüsün dromosundan emin olmamakla birlikte, çeşitli blok taşlardan beşik tonoz örtülü olduğuna ve bunların üzerinde yarım daire şeklinde başka blok taş olduğu tespit edilmiştir¹⁷⁰ (Resim 22). Bu tümülüsün bazı tümülüs mezar odalarına benzerlik gösterdiği için Geç Hellenistik, Erken Roma Dönemlerine tarihlendirilmesi yapılmıştır.¹⁷¹

¹⁶⁶ Coşkun ve Başar,2010, s.48

¹⁶⁷ Bora,2015, s.216-217

¹⁶⁸ Taşçıoğlu vd., 2014, s.214

¹⁶⁹Öztekin, 2006, s.451

¹⁷⁰ Güngör Karauğuz, “2004 yılı Devrek Yüzey Araştırmaları”, AST 23/1, Zonguldak, 2006, s.71

¹⁷¹ Mendeller Tümülüs odası İzmit Üçtepeler Tümülüsü odası ile benzerlik göstermektedir. Bora, 2015:214

3.1.3.2. Çeştepe Tümülüsü

Zonguldak ilinin Ereğli ilçesine bağlı Çeştepe Köyü'nde kamu arazisi içerisinde yer alır (Resim 23).¹⁷² 3,25 metre eninde, 3,25 metre uzunluğunda, 10 metre yüksekliğindeki tuğla ve kesme taşlar ile inşa edilmiş olan bir kulenin altında bulunur. Bu tümülüs dromos ve mezar odasından oluşmaktadır. Mezar odasında bir kline bulunmuş ve üst örtüsü beşik tonozla kapatılmıştır¹⁷³ (Resim 24). 3. derece sit alanıdır.¹⁷⁴ Mimari yapı ve buluntulara bakılarak Hellenistik Dönem-Roma Dönemi'ne tarihlendirilmesi yapılmıştır.¹⁷⁵

3.1.4. Tarihlendirilmesi Yapılamayan Tümülüsler

3.1.4.1. Yılcıbaşı Tümülüsü

Düzce ilinin Akçakoca ilçesine bağlı Akkaya Köyü'ne 10 kilometreye kadar güneydoğusunda yer alır (Harita 21, Resim 25). 1. derece sit alanıdır. Yükseklik, en ve çapı hakkında bilgi edinilememiştir. Tümülüsün içerisinden bir onurlandırma yazıtı, blok taşlar, mimari ve tuğla parçaları ile birlikte, bir mezar epigramı bulunmuştur (Resim 26). Bulunan buluntuların değerlendirilmesi yapılarak bu tümülüsün Bizans yerleşimi olduğu tespit edilmiştir. Kaçak kazılara maruz kalarak tahrip edilmiştir. Yılcıbaşı Tepe Bizans Yerleşimi olarak, 1. derece sit alanıdır. Bu tümülüsün yapı mimarisi ve buluntuları hakkında herhangi bir veri bulunamadığı için tarihlendirilmesi yapılamamıştır.¹⁷⁶

3.2. Paphlagonia Bölgesi Tümülüsleri

Paphlagonia Bölgesi'nde bulunan tümülüsler, Karadeniz Bölgesi'nin diğer bölgelerinde bulunan tümülüslere göre örnekleri daha erken bulunmuştur. En erken örneği Geç Tunç Çağı'ndan itibaren vermiş, en geç örnekleri Geç Roma Dönemi'ne tarihlendirilmiştir. Samsun, Kastamonu, Karabük, Sinop illeri ve çevresinde birçok tümülüs vardır. Geç Tunç-Erken Demir Çağı'na tarihlenen 1, Demir Çağı'na tarihlendirilen 1, Geç Arkaik-Erken Hellenistik Döneme ait 1 kabartmalı blok, 1 stel, Geç Klasik-Erken Hellenistik Döneme tarihlenen 1, Hellenistik Döneme ait 29, Roma

¹⁷² Bora,2015, s.210

¹⁷³ Coşkun ve Başar, 2010, s.68

¹⁷⁴ <https://korumakurullari.ktb.gov.tr/Eklenti/103893.447-toplanti-gundemipdf> (03.04.2023)

¹⁷⁵ Bora,2015, s.210

¹⁷⁶ Mustafa Adak, N. Eda Akyürek, Mustafa Şahin, Yaşar Güneş, "Neue Inschriften im Museum von Bolu (Bithynion/ Klaudiopolis)", Gephyra, 5, 2008, s.93

Dönemi'ne ait 5, tarihlendirilmesi yapılamayan 5 adet olmak üzere toplam 42 tümülüs, 1 kabartmalı blok, 1 adet stel bulunmuştur.¹⁷⁷

3.2.1. Geç Tunç Çağı-Erken Demir Çağı'na Tarihlendirilen Tümülüsler

3.2.1.1 Kadironbaşı Tümülüsü

Kastamonu ilinin Daday ilçesine bağlı olan Elmayazı Köyü'nde bulunmuştur (Harita 22). Yüzeyden itibaren 4 metre yükseklikte, 35 metre çapındadır. Yürütülen çalışmalarda bir tanesi hariç hepsinin hocker pozisyonlarında gömülmüş 24 mezar tespit edilmiştir (Resim 27-28). Yapılan incelemeler ile gömülen kişilerin çoğunluğu orta yaşta ve genç erişkin erkeklerden oluştuğu belirlenmiştir.¹⁷⁸

Genel olarak bakıldığında tümülüsler, tek ya da aile mensupları, statü sahibi insanlar için yapılmış anıtsal mezarlardır. Zaman içerisinde ikincil veya üçüncül gömülerin yapıldığı örnekler olsa da bu denli kalabalık bir şekilde gömülen örneklere Anadolu'daki tümülüslerde hiç rastlanılmamıştır. Muhtemelen, çok sayıda aynı kabile ya da aile üyeleri beklenmedik şekilde ölmüş ya da öldürülmüşlerdir.¹⁷⁹

Belirtilen bu tümülüste ki mezarlar, cesetler sağ tarafa yatırılacak şekilde koyulmuş, inhüstasyon gömü olarak basit çukur mezarlara gömülmüşlerdir. İskeletler düzensiz bir şekilde yüzleri güneşe, başları doğuya bakacak şekilde gömülmüşlerdir. Mezarlar incelendiğinde 16 numaralı mezarda iskelete dair sadece kafatası bulunurken 8 numaralı mezarda çift kafatası ile bir iskelet bulunduğu belirtilmiştir. Bu mezarlardan oldukça az sayıda buluntu çıkmıştır. 3 numaralı mezarın kafatasının altında birçok buluntu ele geçmiştir (Resim 29). Bu buluntular; altına akik taşından baklava dilimi şeklinde iki kolye, yüzük, bronz tellerin basitçe kıvrılmasıyla meydana getirilmiş bir bileklik, küçük boncukları olan bir gerdanlıktır.¹⁸⁰ Bu mezarlarda dini ritüel olan cenaze törenine ait bulgulara da rastlanılmıştır. En belirginini ise 13 numaralı mezardır. Burada küçük ateş çukuru açıldığı belirlenmiş, çok sayıda yanmış ahşap kalıntılar, az sayıda küçük hayvan kemikleri ve parçalanmış olarak bulunan seramik kaplar bulunmuştur. 13 numaralı mezarda görülen küçük ateş çukurunun bir benzeri de 7 ve 18 numaralı mezarda

¹⁷⁷ Tablo1-2 bkz.

¹⁷⁸ Yıldırım, 2021, s.110 Bir tanesinde sadece kafatası bulunmuştur.

¹⁷⁹ Yıldırım, 2021, s.113

¹⁸⁰ Yıldırım, 2021, s.111,112

görülmüştür. Kadironbaşı Tümülüsünde çok fazla gömü olduğu için farklı cenaze uygulamaları yapılmıştır. Cenaze töreni yapılan mezarların, gömen kişilerle bağlantılı olarak bir aile veya arkadaş yakınlığı kurdukları ya da diğer kişilerden daha çok statü sahibi oldukları için bu ritüelin yapıldığı düşünülmektedir.¹⁸¹ Kaçak kazılara maruz kalarak çok fazla tahribe uğradığı bilinir. Özellikle mezarların üzerine örtülmüş olan koyu renkli killi toprak içerisinde birçok seramik parçası bulunmuş, ancak hiçbirinin tüm ya da tüme yakın olmadığı görülmüştür.¹⁸² Farklı kontekslerden gelen seramiklerin, yakın bir yerleşim alanından gelerek yığma toprağa koyuldukları düşünülmektedir.

Kuzey Anadolu'nun en eski tümülüsü Kadironbaşı Tümülüsüdür. Mezar içerisinde bulunan seramik ve buluntulara bakılarak İ.Ö. 9. yüzyıla tarihlendirilmektedir.¹⁸³ Burada bulunan seramik parçalarının önemli bir bölümü Tunç Çağı'nın sonu, Demir Çağı'nın başına, az sayıdaki seramik ise Erken Tunç Çağı'na tarihlendirilmesi yapıldığı için Şahin Yıldırım bu tümülüsü İ.Ö. 14-9. yüzyıllara tarihlendirmektedir.

3.2.2. Demir Çağı'na Tarihlendirilen Tümülüsler

3.2.2.1. Büyük Göztepe Tümülüsü

Karabük ili Safranbolu ilçesinde yüksek bir tepe üzerinde yer alır (Harita 23). Yaklaşık 20 metre yüksekliğindedir. Bu tümülüsteki mezar yapısı iki kısımdan oluşur. Birinci kısmın işlenmemiş kırık taşlarla kuru duvar tekniğinde, bağlayıcı olarak çamur ve toprak kullanılarak örülmüş ve yuvarlak bir dış çemberden meydana gelmiştir. İkinci ana bölüm de dış çemberin içinde çemberin kuzeydoğusuna eklendiği bilinen arı kovanı formunda yapılmıştır (Resim 30). Büyük Göztepe Tümülüsündeki dış çember arı kovanı formunda olan tholos yapısı definecilere karşı korumak için yapılmıştır. Tholosun doğu kısmı dış çembere birleşiktir (Resim 31).¹⁸⁴

Tholos yapıli mezarın 5 metre çapı, 10 metre yüksekliği vardır. Mezar yapısı ve çevresi kırık taşlar kullanılarak yapılmış döşemeyle kaplanmıştır. Bu döşemelerin önemli bir bölümü zarar görmüştür. Tümülüsün zirve ve yamaçlarında tahmini 100 metrekarelik

¹⁸¹ Yıldırım, 2021, s.113

¹⁸² Yıldırım, 2021, s.113

¹⁸³ Yıldırım, 2021, s.111,112

¹⁸⁴ Şahin Yıldırım, “*Geçmişten Günümüze Bir Yanılsama: Büyük Göztepe Tümülüsü*”, Edt: İbrahim Canbulat, *Safranbolu Çarşısı*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2022, s.78

bir alan içerisinde Orta Çağ'a ait 17 mezar bulunmuştur. Bu mezarların içlerinde 24 adet insan iskeleti ortaya çıkartılmıştır. Bunların 8'i erkek, 12'si kadın, 3'ü çocuk, 1 tanesi ise ergin iskeletidir. Bu tümülüsün Friglerce yapıldığı, kendi gelenek ve göreneklerine uygun mezar yapısı inşa ettikleri ve diğer tümülüslerden farklı bir yapım tekniği izledikleri görülür.¹⁸⁵

Asıl mezar Orta Çağ mezarlarından hemen hemen 20 metre aşağıdadır. Buradaki tümülüsün Safranbolu ilçesinde Frig Dönemlerinde yaşamış olan yerel aristokrat bir yöneticinin mezarına ait olduğu düşünülür. Bu mezar yapısı içinde tahminen bir erkeğe ait bir alt çene kemiği bulunmuş ve mezar sahibine ait olduğu düşünülmüştür (Resim 32).¹⁸⁶

Büyük Göztepe Tümülüsü 19. yüzyılda kaçak kazılara maruz kalarak günümüze kadar tahrip edilmiştir. Tholos yapısı ve çevresinde birçok seramik bulunsa da hiçbiri tam şekilde bulunamamıştır. Ancak bulunan bir seramik kabın üzerinde konsantrik daire motifleri görülen yonca ağızlı oinecheoe kabın dudak kısmı bulunmuştur (Resim 32). Bulunan yonca ağızlı seramik kaba Gordion tümülüslerinde de rastlanılmıştır. Bu kapların İ.Ö. 9.-8.yüzyıllara tarihlendirilmesi yapılarak Büyük Göztepe Tümülüsünü Frig Dönemi ile ilişkilendirilmeye çalışılmıştır.¹⁸⁷

3.2.3. Geç Arkaik-Erken Hellenistik Dönem Tümülüsleri

3.2.3.1. Pers Etkili Tümülüsler

İ.Ö. 6. yüzyıl sonu ile 5. yüzyıl başında Pers etkisini bölgenin mezarlarında görebiliriz. Bölgede Pers etkili Yığmatepe Tümülüsüne ait kabartmalı kireç taşı bloğa Amnias Vadisi ile Daday Çayı Vadisi'nin kesişme noktasında yapılan yol yapım çalışmaları sırasında rastlanılmıştır.¹⁸⁸ Ön yüzünde ziyafet sahnesi betimlenmektedir. 0,45 metre genişliğinde, 0,3 metre yüksekliğinde olan bu blokta 3 kişiden oluşan kompozisyonda Persler ile özdeşleşen tiara (başlık), serapis, ve anaxyrides (kıyafet) ile birlikte Persler için soyluluk ifadesiyle bağlantılı olarak lotus çiçeği gibi tasvirler bulunmaktadır (Resim 33).

¹⁸⁵ Yıldırım, 2021, s.114

¹⁸⁶ Yıldırım, 2021, s.115

¹⁸⁷ Yıldırım, 2022, s.84

¹⁸⁸ Yıldırım, 2021, s.123

Dikdörtgen bir çerçeve içerisinde konumlandırılan bu figürlerden sağ tarafta bulunan kişinin kline üzerinde uzanır vaziyette yaşlı erkek figürü büyük olasılıkla mezar sahibidir. Pers başlığı takmış, serapis ve anaxytides giymiş olan bu yaşlı erkek figürünün elinde 5 yapraklı lotus çiçeği vardır. Lotus çiçeğini karşısında oturan genç erkek figürüne uzatır şekilde betimlenmiştir. Bu genç erkek figürünün mezar sahibi olduğu düşünülür. Lotus çiçeğini uzatmasının anlamı babadan oğula geçen, veraset devri olarak yorumlanabilir.¹⁸⁹ Kompozisyonun sol kısmında diğer figürlere göre daha küçük betimlenmekte olan, Pers kıyafetleri giymiş bir erkek hizmetçi vardır. Sağ elinde bir kyathos, sol elinde ise bir içki kabı bulunur. Hizmetçinin önünde çeşitli yiyeceklerin olduğu bir masa bulunmaktadır.¹⁹⁰

Yığmatepe Tümülüsü mezar odasına ait olduğu düşünülen kireç taşı bloklar ile kireçtaşından yapılmış ön yüzünde ziyafet sahnesi bulunan kabartmalı blok arasında karşılaştırılma yapılmış ve ölçülerinin aynı olduğu tespit edilmiştir. Muhtemelen bu kabartmalı blok mezar odasının girişinde yer almaktaydı. Burada bir kurtarma kazı çalışmaları gerçekleştirmediği için, mezar hakkında daha fazla bilgiye ulaşılamamıştır.¹⁹¹ Bulunan blok üzerindeki tasvirler bakılarak Pers etkili olduğu düşünülür.

Kastamonu ilinin Tosya ilçesinde bulunan ve bugün Çorum Müzesi'nin bahçesinde sergilenen bir mezar steli de bölgede Pers etkisinin varlığına işaret eder. İ.Ö. 5. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilen stelde, bir Pers soylusunun hayatından sahneler işlenmiştir. 6 panelden oluşmuş ve 5 ayrı kompozisyon anlatılmıştır (Resim 34).¹⁹² Stelin yüksekliği 2,26 metre, genişliği 0,36 metre, derinliği ise 0,12 metredir. İkonografik olarak en altta, bir kaz ile oynayan ve kaz tarafından sola doğru kovalanmış bir çocuk görülmektedir. Bir üstündeki bölmede taş iki parçadan oluşmuş, altta bacakları üst kısımda ise gövdesi ve başı korunmuş olup asası ile sağa doğru ilerlerken, bir yandan da lotus çiçeği koklayan bir yetişkin betimlenmiştir. Yukarıya doğru takip eden bölmede, yine sağa doğru ilerleyen at ve binicisi, üzerindeki bölmede ise arkasındaki mızraklı asker tarafından yaralandığı için sola doğru dizlerinin üzerine düşmekte olan bir diğer asker vardır. Son kısımda ise hayat ağacı olarak bilinen bir ağaç motifi yer almaktadır. Bütün bu ikonografiler ölen

¹⁸⁹ Yıldırım, 2021, s.124

¹⁹⁰ Gürçan Polat, “*Anadolu Akhaemenid Dönemi Plastik Eserleri*”, Ege Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 1998, s.192-193

¹⁹¹ Yıldırım, 2021, s.124

¹⁹² Yıldırım, 2021, s.124,125

kişinin hayatını anlatır. En üstte bulunan hayat ağacı ise ölümsüzlük olarak bilinir ve Pers Dönemi stellerinde yaygın olarak görülmüştür.¹⁹³

3.2.4. Geç Klasik-Erken Hellenistik Döneme Tarihlendirilen Tümülüsler

3.2.4.1. Gökbel Köyü Hamas Kıranı Tümülüsü

Karabük ilinin Yenice ilçesindeki Gökbel Köyü'nde, yüksek kayalıkların üzerinde yer alır¹⁹⁴ (Harita 24, Resim 35). Kaçak kazıcılar tarafından bir tünelle mezar odasına girilmiştir. Kazılan alan o kadar geniştir ki, mezarın ön oda kapısı net bir şekilde görülmektedir.¹⁹⁵ Tümülüsün 30 metre çapı, 8 metre yüksekliği şuan korunur haldedir. Bu tümülüs; dromos, ön oda ve asıl mezar odasından oluşur (Resim 36). Tümülüsün dromosu doğu yönüne baktığı belirtilmektedir.¹⁹⁶ 1,5 metre genişliğinde, 2 metre uzunluğundadır. Yüksekliği ölçülememiş ve uzun olmadığı görülmüştür. Dromosa ait sadece 2-3 sıra taş blok kurtulmuş, yöresel kireç taşından yapılmıştır. Bu taş bloklar özensiz bir şekilde üst üste koyulmuş, bu yüzden burada belirgin bir örgü tekniği görülmemiştir. Dromosun üst örtüsü vardır, ancak tahribe uğramıştır. Dromos ile ön odanın birleştiği noktada, ön odanın giriş kapısı bulunmaktadır. Bulunan kapının dromos ile kıyaslaması yapıldığında tahmini yüksekliği 1,9 -1,7 metre arasındadır. Kapı, söveden yukarıya doğru daralmış bir şekilde, düz taşırma tekniğiyle iki sıra taştan oluşur (Resim 37). Söve üzerindeki kapı taşlarının üzerinde lento taşı yer alır.¹⁹⁷

Ön oda dikdörtgen planlıdır. 1,8 metre yüksekliğinde, 1,8 metre uzunluğunda, 1,4 metre genişliğindedir. Bu odanın yapısında taş işçiliği orthogonal stildedir. Bu taşların içe bakan yüzeyleri özenli bir şekilde işlenmiş, dış kısımları ise kaba bir şekilde bırakılmıştır. Tavanı hariç, bu oda 4 sıra taştan oluşur. Bu tümülüsün en önemli özelliği, asıl mezar odası ve ön odanın tavanlarının üst örtü tekniği ile yapılmış olmasıdır. Yalancı kubbe tekniği, her iki odanın tavan kısmında, mekanın tam ortasında

¹⁹³ Serra Durugönül, “Grabstele eines Adligen aus Paphlagonien der dritten Satrapie, in: E. Schwertheim (ed.)”, *Forschungen in Galatien*, AMS 12, Bonn, 1994, s.1–14

¹⁹⁴ Şahin Yıldırım, “Gökbel Köyü Hamas Kıranı Tümülüsü”, Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Anarsan Sempozyumu Özel Serisi, 2018, C.1, S.2, s.1295

¹⁹⁵ Yıldırım, 2018, s.1299

¹⁹⁶ Şahin Yıldırım, “Phaplagonia'da bir tholos mezar: Kayı Köyü Tümülüsü”, *Arkeoloji Ve Sanat Tarihi Yayınları* 155, İstanbul, 2017, s.194

¹⁹⁷ Yıldırım, 2018, s.1300

konumlandırılmıştır.¹⁹⁸ Linear konsantrik taşıma tekniği, üst üste üç sıra taş kullanılarak çapraz bir şekilde yapılmış, her iki odanın taşıyıcı ana duvarının hemen üstüne uygulanmıştır. Böylece aşağıdan yukarıya doğru, üst üste koyularak gidilen taşlar çaprazlama şekilde yerleştirilmiştir. En son ortaya çıkan kare ve dikdörtgen açıklıkların üzerine tek bir blok taş koyularak kapatılmış ve yalancı kubbe oluşturulmuştur.¹⁹⁹

Ön odadan mezar odasına girişi sağlayan kapı, yekpare üzerinde silme ya da bezemesi olmayan iki adet söve ve onun üzerine bindirilmiş bir lentodan oluşmaktadır. Asıl mezar odası orthogonal teknik kullanılarak, üst üste 5 sıra yerel kireç taşı koyularak meydana getirilmiştir. Mezar odası 2,4 metre uzunluğunda, 2,35 metre yüksekliğinde, 1,7 metre genişliğinde dikdörtgen planlıdır (Resim 38). Bu odanın tabanında taş döşeme bulunmamaktadır. Bu mezar yapılırken, önce mezar odası sonra ön odanın yapıldığı, yapıya eklenen duvar birleşim yerlerinden anlaşılır.²⁰⁰ Asıl mezar odası ve ön odanın farkı ise kullanılan bloklarının ölçülerinin farklı olmasıdır. Mezar odasının tavan örtüsü linear konsantrik taşıma tekniği dediğimiz, diğer ismiyle aykırı taşıma ile örtülüdür (Resim 39). Asıl mezar odası ve ön odanın tavanında baklava dilimi blok taşlarının olduğu görülmüştür. Bu blok taşları doğu tarafında kapı giriş bölümleri aralık bırakılarak yapılmışken, batı yönündeki blok taşlarının uçlarının kapalı olduğu görülmüştür. Ancak tavanı meydana getirmiş olan blok taşlarının bazılarının dolgulara dayanamayarak kırılmıştır. Burada mezar sahibine ait bir lahit veya kline parçalarına rastlanılmamıştır. Bunun sebebi kaçak kazıcılar olsa bile inhüstasyon gömü ile ilgili herhangi bir verinin bulunamamış olmasıdır. Yine kaçak kazıcılarca mezarın duvarları kırılmıştır. Tam olarak hangi tarihe ait olduğu bilinmeyen Hamas Kıranı Tümülüsü, yapılan araştırmalar ve bu yapıya benzeyen yapılardan yola çıkılarak İ.Ö. 4. yüzyılın ortalarına tarihlendiği düşünülmektedir.²⁰¹

¹⁹⁸ Yıldırım, 2018, s.1301

¹⁹⁹ Yıldırım,2018, s.1301

²⁰⁰ Yıldırım, 2018, s.1302

²⁰¹ Yıldırım, 2018, s.1302-1308

3.2.5. Hellenistik Döneme Tarihlenen Tümülüsler

3.2.5.1. İkiztepe Tümülüsü

Samsun ilinin Bafra ilçesine 7 kilometre uzaklıkta, İkiztepe Köyü'nün kuzeyinde bir höyük üzerinde bulunur²⁰² (Harita 25). Doğu-batı uzantılı kesme taşlarla inşası yapılmış dromoslu mezar odası bulunmuştur. Bulunan kesme taşların kireç taşından yapıldığı ve birbirine kurşun kenetlerle tutturulduğu görülmüştür. Dromosa iki basamak ile inilmektedir. Dromosa inilen ilk basamakta insan iskeleti, ikinci basamakta ise altın sikke ve kurşun ağırlık bulunmuştur. Dromosu 1,55 metre genişlik, 7,90 metre uzunluk, 4,85 metre derinliğe sahiptir. Yer döşemesi taşlarla sıkıştırılmış topraktan oluşur. Dromostan ön odaya 1,96-2 metre boyutlarında çıkıntılı bir kapı ile geçilmektedir. Kapının üst örtüsü beşik tonozlu olup kilit taşları yıkılmıştır. Ön oda 2,04 metre yüksekliğinde, 1,05 metre genişliğindeki ölçülere sahip, kare planlıdır. İçerisinde şarap kırmızısı renginde üzeri oyuk bezekli bir unguentariuma rastlanılmıştır. Mezar odası dikdörtgen planlı olup 3,40 metre genişliğinde, 2,38 metre yüksekliğindedir. Mezar odasının duvarları düzgün işlenmiş kireç taşıyla kurşun kenetlerle birbirine tutturulmuştur. Plak halinde kireç tabakalarıyla taban kapatılmıştır. Buradaki tümülüs kazma ile duvarları tahrip edilmiş tonozun da kırılması göz önüne alınarak çok fazla kaçak kazıya maruz kalmıştır.²⁰³ Tümülüste bulunan buluntulara ve mimari yapısına bakılarak bu tümülüs İ.Ö. 3. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlendirilmektedir.²⁰⁴

3.2.5.2. Baruthane Tümülüsleri

Samsun ili İlkadım ilçesi Baruthane Mevkii'nde yer alır (Harita 26). Samsun-Bafra karayolu üzerinde bulunan Amisos kent merkezinin 4 kilometre batısında bulunurlar.²⁰⁵ Eski Arısoy kenti olarak bilinen Samsun nekropolü geniş bir alanı kapsamaktadır. Burada beş tip gömme bulunmuştur. Yörede bulunmuş olan büyük tümülüsler de bilimsel olarak bir kazı yapılmamıştır.²⁰⁶ Baruthane Tümülüsleri kuzey ve güney olmak üzere iki yerde

²⁰² Uluğ Bahadır Alkım, “*Samsun Bölgesi Çalışmaları (1973)*”, TAD XXII-1, Ankara, 1975, s.7

²⁰³ Uluğ Bahadır Alkım, Handan Alkım, Önder Bilgi, “*İkiztepe I Birinci Ve İkinci Dönem Kazıları (1974-1975)*” TTK Basımevi, Ankara, 1988, s.85

²⁰⁴ Alkım vd., 1988, s.183

²⁰⁵ İrfan Akça, N. Yıldırım Gündoğdu, “*Samsun Baruthane Tümülüslerinin Doğru Akım Akım Özdirenc Yöntemi ile İncelenmesi*”, Hacettepe Üniversitesi Yer Bilimleri Uygulama Ve Araştırma Merkezi Dergisi, Ankara, 2010, s.206

²⁰⁶ Atasoy, 1997, s.51-52

bulunmaktadır (Resim 40). Kuzeyde bulunan tümülüs 8 metre yüksekliği 30 metre çapındadır. Güneyde bulunan tümülüs ise 15 metre yüksekliği 40 metre çapındadır. Baruthane de bulunan tümülüslerin dolgu malzemeleri irili ufaklı taşlardan meydana gelmiş katmanlardan oluşur. İki tümülüs arasında doğu-batı uzantılı bir duvar çıkartılmıştır. Bu duvar, 3 sıra harçsız taş blokların üst üste konulmasıyla meydana getirilmiştir. Taşlar birbirine kurşun kenetlerle bağlanmıştır.

Kuzey Tümülüs Altındaki Mezar

Bu mezarda iç içe üç oda bulunmaktadır (Resim 41). Kuzey Tümülüsüne 1,9 metre yüksekliğinde, 1,4 metre genişliğinde, 1 metre uzunluğunda bir giriş kapısı ile girilir (Resim 42). Ön oda, 3,15 metre yüksekliğinde, 5,5 metre genişliğinde, 2,55 metre uzunluğundadır. Bu odanın duvarı düzken tavanı tonoz biçiminde şekillendirilmiştir. 0,25 metre boyutlarında bir basamak ile ön odadan ikinci odaya ulaşılır. İkinci oda 2,8 metre yüksekliğinde, 4,6 metre genişliğinde, 6 metre uzunluğundadır. İkinci odanın duvarları birbirine simetrik olarak şekillendirilmiş ve dörder tane yalancı sütun yer aldığı görülmüştür. İkinci odanın içinden 3. odaya girilmektedir. 3. odanın kapısı ikinci odanın içindedir. Bu odada toplam on adet yalancı sütun bulunmuştur (Resim 43). Bu odanın batı yönünde 2,5 metre genişliğinde, 3 metre uzunluğunda, 2,5 metre yüksekliğinde niş açılmıştır (Resim 44). Buradaki bütün odaların tavanı tonoz biçiminde yapılmıştır.²⁰⁷

Güney Tümülüs Altındaki Mezar

Bu mezar, 2 odalı bir yapıya sahiptir (Resim 45). Güney Tümülüs altındaki mezarın 6 metre uzunluğu, 2 metre genişliği, 2,5 metre yüksekliği bulunmaktadır. Odaların duvarları, tavan ve tabanları krem renginde bir renkle sıvalı olduğu görülmüştür (Resim 46). Mezarların girişi demir kenetlerle sağlamlaştırılarak kumtaşı blok ile kapatılmıştır. Kapının açılması istenmediği için önüne büyük taşlar yığılmıştır.²⁰⁸ Ön ve ikinci odanın girişleri lento ve sövelerle oluşturulmuştur. İkinci odada bulunan iç kapının üzerinde ve yanlarında niş yer alır. Buradaki mezarın duvarı tonoz biçiminde ve sıvalıdır. Odaların kuzey ve güney duvarlarının önünde iki adet sedir bulunmuş ve tahrip edilmiştir. Ön

²⁰⁷ Sümer Atasoy, Muhsin Erdoğan vd., “*Samsun Baruthane Tümülüsleri Kurtarma Kazısı*, AnAr XVIII/2, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2005 s.156

²⁰⁸ Sümer Atasoy, “Antik Çağda Amisos”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1994 s.154

odanın içinde 0,3 metre kalınlığında tavan, duvar ve tabanlar da kaba sıvayla düzleştirilmiştir. Bu sıvanın üzerine perdah sıva yapılmıştır. Mezarın arka odasında tavan yine tonozlu bir şekilde şekillendirilmiş ve batı duvarının önünde bir kline yer almıştır.²⁰⁹ Bu odanın içerisinde kırık parçalar içinde bir amphora bulunur.²¹⁰ Bir unguentarium, kemik disk ve üç bronz çivi de burada bulunmuştur.²¹¹

Baruthane Tümülüslerinin mimari yapılarına ve buluntulara bakılarak İ.Ö. 3.-2. yüzyıla tarihlendirilmeleri yapılmıştır.²¹²

3.2.5.3. Mezarlıktepe Tümülüsü

Karabük ilinin Safranbolu ilçesine yakın Bulak Köyü mezarlığının içerisinde yer alır²¹³ (Harita 27, Resim 47). Yapılan kurtarma kazılarında mezar odası bulunmuştur. Mezar odası 2,4 metre yükseklik, 2,1 metre genişlik, 2,9 metre uzunluğundadır. İyi işlenmiş yöresel kireç taşı bloklardan yapılmış olduğu bilinmekte ve üst örtüsünün beşik tonozlu olduğu görülmektedir (Resim 48). Dromos ise 1,1 metre genişlik, 1,3 metre uzunluk, 1,9 metre yüksekliği vardır. Dromosun üst örtüsü semerdamdır (Resim 48). Mezarlık Tepe Tümülüsü kaçak kazılar ile çok fazla tahrip edilmiştir. Bu tümülüsün mimari yapısına bakılarak Hellenistik Döneme tarihlendirilmektedir.²¹⁴

3.2.5.4. Yolbaşı Moğol Tümülüsleri

Karabük ili, Safranbolu ilçesinin 15 kilometre kuzeydoğusunda yer alan Yolbaşı Köyü'nde bulunur (Harita 28). Kuzeydoğu ve güneydoğuda 2 adet tümülüs nekropolü tespit edilmiştir. Toplamda 24 adet tümülüsün tespiti gerçekleşmiştir. Buradaki tümülüsün 22 tanesi orta ve küçük boyutlu olarak inşa edilmişken 2 tümülüsün 50 metre çaplarında, 10-12 metre yüksekliklerinde oldukları, diğer tümülüslere oranla daha büyük boyutlarda inşa edildikleri görülmüştür.²¹⁵

²⁰⁹ Orhan Bingöl, “Malerei und Mosaik der Antike in der Türkei”, Mainz, 1997, s.92

²¹⁰ Atasoy, 1994, s.155

²¹¹ Sümer Atasoy, “Amisos. Karadeniz Kıyısında Bir Antik Kent”, Koç Vakfı, Samsun, 1997, s.156

²¹² Atasoy, Endoğdu ve Dönmez, 2005, s.156

²¹³ Yıldırım, 2021, s.129

²¹⁴ Hüseyin Lütfü Ersoy, “Karabük Tarihi”, Karabük, 2011, s.35,36

²¹⁵ Yıldırım, 2021, s.129,130

3.2.5.4.1. Moğol C Tümülsü

Mezar odası neredeyse tamamının toprakla dolu olduğu görüldüğü için ölçü alınamamakla birlikte sadece tonozlu ve dikdörtgen planda olduğu bilinir.²¹⁶

3.2.5.4.2. Moğol D Tümülsü

Moğol D Tümülsü, C Tümülsü ile aynı yerde bulunmuştur. Duvar kısmına bakıldığında oldukça kaliteli bir duvar örgüsünün olduğu görülmüş ve 1,9 metre genişlik 2,3 metre uzunlukta olduğu bilinmektedir. C Tümülsünde olduğu gibi D Tümülsünün mezar odasının içi de toprakla dolu olduğu için yüksekliği ölçülememiştir.²¹⁷ Mezar odası dikdörtgendir. Duvarı kesme taşlar ile örülüdür. Tavanı beşik çatılıdır (Resim 49).

3.2.5.5. Kahpedoruk Tümülsleri

Karabük ilinin Safranbolu ilçesinin 10 kilometre kuzeydoğusunda bulunan Düzce Köyü yakınlarında bulunmuştur (Harita 29). Burada 4 adet tümülüs tespit edilmiş ve hepsi de kaçak kazılara maruz kalarak tahrip edilmiştir.²¹⁸

3.2.5.5.1. Kahpedoruk A Tümülsü

Dromosu muhtemelen maruz kaldığı tahriplerden ötürü görülememiştir. Mezar odasının dörtgen planda tonozla örtülü olduğu görülmüştür. Mezar odası yöresel kireç taşı bloklarla oluşturulmuştur.²¹⁹ Mezar odasının 2 metre genişlik, 2,3 metre uzunlukta olduğu bilinirken, yüksekliği içerisindeki topraklardan ötürü ölçülememiştir²²⁰ (Resim 50).

3.2.5.5.2. Kahpedoruk C Tümülsü

Mezar odası dörtgen planda ve beşik tonozludur. Bu yapı 1,9 metre genişliğinde 2,9 metre uzunluğunda olduğu bilinirken yüksekliği ölçülememiştir (Resim 51). Kahpedoruk Tümülslerine bakıldığı zaman C Tümülsü, aralarındaki en kaliteli duvar işçiliği olan mezar odasına sahip olduğu görülmüştür. Diğer tümülüsler hakkında bilgi

²¹⁶Yıldırım,2021, s.130

²¹⁷ Yıldırım,2021, s.130

²¹⁸ Yıldırım,2021, s.130

²¹⁹ Yıldırım, 2021, s.130-131

²²⁰ Yıldırım,2021, s.132

bulunamamakla birlikte, araştırılmış olan tümülüslerin Hellenistik Döneme tarihlendirilmesi yapılmıştır.²²¹

3.2.5.6. Ovaşeyhler Tümülüsü

Karabük ilinin Eflani ilçesine bağlı Ovaşeyhler Köyü'ndeki Sıtkıoğlu Mahallesinde bulunan 2 tümülüsten biridir. (Harita 30). Bu tümülüs dromos ve mezar odasından oluşmaktadır. Dromosu kısadır ve direk mezar odasına çıkar. 1,2 metre genişliğinde, 1,7 metre uzunluğunda 1,6 metre yüksekliğindedir. Mezar odası ise 2 metre genişlik 2,5 metre uzunluğa sahiptir. Dikdörtgen planlıdır. Çatısı beşik tonozludur (Resim 52). Bu tümülüs diğer bütün tümülüsler gibi defineciler tarafından büyük tahribe uğratılmıştır. Ovaşeyhler Tümülüsü mezar mimarisine bakılarak Hellenistik Döneme tarihlendirilmiştir.²²²

3.2.5.7. Bürünük Kapaklı Mevkiinde Bulunan Tümülüs

Karabük ili Bürünük Köyü Kapaklı Mevkii'nde yer alır (Harita 31). Bu tümülüs dromos ve mezar odasından oluşmaktadır. Mezar dikdörtgen plandadır. Mezar yapısı yöresel kireç taşları ile iç yüzeyleri düzgün işlenmiş bir şekilde yapılmıştır. Dromos 3,8 metre uzunluk, 0,9 metre genişlik, 1,2 metre yüksekliğe sahiptir. Mezar odası ise 1,2 metre yükseklik, 1,2 metre genişlik, 2,4 metre uzunluğa sahiptir. Mezar odası ve dromosun üst örtüsü kırma çatıya sahiptir. Kırma çatıya sahip bölgedeki tek tümülüs altı mezardır (Resim 53). Mezar envanteri, yapısı ve mimari konusunda bilgi edinilememektedir.²²³ Mezar mimarisine bakılarak Hellenistik Döneme tarihlendirilmiştir.

3.2.5.8. Topçu Mezarlığı I Tümülüsü

Karabük ili Safranbolu ilçesi, Yolbaşı (Moğol) Köyü'nde bulunmaktadır. Bu Tümülüs mezar odası ve dromostan oluşur. Defineciler tarafından çok fazla tahribe uğrayarak içi toprak ile dolmuş ve buradan ölçü alınamamıştır. Yapılan kurtarma kazılarında bu tümülüsün yuvarlak planda olduğu, mezar odasının arı kovanı şeklinde kubbeli olduğu tespit edilmiştir. Defineciler tarafından dışa çıkartılan mezar odası yöresel kireç taşı ile

²²¹ Yıldırım, 2021, s.132

²²²Yıldırım,2021, s.132

²²³ Yıldırım,2021, s.139

yapılmıştır (Resim 54). Mimari açıdan Bithynia ve Thrakia tümülüsleri ile çok benzerlik göstermektedir. Mimari yapısına bakılarak Hellenistik Döneme tarihlenmektedir.²²⁴

3.2.5.9. Zopran Köyü Tümülüsü

Karabük iline bağlı Zopran Köyü'nde bulunan su deposunun olduğu yerde bulunmuştur (Harita 32). Bu tümülüs dromos ve mezar odasından oluşturmaktadır. Mezar odası dörtgen planda, tonozludur. Genişliği 2 metre, uzunluğu 2,5 metredir. İçi toprak ile dolu olduğu için yüksekliği ölçülememiştir (Resim 55). Genellikle Lidya tümülüslerinde görülen büyük mantar tipli phallos kaçak kazıcılar tarafından kırılmış ve tepe bölgeden aşağı yuvarlanmıştır (Resim 56). Burada bulunan bronz bir ayna Amasra Müzesi'nde mezar envanteri olarak sergilenmektedir.²²⁵ Zopran Köyü Tümülüsünden çıkan buluntular Hellenistik Döneme tarihlendirilse de, mezar dışında bulunan mantar tipli phallos ile Lidya etkili olduğu düşünülmektedir.

3.2.5.10. Kırktepe Tümülüsleri

Kastamonu ilindeki Taşköprü yakınlarında tepeye hakim bir alanda bulunmuşlardır (Harita 33). Kırktepe Tümülüsleri adından anlaşıldığı gibi 40 adet değil 10 adet oldukları, aralarından sadece ikisinin kazısı yapıldığı bilinir. Kazısı yapılan tümülüslerin birinin içinde basit kireç taşından yapılma, üzeri 3 adet kireç taşı levhalar ile kapatılmış 0,4 metre genişliğinde, 1,8 metre uzunluğunda, 0,4 metre yüksekliğinde bir lahit bulunmuştur. Mezar odası yapımı çok daha maliyetli olduğu için yapıldığı düşünülen sanduka ve lahit mezarlar o dönemde bölgede yaygın olarak kullanılmışlardır. Bu tümülüsler kaçak kazılara maruz kalarak tahrip edilmişlerdir. Bu tümülüs hakkında yeterli veri ve bilgi bulunamamıştır. İçerisinden çıkan lahit incelenerek bu tümülüslerin Hellenistik Döneme tarihlendirilmesi yapılmıştır.²²⁶

3.2.5.11. Sinop Tümülüsleri

Sinop ve civarında bulunmuş olan tümülüslerin Geç Klasik/Hellenistik Dönem yerleşmeleri ile ilişkilidir. Sinop Boztepe Yarımadasının doğu-batı uzantılarına bakılarak burada 10 civarında tümülüs tespit edilmişmiş, fakat bu tümülüslerin doğal afetler nedeni

²²⁴ Yıldırım, 2021, s.143,144

²²⁵ Yıldırım, 2021, s.131-133

²²⁶ Jacopi, 1937, s.10

ile boyutları daha da küçülmüştür (Harita 34). Yapılan kurtarma kazılarında 8 tümülüste kazı gerçekleştirilmiştir. Bu tümülüsler defineciler tarafından ağır tahribe uğratılmıştır. Mezarların üst örtüleri tonozlu, duvarları ise kesme taş bloklarla yapılmıştır. Kurtarma kazıları sonucunda buradaki tümülüslerin mimari özelliklerine bakılmış ve Hellenistik Döneme tarihlendirilmeleri yapılmıştır.²²⁷

3.2.5.12. Abdaloğlu Tümülüsü

Sinop ili Gerze ilçesinin güneyinde bulunan Kızılçal Köyü'nde bölgeye hakim bir tepede yer alır (Resim 57). Mezar kuzeydoğu-güneybatı cephelerine bakmaktadır. Mezar yapısı kesme taş bloklarla yapılmıştır. Dromos 3 metre yüksekliğinde, 0,8 metre genişliğindedir. Mezar odası ise 2,5 metre uzunluğunda 1,9 metre genişliğindedir. Mezar odasının üst örtüsü yarım daire şeklinde kesilmiş beşik tonozludur (Resim 58). Bu tümülüs modern faaliyetleşme nedeniyle çok fazla tahrip olmuş, mimari özelliklerine bakılarak Hellenistik Döneme tarihlendirilmesi yapılmıştır.²²⁸

3.2.5.13. Hamidiye Tümülüsü

Sinop ili Gerze ilçesinde bulunan modern mezarlığının yakınında, Cinli Değirmen Mevkii'nde yüksek bir tepe üzerinde yer alır (Harita 35). Mezar kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda bir dromos ve iki odadan oluşmaktadır. Dromosu 1,1 metre genişliğinde, 1,95 metre yüksekliğinde, 5,2 metre uzunluğundadır. Dromosun yakın çevresinde bir dizi düzgün taş ortaya çıkartılmıştır. Giriş odası ile dromosu küçük bir kapı ayırır. Giriş odası 1,9 metre uzunluğunda, 1,9 metre yüksekliğinde, 1,65 metre genişliğindedir (Resim 59). Bu oda ile mezar odası arasında da küçük bir kapı bulunur. Mezar odası 2,5 metre uzunluğunda, 1,75 metre genişliğinde, 2 metre yüksekliğindedir. Defineciler tarafından kaçak kazılara maruz kalarak ciddi şekilde hasar görmüş, dromosun güneybatı kısmı da kısmen tahrip edilmiştir. Her iki odanın da bindirme tonoz ile örtüldüğü, örtünün beşik tonozlu yapıya benzediği görülmüştür. Hamidiye Tümülüsünde buluntulara ait veri

²²⁷ Z. Mete Aksan, “*A Preliminary Report on the Tumuli in Sinop/Sinop Tümülüsleri Hakkında Ön Rapor*”, in: Bildiri Özetleri Kitapçığı (ed.), Uluslararası Sinope ve Karadeniz Arkeolojisi Sempozyumu Antik Sinope ve Karadeniz, Sinop, 2017, s.2

²²⁸ Aksan, 2020, s.88

bulunamamıştır. Mimari yapısı göz önünde bulundurularak Hellenistik Döneme tarihlendirilmiştir.²²⁹

3.2.5.14. Yassıalan Tümülüsü

Sinop ili Durağan ilçesinin kuzeydoğusunda, Gürpınar Köyü'nün kuzeyinde vadiye hakim bir alanda yer alır (Harita 36). Mezar yapısı kuzey-güney yönlü olup dromos ve iki odadan oluşmaktadır. Dromos düzensiz taşlardan yapılmıştır ve giriş kısmı güney yönündedir. 2,2 metre uzunluğu, 1,1 metre genişliği bulunmaktadır. Dromos ile giriş odasını ayıran 0,5 metre yüksekliğinde, 0,5 metre eninde bir giriş bulunur. Giriş odası kesme taş bloklarla örülmüş 1,75 metre uzunluğunda, 1,25 metre genişliğinde, 1,9 metre yüksekliğindedir. Konsolu tonoz ile örtülmüştür (Resim 60). Giriş ile mezar odasını ayıran 0,45 metre yüksekliğinde, 0,45 metre genişliğinde bir giriş daha bulunur. Her iki odanın duvarlarında demir kenetlerin olduğu görülmüştür. Ana odanın boyutları bilinmemekle birlikte kaçak kazılara maruz kalarak tonozu tahrip edilmiştir. Bu mezar Sinop ilinde bulunan diğer tümülüsler gibi Hellenistik Döneme tarihlendirilmiştir.²³⁰

3.2.5.15. Emirmusa-Horozun Tepe Tümülüsü

Samsun ilinin Asarcık ilçesine bağlı Emirmusa Köyü'nde bulunan Horozun Tepe Mevkii'nde bulunmaktadır (Harita 37). Emirmusa Köyü'nün batısında yer alan bu tümülüsün bir kısmı ağaçlık bir kısmı tarım arazisi içerisinde (Resim 61). Horozuntepe Tümülüsü 3 metre yüksekliğe, 25 metre çapa sahiptir. Aydın Köyü Tümülüsü ile çok yakın mesafede olduğu için, iki köyü ayıran sınır olarak belirlenmiştir. Çok fazla kaçak kazıya maruz kalarak tahrip edilmiştir. Bu tümülüs hakkında herhangi mimari yapı ve buluntuya rastlanılmadığı için tarihlendirilmesi zordur. Ancak çevrede bulunan tümülüslerin tarihlendirilmesine bakılarak, Hellenistik Döneme tarihlendirilmiştir.²³¹

3.2.5.16. Toybelen Mahallesi Tümülüsü

Samsun ilinin Atatürk ilçesinde bulunan Toybelen Mahallesinde bulunan Tepeköy Mevkii'nin üstünde yer alır (Harita 38). Tarım arazisinde konumlanmıştır (Resim 62).

²²⁹ Aksan, 2020, s.91

²³⁰ Aksan, 2020, s.93,94

²³¹ Serdar Ünan, “*Tunç Çağı’ndan Roma Dönemi’ne, Amisos ve Çevresinde Yer Alan Mezar Tipleri ve Ölü Gömme Adetleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme*”, Güneş Karadeniz’den Doğar, Sümer Atasoy’a Armağan Yazılar, (Ed. Şevket Dönmez), Hel Yayıncılık, Ankara, 2013, s.101,102

Mezar odası kareye yakın olup, dikdörtgen plandadır. Yaklaşık olarak 2,10 metre genişliğe, 2,77 metre uzunluğa sahiptir. Dromosu 1,5 metre uzunluğunda, 4,3 metre genişliğindedir. Mezarın üst örtüsü kaçak kazılar ve tarımsal faaliyetlerle tahrip edilmiş ve mezar odası açığa çıkartılmıştır. Mimari yapısına bakılarak Hellenistik Döneme tarihlendirilmektedir.²³²

3.2.5.17. Büyükoyumcu Köyü Tümülüsü

Samsun ilinin Atakum ilçesinde bulunan Kurupelit Mahallesinde yer alır. Samsun ili Bafra ilçesi karayolunun 500 metre üst kısmında denize hakim bir konumdadır (Harita 39). Büyükoyumcu Köyü Tümülüsü 8 metre yüksekliğinde, 40 metre çaplarındadır. Üzeri bitki örtüsü ile örtülüdür. Yakınında modern kentsel yapılaşma olduğu için tahribe uğraması olasıdır. Büyükoyumcu Köyü Tümülüsünün kuzeydoğu kısmı kaçak kazılarla açılmış ve burada seramik parçaları bulunmuştur.²³³ Mezar mimarisi hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Bulunan seramik parçalarına bakılarak Hellenistik Döneme tarihlendirilmesi yapılmıştır.

3.2.5.18. Demirkent Tümülüsü

Samsun ilinin Atatürk ilçesinde bulunan adından belli olduğu gibi Demirkent inşaat kooperatif evlerinin güneyindeki sınırdaki düz bir arazi üzerinde yer alır (Harita 40). Demirkent Tümülüsü 4 metre yüksekliğinde, 20 metre çaplarında yığma bir tepeden oluşmaktadır. Bu yığma toprak zaman içinde aşınmıştır. Düzgün kesme taş bloklar ile yapılan bu tümülüsün 2 bölmeli dromosu ve mezar odası bulunur. Dromoslardan ilki 1,16 metre genişliğinde, 2,3 metre uzunluğundadır. 0,6 metre enine sahip bir kapı ile ikinci kapıya geçilir (Resim 63). İkinci dromos 1,33 metre genişliğinde, 5,03 metre uzunluğa sahiptir. 0,8 metre enine sahip bir kapı ile mezar odasına girilmektedir. Mezar odası 2,55 metre yüksekliğinde, 3,3 metre genişliğinde, 4,12 metre uzunluğundadır. Mezar odasının dip kısmında duvara bitişik olarak lahit şeklinde taştan oyulmuş bir sanduka bulunmuştur. Kaçak kazılara maruz kaldığı için dromos ve mezar odası taş ve toprak ile dolmuştur.

²³² Ünan, 2013, s.103

²³³ Ünan, 2013, s.104

Herhangi bir buluntuya rastlanılmamıştır. Mezar mimarisine bakılarak Hellenistik Döneme tarihlendirilmesi yapılmıştır.²³⁴

3.2.5.19. Toptepe Tümülüsleri

Samsun ilinin Canik ilçesinde bulunan Hasköy Mahallesi, Samsun-Ordu karayolunun 250 metre üzerinde şehir merkezinin doğusunda bölgeye hakim bir tepede yer alır (Harita 41). Burada iki adet tümülüs bulunmuştur. Kuzey-güney doğrultulu arka arkaya sıralanmış şekilde inşa edilmişlerdir. Bu tümülüslerin önde olanı büyük, arkada olanı ise küçük olarak yapılmıştır. Küçük olan tümülüs erozyon ve kaçak kazılara maruz kalarak, ana toprağı kaybetmiş olduğu için tam çap ölçüleri alınamamıştır. Büyük olan tümülüsün yüksekliği yaklaşık 20 metredir. Her iki tümülüsün taban çapları yaklaşık 200 metredir. Herhangi buluntu ve mezar mimarisi hakkında veri bulunamamıştır. Samsun ilinde bulunan tümülüslerin geneli, Hellenistik Döneme tarihlendirildiği için bu tümülüsünde Hellenistik Döneme ait olduğu düşünülmektedir.²³⁵

3.2.5.20. Dökmetepe (Lerdüğe) Tümülüsü I

Samsun ili Bafra ilçesinde bulunan Çamyatağı Köyü'nün 1 kilometre kuzeybatısında yer alan 5 tümülüsten biridir (Harita 42). Bölgeye hakim bir tepede ormanlık alanda bulunurlar.²³⁶ 1946 yılında bölgede yapılan araştırmalar ile tepenin bir höyük olduğu tespit edilmiştir. Yapılan kazı çalışmalarında bu tümülüsten mezar odası çıkarılmaya çalışılsa da çıkartılamamıştır. Bölgedeki kaçak kazıların çoğalmasi sebebiyle 1993 yılında mezar odası tekrar çıkarılmaya çalışılmıştır. Burada seramik parçaları ve eski bir bronz bulunmuş, fakat bulunan buluntuların tarihlendirilmesi farklı olduğu için Hellenistik Döneme tarihlendirilmiştir.²³⁷

3.2.5.21. Dökmetepe (Lerdüğe) Tümülüsü II

Samsun ili Bafra ilçesinde bulunan Çamyatağı Köyü'nün 1 kilometre kuzeydoğusunda bölgeye hakim bir tepede yer alır²³⁸ (Harita 42). Bulunan 5 tümülüsten 4.sü olduğu

²³⁴ Ünan, 2013, s.105

²³⁵ Ünan, 2013, s.109

²³⁶ Mahmut Akok, “*Samsun İli Havza İlçesinin Lerdüğe Köyünde Bulunan Tümülüsler*”, BelletenXII/48, TTK Yayınları, Ankara,1948, s.835

²³⁷ Akok,1948, s.835-838

²³⁸ Akok, 1948, s.838

bilinir.²³⁹ 1946 yılında yapılan kazılarda tümülüsün 35 metre çapında, 16 metre yüksekliğinde olduğu tespit edilmiştir. Yığma tepenin kaymasını engellemek amacıyla hafif malzemelerle duvar sıraları örülmüştür. Dromosu beş basamaklıdır. Basamaklarla birlikte 1,68 metre yüksekliğinde, 0,85 metre genişliğinde, 4,15 metre uzunluğundadır. Dromos kapak taşları, sövelerle ve kesme taşları ile yapılmış, birbirine kurşun kenetlerle bağlanmıştır. Duvarı ise moloz taşlarıyla yapılmıştır. Üst örtüsü yarım daire şeklinde tonozla örtülüdür. Kumlu kireç sıvalı olan duvarlar, zeminden başlayarak 1,45 metre boyutunda kırmızı şerit şeklinde boya ile süslenmiş olduğu görülür.²⁴⁰ Dromosun mezara sonradan eklendiği düşünülmektedir. Dromostan 0,40 metre genişliğinde, 0,45 metre yüksekliğinde küçük bir kapı ile mezar odasına geçilmektedir. Mezar odasının koridora bakan bir kısmı da aynı şekilde boyalıdır (Resim 64). Mezar odasında duvarların üzerine yapılmış geometrik şekiller ve hayvan tasvirleri kırmızı siyah boylarla resmedilmiştir (Resim 65). Mezar odası dikdörtgen planda olup, 3,15 metre yükseklik, 1,85 metre genişlik, 2,70 metre uzunluğa sahiptir. Mezar odasının üst örtüsü ve duvarları bindirme tekniği ile yapılmış, kesme kireç taşlar ile harçsız şekilde inşa edilmiştir. Mezar odasının batı kuzey ve güney tarafında bulunan duvarlarına insan, bitki ve hayvan figürleri kırmızı ve siyah boylarla resmedilmiştir. Bu tümülüsün yer yer tahrip edildiği ve kaçak kazılara maruz kalarak mezar odası ve zeminin tahrip edildiği görülmüştür.²⁴¹ Yapılan kazı çalışmaları sırasında mezar içerisinden maden eserler, unguentariumlar, yanmış insan külünün koyulduğu üç kulplu bronz urne, bronz zincir parçaları, tunç kandil çıkartılmıştır (Resim 66). Dökmetepe II Tümülüsünün mezar mimarisi, içerisinde bulunan süslemeler ve çıkan buluntulara bakılarak Hellenistik Döneme tarihlendirilmektedir.²⁴²

3.2.5.22. Yeralan Köyü Tümülüsü

Samsun ilinin Kavak ilçesinde bulunan Yeralan Köyü'nün güneyinde yer alır (Harita 43). Yayvan bir tepenin dik sırtlarına konumlanmıştır. Toprak örtüsü doğa sebepleri ve kaçak kazılar nedeni ile yayvan görünümünü almıştır. Yükseklik, en ve çapı hakkında bilgi bulunamamıştır. Tümülüsün üzeri ağaçlarla kaplıdır. Bulunduğu tepenin höyük

²³⁹Hans von Mangoldt, “*Makedonische Grabarchitektur Die Makedonischen Kammergräber und ihre Vorläufer*”, 2012, s.350

²⁴⁰ Akok,1948, s.838

²⁴¹ Akok,1948, s.838-841

²⁴² Akok,1948, s.851

olduğu bilinir. Bu tümülüste tonozlu dromos ve mezar odası bulunmuş, kaçak kazılarla tahrip edilmiştir (Resim 67). Üstünde veya içerisinde herhangi bir buluntuya rastlanılmamış, mimari yapısı olan üst örtünün tonozlu olması ile Hellenistik Döneme tarihlendirilmiştir.²⁴³

3.2.5.23. Aydın Köyü Tümülüsü

Samsun ilinin Asarcık ilçesine bağlı Aydın Köyü'nün batısında yer alır (Harita 44, Resim 68). Tümülüse ait herhangi bir ölçü alınamamıştır. Tek odalıdır ve kaya kitlesine oyularak yapılmıştır. Giriş kapısının üzeri semardam şeklinde düzleştirilmiş olup iç kısma doğru profilli olduğu görülür. Mezarın giriş kısmı ana kayaya oyularak yapılmış bir koridor şeklinde düzenlenerek dromos oluşturulmaya çalışılmıştır. Dromosun üst örtüsü tonoz ile örtülü olduğu bilinen izler bulunmuş, ancak tonoz taşları ile ilgili herhangi bir buluntuya rastlanılmamıştır. Mezar odasında birkaç iskelet parçası bulunmuştur. Yığma tepe ve mezar odası kaçak kazılarla çok fazla tahrip edilmiştir. Tarihlendirilmesi hakkında veriler yetersizdir. Ancak yapılan araştırmalarla buradaki tümülüsün Hellenistik Dönemin sonuna tarihlendirildiği düşünülmektedir.²⁴⁴

3.2.5.24. Hacılar Obası Tümülüsü

Karabük ili Safranbolu ilçesine bağlı Hacılar Obası Köyü'nde yer alır (Harita 45). Ön oda, dromos ve asıl mezar odasından oluşmaktadır (Resim 69). Hacılar Obası Tümülüsü yüksek krepis duvarıyla çevrelenmiştir. Bu duvar 1,6 metre yükseklikte, 20 metre çapındadır. Mezar odası 8,7 metre uzunluğa sahiptir. Dromosun girişi, krepis duvarında yukarıdan aşağıya doğru daraldığı görülen trapez planda bir kapı aracılığıyla. Kapı üzerindeki lentoda, kapı kirişleri ve kapı taşlarında görülmüş olan unsurlar, mezar odasının birkaç defa kullanılmış olduğunu gösterir. Dromosun girişi 3,2 metre uzunluğu, 1,5 metre genişliği, 1,4 metre yüksekliğindedir. Üzeri kireç taşı bloklarla düz damlı olarak kapatılmıştır. Dromosun sonunda ön oda bulunmaktadır. Ön oda 1,75 metre yükseklik, 1,5 metre genişlik 2,1 metre uzunluğa sahiptir. Üst örtüsü tonozludur. Mezar odası, bütün odalardan daha büyük ölçülere sahiptir. 2,8 metre yüksekliğinde 3 metre uzunluğunda 2,3 metre genişliğindedir. Mezar odasının üst örtüsü beşik tonozludur (Resim 70).

²⁴³ Ünan, 2013, s.125

²⁴⁴ Ünan, 2013, s.100,101

Diğer tümülüsler gibi bu tümülüste kaçak kazıcılar tarafından tahribe uğramıştır. Kurtarma kazılarında mezarın girişinde parçalanmış göz yaşı şişeleri ile firnisli bir kasenin bulunduğu görülmüştür (Resim 71). Bu parçalar Geç Hellenistik Döneme tarihlendirilmiştir. Tümülüsün tepesine yakın bir alanda phallos kaidesi bulunmuştur.²⁴⁵ (Resim 72) Bu bölgede çalışma yapan araştırmacıların Hacılar Obasına yakın birden fazla tümülüsün olduğu ve bunların yuvarlak krepidomalı oldukları bilinmekle birlikte, kaçak kazılara maruz kaldıkları için fazla bilgiye sahip olunamamıştır.²⁴⁶

3.2.5.25. Selmanlı Tümülüsü

Kastamonu ilinin Ağlı ilçesine bağlı Selmanlı Mahallesinin 1 kilometre güneybatısında yüksek bir sırt üzerinde bulunmuştur²⁴⁷ (Harita 46). Yaklaşık 2 metre yüksekliğinde 20 metre çaplarındadır. Dromos ve mezar odasından oluşur (Resim 73-74). Çok fazla kaçak kazıya maruz kalmış ve dromosu tahrip edilerek mezar odasına girilmiştir. Tümülüsün batı-güneydoğu ve kuzeybatısından çukurlar açılmış ve mezara oldukça zarar verilmiştir. Açılan çukurlardan birinde koruma duvarı olarak kullanılmış olan phallos yerinden sökülmüş ve mezar dışına atılmıştır.²⁴⁸ Phallos dışarı çıkartıldığı için, mezar odasına ışık ve hava girmesiyle mezarın içerisinde bulunan resim kabartmalarının renklerinin solmasına sebep olduğu görülmüştür (Resim 75) Dromos ve mezar odasına ayrıntılı bir şekilde bakıldığı zaman; dromosun 1,20 metre genişliğinde, 2,30 metre uzunluğunda olduğu bilinir. Kireç taşı ve bir bütünlüğü olmayan travertenlerle derleme bir şekilde yapılmıştır (Resim 74). Dromosun zemini topraktır. Mezar odası ise 1 metre genişliğinde, 1,80 metre uzunluğunda, 1,43 metre yüksekliğindedir (Resim 74). Zemini 0,5 metre uzunluğunda kesme taşlarla döşenmiştir. Mezar odası kuzeybatı-güneydoğu doğrultusundadır.²⁴⁹

Mezar duvarındaki kabartmalı resimlere bakıldığı zaman, mezar sahibinin aniden ölmüş olduğu ve acele bir şekilde nekropollerdeki taşların alınarak yapıldığı düşünülmektedir. Selmanlı Tümülüsünün bulunmuş olduğu alan yıllarca tarla olarak

²⁴⁵ Yıldırım, 2021 s.132-135

²⁴⁶ Şahin Yıldırım, The Rescue Excavation Of The Hacılarcobası Tumulus, in. M.Manoleidakis, (ed.), The Black Sea In The Ligth Of New Archeological Data And Theoretical Approaches, Oxford, 2016, s.235

²⁴⁷ Nimet Bal, “*Selmanlı Tümülüsü*”, 22. Müze Çalışmaları Ve Kurtama Kazıları Sempozyumu, Kültür Ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları Ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Adana, 2013, s. 337

²⁴⁸ Bal,2013, s.337,338

²⁴⁹ Bal,2013, s.338-340

kullanılmış ve mezarı koruyan katmanlı toprak açılarak mezara zarar vermiştir. Bu mezarın tarihlendirilmesine bakıldığı zaman, iskeletin ağzında defineciler tarafından bulunmuş, İ.Ö. 83-65 yıllarını kapsayan Pontos Kralı Mithridates VI. Europar tarafından darp ettirilmiş, tunç bir Samsun sikkesi bulunmuş ve Geç Hellenistik Döneme tarihlenmesi yapılmıştır.²⁵⁰

3.2.6. Roma Dönemine Tarihlenen Tümülüsler

3.2.6.1. Kayı Köyü Tümülüsü

Kastamonu ili Daday ilçesinin yaklaşık 30 kilometre güneybatısında Kayı Köyü sınırlarında yer alır (Harita 47, Resim 76). Tümülüs krepis ve mezar odasından oluşmaktadır. Krepisi daireseldir. Dairesel olmasındaki amacın dış etkenlerden korumak olduğu bilinir (Resim 77). Krepisin mezar ve mezar odasını çevrelediği görülmektedir (Resim 78). Bu yapı yöresel kireç taşı bloklarla yapılmıştır. Taşlar yerinden sökülüş ve Kayı Köyü mezarlığında ve evlerin tabanları için kullanmış oldukları görülmüştür. Krepis ile mezar odası arasında kapı yoktur. Doğu-batı doğrultulu dikdörtgen formda mezar odası bulunmuştur. Bu oda 1,6 metre yükseklik, 3 metre uzunluk 1,45 metre genişlik içerir (Resim 79). Burası 2 uzun 2 kısa kenarlara düzgün bir şekilde işlenerek yapılan kireç taşı bloklarla oluşturulmuştur. Odanın üzeri ise genişlikleri birbirinden farklı, ancak uzunlukları aynı enine 3 büyük blok taşla kapatılmıştır.

Bu 3 taşın uzunlukları 2,5 metredir ve genişlikleri birbirinden oldukça farklıdır. Doğu ve batı blok olarak birbirinden ayrılmıştır. Doğu bloku 1,35 metre batı bloku ise 1,1 metredir. Kapak taşları defineciler tarafından tahrip edilmeyen tek kısım olup mezarın üzerine yerleştirilmişlerdir. Bu taşların mezar içine göre daha büyük ve kaba bir işleme yapılmış olduğu görülür. Kapak taşlarının birleşmesinde harç kalıntısı bulunduğu için mezar kapatılırken harç kullanıldığı düşünülmektedir. Mezar odasının içerisinde hiçbir süsleme yoktur ve oldukça sadedir. Buradaki tümülüs defineciler tarafından kaçak kazılara maruz kalmış hatta iş makineleri ile ağır tahribe uğratılmıştır.

Kayı Köyü Tümülüsünde mezar ile ilgili hiçbir envantere rastlanılmamıştır. Fakat bu tümülüsün dışında krepis duvarının güney tarafında iç içe geçmiş şekilde demirden ve tunçtan oluşan, ahşap bir kovaya ait olduğu düşünülen aparatlar ele geçmiştir (Resim 80).

²⁵⁰ Bal,2013, s.341-345

Bu tümülüsün üst kısmında bir phallos bulunmuş, ancak kaçak kazılarla tahrip edilmiştir.²⁵¹ Mezar dışında bulunan aparatlara bakılarak bu tümülüs Roma Dönemi'ne tarihlendirilmiştir.

3.2.6.2. Türbe Tepe Tümülüsü

Kastamonu ili Cide ilçesinin Cumhuriyet Mahallesinde bulunan Türbeüstü Mevkii'nde bulunan²⁵² Kytoros Antik kentinde bulunmaktadır (Harita 48). Yüksek bir tepe üzerinde konumlandırılmıştır²⁵³ (Resim 81). Burada bulunan tümülüsün yüksekliği, çapı ve genişliği belirtilmemiştir. Yapılan kurtarma kazılarında içerisinde 2 adet taş sanduka mezar envanterleriyle birlikte çıkartılmıştır. Yapılan araştırmalara göre bu sanduka mezarlarından çıkartılan iskeletlerden bir tanesi orta yaşlarda (30-35 yaş civarında) bir kadın bireye, diğer iskelet ise orta yaştan daha büyük (40-45 yaş civarında) bir erkek bireye aittir.²⁵⁴ Bu tümülüste bulunan sanduka mezarları içerisinde pişmiş toprak kandil, cam şişe, pişmiş toprak ve cam unguentariumlar, bronz patera ve 2 adet İmparator Vespasianus darbi bronz sikke bulunmuş ve üzerinde yaşlı Agrippino tasviri bulunan onyx taşından yapılma komeo dikkat çekmiştir. Bu tümülüsün tarla düzenlemesi adı altında kaçak kazılara maruz kalarak çok fazla tahrip edildiği görülür. Buluntular bakılarak bu tümülüsün Roma Dönemi'ne tarihlendirilmiştir.²⁵⁵

3.2.6.3. Fındıcak Mevki Tümülüsü

Kastamonu ili Araç ilçesine bağlı Kavacık Köyü'nde bulunan Fındıcak Mevkii'nde bölgeye hakim bir tepe üzerinde yer alır (Harita 49). Tümülüs hakkında yükseklik, çap ve genişlik hakkında bilgi verilmemiştir. Bu tümülüs defneciler tarafından kaçak kazılarla içerisinde bulunan mermerden yapılma lahit dışarı çıkartılmıştır. İhbar üzerine burada kurtarma kazısı gerçekleşmiş, mermerden yapılmış semerdam lahit Kastamonu Müzesi'ne götürülmüştür. Lahit içerisinde 30-40 yaşlarında olduğu düşünülen genç bir kadına ait iskelet bulunmuştur. Bulunan iskeletin bukle bukle omzundan aşağı doğru inen

²⁵¹ Şahin Yıldırım, “*Paphlagoniada Bir Tholos Mezar: Kayı Köyü Tümülüsü*”, Arkeoloji Ve Sanat Tarihi Yayınları 155, İstanbul, 2017, s.127-134

²⁵² Mustafa Tolga Çırak, “*Antik Dönemde Orbital Selülit: Cide/Türbetepe Tümülüsünden Bir Örnek*”, Hitit Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Kastamonu, 2015, s.146

²⁵³ Yıldırım, 2021, s.154

²⁵⁴ Çırak, 2015, s.146

²⁵⁵ Yıldırım, 2021, s.154

saçları korunmuş haldedir (Resim 82). Lahit içerisinde kadın tasviri yapılmış kireç taşından figür, 2 bilezik, gözyaşı şişeleri, pişmiş toprak skypos, kemik tarak, yuvarlak bir obje, kemikten iki adet kirma bulunmuştur (Resim 83). Bu tümülüs çıkan buluntulara bakılarak Roma Dönemi'ne tarihlendirilmiştir²⁵⁶

3.2.6.4. Esençay Tümülüsü

Samsun ilinin Bafra ilçesinde bulunan Esençay Köyü'nün 1 kilometre güneyinde, Bafra-Havza karayolunun 30 metre batısında Kelkaya Mevkii'nde düz bir alanda yer alır (Harita 50). Bu tümülüs 2 metre yüksekliğinde, 30 metre çaplarındadır. Mezar odası 1,95 metre uzunluğunda, 1,8 metre genişliğinde 1,7 metre yüksekliğindedir. Kireç taşı bloklarla inşa edilmiştir. Esençay Tümülüsünde herhangi bir buluntuya rastlanılmamış, mezar mimarisine bakılarak Roma Dönemi'ne tarihlendirilmesi yapılmıştır.²⁵⁷

3.2.6.5. Kaypı Tümülüsü

Kastamonu ili Merkez ilçesine bağlı Baltacı Kuyuları Köyü'nün güneyinde yer alır (Harita 51). Yükseklik çap ve uzunluk hakkında herhangi bilgi edinilememiş, dromosun bulunduğu yer ise toprak ile dolmuştur. Mezar odası beşik tonozludur. İçinde üzerinde mitolojik anlatımlar, insan ve hayvan figürleri olan bir adet yüksek kabartmalı lahit bulunmuştur (Resim 84-85).

1938 yıllarında Kaypı Tümülüsünün mezar odası köylüler tarafından açılmış, içindeki lahit çıkartılarak götürülmüştür Müze Müdürlüğü tarafından alınan bu lahitin üçgen alınlıklı olduğu ve 1 metre uzunlukta, 0,6 metre genişlikte, 0,9 metre yüksekliğinde olduğu bilinmektedir. İçerisinden gözyaşı şişeleri, ince altın plaka, madeni vazo ve madeni levha parçası çıkmıştır. Üzerindeki betimlemeler ve içerisinden çıkan buluntular ile bu tümülüsün İ.S. 2 yüzyılın sonu 3. yüzyılın başına tarihlenmektedir.²⁵⁸

3.2.7. Tarihlendirilmesi Yapılamayan Tümülüsler

3.2.7.1. Şahin Tepesi Tümülüsü

Sinop ili, Boztepe ilçesine bağlı Şahin Tepesi Mevkii'nde bölgeye hakim bir tepede bulunmaktadır. Yükseklik en ve çapları bilinmemekte olup, burada sadece yüzey

²⁵⁶ Yıldırım, 2021, s.155-156

²⁵⁷ Ünan, 2013, s.118

²⁵⁸ Ahmet Gökoğlu, “*Paflagonya: Gayri Menkul Eski Eserleri ve Arkeolojisi*”, Kastamonu 1952, s.55

araştırılması yapılmıştır. Yeterli ödenek çıkmaması ile kazı çalışmaları yapılamadığı bilinmektedir. Herhangi bir tarihlemenin yapılması söz konusu değildir.²⁵⁹

3.2.7.2. Çukurhan Tümülüsü

Sinop ili Boyabat ilçesinin kuzeydoğusunda, Çukurhan Köyü'nün kuzeyinde Vadiye hakim bir konumda yer alır (Harita 52). Burası tamamen kazılmamıştır. Yassıalan Tümülüsü, Hamidiye Tümülüsleri gibi çıkma tonozlu bir odanın yarısı bulunmuştur. Buluntu ve mimari yapıları hakkında bilgi edinilememiş olup bu tümülüsün tarihlemesi hakkında herhangi bir bilgi bulunamamıştır.²⁶⁰

3.2.7.3. Uzgur Köyü Tümülüsü

Samsun ilinin İlkadım ilçesine bağlı Uzgur Köyü'nde bölgeye hakim bir alanda yer alır (Harita 53, Resim 86). Üzerinde bulunan yığma toprak ile birlikte, kapladığı alan yaklaşık 200 metre çaplarında, 20 metre yüksekliğindedir. Günümüze kadar ulaşan Samsun ilindeki yığma tepesinin büyüklüğü ile en büyük tümülüslerden biridir. Çevresi boş araziler ve tarlalarla çevrilidir. Samsun ilinde bulunan Kuşçulu Köyü Tümülüsü ile İkiztepeliler olarak adlandırılmışlardır. Olasılıkla her iki tümülüsünde aynı dönemde yapılmış olduğu düşünülmektedir. Bu tümülüste kaçak kazılarla derin çukurlar açılmış ve büyük tahribe uğratılmıştır. Mezar mimarisi ve buluntuya ait veri bulunmamaktadır. Burada arkeolojik kazı söz konusu olmadığı için tarihlendirilmesi yapılamamıştır.²⁶¹

3.2.7.4. Kuşçular Köyü Tümülüsü

Samsun ilinin İlkadım ilçesine bağlı Kuşçular Köyü'nün güneybatısında bölgeye hakim bir tepede yer alır. Bu tümülüsün çapı bulunduğu alan ile birlikte 100 metre civarındadır. Yığma tepe yüksekliği 15 metredir. Üzeri yoğun bir şekilde ağaçlarla kaplıdır. Uzgur Köyü Tümülüsü gibi bu tümülüste de arkeolojik kazı çalışmaları yapılmamış, herhangi bir buluntuya ve yapı mimarisine ait veri bulunamadığı için tarihlendirilmesi yapılamamıştır.²⁶²

²⁵⁹ Yıldırım, 2021, s.150

²⁶⁰ Aksan, 2020, s.94

²⁶¹ Ünan, 2010, s.109,110

²⁶² Ünan, 2010, s.110,111

3.2.7.5. Kahpedoruk B Tümülüsü

Karabük ili Safranbolu ilçesine bağlı Düzce Köyü'nde yer alır (Harita 29). Dromos ve mezar odasından oluşmaktadır. Dromosu hakkında herhangi bilgi verilememekle birlikte, mezar odasının dörtgen planda, yöresel kireç taşı ile yapılmış, 2,3 metre yükseklik, 1,4 metre genişlikte olduğu bilinmektedir. Üst örtüsü yekpare taş ile düz olarak kapatılmıştır (Resim 87). Daha fazla veri ve tarihleme bulunamamaktadır.²⁶³

3.3. Pontus Tümülüsü

Pontus Bölgesi'nde diğer bölgelere oranla az sayıda tümülüs bulunmuştur. Gümüşhane, Giresun illeri ve çevresinde varlık göstermiş, Hellenistik-Roma Dönemi'ne tarihlenen 3, Roma Dönemi'ne tarihlenen 3 adet olmak üzere toplam 6 adet tümülüs bulunmuştur.²⁶⁴

3.3.1. Hellenistik Dönem-Roma Dönemi'ne Tarihlenen Tümülüsler

3.3.1.1. İkiztepe Tümülüsü I

Giresun il merkezi, Alucra ilçesinin 2 kilometre doğusunda bulunan Pirilli Köyü'nde düz bir alanda yer alır (Harita 54). 1629 metre rakımda bulunmaktadır (Resim 88). İki tümülüsün yan yana olmasından ötürü buraya İkiztepe Tümülüsü denilmiştir. Yüksekliği 70 metredir. Kaçak kazılara maruz kalarak, tek bir tepe halindeyken aldığı tahribat ile iki ayrı tepe görünümü kazanmıştır. Hellenistik ve Roma Dönemi'ne tarihlendirilmesi yapılmıştır.²⁶⁵

3.3.1.2. İkiztepe Tümülüsü II

İkiztepe Tümülüsü I'in 100 metre batısında, düz bir alanda yer almaktadır. 1629 metre rakımda bulunur. (Harita 54, Resim 89) Yüksekliği 34,6 metre, çapı 22 metre olup, birinci tümülüstən daha küçüktür. İki tümülüsün arasındaki mesafe 20,6 metredir. İkiztepe II Tümülüsünün Hellenistik ve Roma Dönemi'ne ait olduğu düşünülür.²⁶⁶

²⁶³ Yıldırım,2021, s.139

²⁶⁴ Tablo 1-2 bakınız.

²⁶⁵ Gökhan Kalmış, “Alucra’da Tarihi Ve Arkeolojik Araştırmaları”, Atatürk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2014, s.64

²⁶⁶ Kalmış, 201, s. 63

3.3.1.3. Sivritepe Tümülüsü

Giresun ili Alucra ilçesinin 2 kilometre güneyinde Kamışlı Köyü sınırları içerisinde bölgeye hakim bir tepe üzerinde etrafı orman ile çevrili bir alanda yer alır (Harita 55). 1795 metre rakımda olduğu bilinir²⁶⁷ (Resim 90). Tümülüsün zemini say ismi verilen sert bir toprak ile örtülmüş, yaklaşık 25 metre yüksekliği, 30 metre çapı bulunmaktadır. Günümüzde bakıldığı zaman tümülüs üzerindeki yığmada toprak kayması olmuş ve büyük bir kısmı kaybolmuştur.²⁶⁸ Giriş, dromos ve mezar odasından oluşur. Giriş tümülüsün kuzeyinde bulunur ve 1 metre genişliğinde, 0,6 metre yüksekliğindedir. Dikdörtgen prizma şeklindeki mezar odasının 2,6 metre genişliği 3,2 metre uzunluğu, 6 metre yüksekliği bulunmaktadır. Dromosu 6 metre yükseklik, 2 metre genişlik, 18 metre uzunluktan oluşur, zemini say topraktır. Yan kısımları ise düz bir duvar halinde büyük kesme taşlarla yapılmıştır²⁶⁹ (Resim 91). Bu tümülüsün defineciler tarafından tahrip edildiği görülmüş ve burada hiçbir buluntuya rastlanılmamıştır. Kaçak kazılara maruz kalmasına rağmen mezar odası ve duvar kalıntıları sağlam bir şekilde kalmış ve mezarın mimari yapısına bakıldığı zaman bu tümülüsün Hellenistik ve Roma Dönemi'ne ait olabileceği düşünülmüş ve tarihlenmesi yapılmıştır.²⁷⁰

3.3.2. Roma Dönemine Tarihlenen Tümülüsler

3.3.2.1. Çeştepe Tümülüsü

Gümüşhane ili, Kelkit ilçesinin 6 kilometre güneydoğusundadır. Çeştepe Tümülüsüne Eskikadı-Kelkit yolundan giderken yolun 1. kilometresinde güneye doğru 500 metre gidildiği zaman ulaşılmaktadır (Harita 56, Resim 92). Yoldan 30 metre yüksekte, bir tepeye hakim şekilde konumlandırılmıştır. Çeştepe Tümülüsü 40 metre çap, 43 metre yüksekliğe sahiptir. Tümülüsü çevreleyen koruma duvarı definecilerin verdiği tahrip ile tamamen yok edilmiştir. Çeştepe Tümülüsü bölgede bulunan tümülüslerin tarihlendirilmesi ile ilişkilendirilerek Roma Dönemi'ne tarihlendirilmiştir.²⁷¹

²⁶⁷ Ünan, 2013, s. 394.

²⁶⁸ Kalmış, 2014, s.64

²⁶⁹ Salih Kaymakçı, "Karadeniz Bölgesi Tümülüs Geleneğine Bir Örnek; Sivritepe Tümülüsü", (Giresun-Alucra), Erzurum Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Erzurum, 2013, s.3

²⁷⁰ Kalmış, 2014, s.64

²⁷¹ Süleyman Çiğdem, "Eski Çağdan Orta Çağa Gümüşhane", Tarih, Arkeoloji, Sanat Tarihi Araştırmaları I, "Gümüşhane Ve Çevresinde Yapılan Arkeolojik Yüzey Araştırma Çalışmaları", Gümüşhane, 2012, s.103

3.3.2.2. Kalecik Tümölüsü

Gümüşhane ili Kelkit ilçesi Dereyüzü Köyü'nün 2 kilometre kuzeyinde bulunan Kalecik Kalesi'nin güneyinde bölgeye hakim bir tepe üzerinde bulunmaktadır (Harita 57, Resim 93). Yüzeyden 5 metre yükseklikte, kuzey-güney yönünde 50 metre, doğu batı yönünde 30 metre çaplarında olduğu bilinir. Bu tümölüsü çevreleyen bir koruma duvarı mevcuttur. Çeştepe Tümölüsünden daha belirgindir ve tahrip edilmiştir (Resim 94). Çevrede yapılan araştırmalarca Roma Dönemi'ne tarihlendirilmiştir.

3.3.2.3. Tilkitepe Tümölüsü

Gümüşhane ili Köse ilçesinin 2,5 kilometre güneyinde, Kelkit-Köse karayolunun üzerinde doğal bir tepe üzerinde yer alır (Harita 58). 5 metre yükseklik, 50 metre çapındadır. Bu tümölüs dromos, giriş ve mezar odasından oluşur. Dromosun giriş uzunluğu 6,7 metre, genişliği 0,9 metredir. Dromosun duvarına bakıldığı zaman örgü taşlarla harçsız bir şekilde yapıldığı görülür. Mezar odasına geçiş kare bir giriş ile sağlanmaktadır (Resim 95). Bu giriş 5 metre yükseklik, 5 metre genişliğindedir. Üzerinde bir blok taş bulunur. Onun üzerinde 3 kesme taş vardır. Mezar odası dikdörtgendir ve 1,13 metre genişliğinde, 1,6 metre yüksekliğinde, 2 metre uzunluğundadır. Üst örtüsü kubbelidir (Resim 96). Tilkitepe Tümölüsü kaçak kazılara maruz kalmasına rağmen orijinalliğini korumuş tümölüslerden biridir. Mezar odasındaki ölü hediyeleri ise talan edilmiştir. Mimarisine bakıldığı zaman Hellenistik yapı mimarisine çok benzer olsa da, o dönemle ilgili bulgulara rastlanılmamıştır. Çevrede yapılan araştırmalar sonucunda Roma Dönemi'ne tarihlendirilmesi uygun görülmüştür.²⁷²

²⁷² Çiğdem,2012, s.104-105

SONUÇ

Anadolu'da ölü gömme geleneklerini oluşturan mezar tiplerinden biri de, mezar odasının üzerine yığma taş toprak koyularak yapılan tümülüs mezarlarıdır. Bu görkemli yapılar, dönemsel olarak aralarında farklılık gösterirler. Erken örneklerinden Demir Çağı'na gelene kadar içlerinde mezar odası bulunmamaktadır. Orta Frig Dönemi'ne gelindiğinde mezar odası yapılmış ve içleri ahşap olarak inşa edilmiştir. Bölgeye hakim yerlerde konumlanmışlardır. Frig Dönemi tümülüslerinde ölülerin düz zemine, yatağa veya sanduka mezarlara gömmüş oldukları görülmüştür. Lidya Dönemi tümülüslerinde ise Frig Dönemi'nden ayrı olarak mezar odaları tamamen taştan yapılmış, erken dönemlerde tek mekan kullanılırken sonraki dönemlerde yan yana iki mekan kullanılmıştır. Mezar odasının içinde genellikle üçgen alınlık olduğu, beşik çatı örtüsü kullanıldığı, ölüleri bir kline üzerine yatırdıkları görülmüş ve mezar belirteci olarak dış kısımda mantar tipli phallos bulunmuştur. Vadiye ve bölgeye hakim alanlarda konumlanmışlardır. Akhamenid Tümülüslerine genel olarak bakıldığında, Lidya Dönemi'nde ki gibi mezar odaları taştan yapılmış, ön oda varlık göstermiş, zeminleri çamur harç ile yapılmış, üst yapıları ise pyramidal, tonoz ve sahte tonoz olarak farklılık göstermiştir. Bu dönemin en büyük belirteci, mezar içerisinde lotus çiçeği ve hayat ağacı simgelerinin bulunmasıdır. Hellenistik Dönem tümülüsleri, Frig ve Lidya Dönemi tümülüslerine oranla daha küçük yapılar halinde inşa edilmiştir. Mezar odası moloz taşlar ile inşa edilmiş, üst örtüsü düz dam, tonoz ve beşik tonozlar ile kapatılmıştır. Dayanıklılığı arttırmak amacıyla, duvar ve üst örtüler arasında demir kenetleri bağlayıcı olarak kullanmışlardır. Ölülerini basit çukur mezar ve lahitlere gömmüşlerdir. Roma Dönemi tümülüsleri ise diğer dönemlerdeki bütün tümülüslere oranla daha küçük yapılar halinde inşa edilmiş, nekropol ve düz alanlarda konumlanmışlardır. Bu dönemde sundurma, ön avlu, dromos, ön oda ve asıl mezar odası olmak üzere çoklu mekânların yapıldığı görülmüştür.

Karadeniz Bölgesi'nde bulunan tümülüsler, Phrygia, Lydia, Thrakia kadar olmasa da yine de hatırı sayılır miktarda bulunmaktadır. Karadeniz Bölgesi'nde aralarında en yoğun olan bölge Paphlagonia Bölgesi'dir, 42 tümülüs, 1 kabartmalı blok, 1 stel bulunmuştur. Bithynia Bölgesi ve Pontus Bölgesi'ne göre daha çok tümülüs görülmüştür. Özellikle de Kastamonu, Taşköprü, Ovacuma, Cide, Daday, Çankırı, Araç ve Sinop Boyabat, Boztepe çevresinde 13 adet tümülüs, 1 stel, 1 kabartmalı blok tespit edilmiştir. Karabük

Safranbolu, Yenice, Eflani, Samsun Atakum, Asarcık, Canik, İlkadım ve Bafra çevresinde 29 adet tümülüs bulunmuştur. Bithynia Bölgesi'nde Düzce ili Gümüşova, Cumayeri, Akçakoca ilçelerinde 14 adet, Zonguldak ili, Ereğli, Devrek, Gökçeboy çevresinde 6 adet tümülüs varlığını göstermektedir. Pontus Bölgesi'nde ise Giresun ili Alucra ilçesinde 3, Gümüşhane Kelkit, Köse ilçesi ve çevresinde 3 adet tümülüs görülmüştür.

Karadeniz Bölgesi tümülüs mezarları çeşitli tipteki mezar örnekleriyle komşu bölgelerdeki örneklerden farklılaşır. Bölgede birçok farklı tipte mezar ve mezar odası örneği bulunur. Geç Klasik ve Erken Hellenistik Dönemlere tarihlenen mezar odalarının plan tipleri, Thrakia tümülüslerinin plan tipleri ve Makedonya mezar odaları ile oldukça benzerdirler. Özellikle Karabük'e bağlı Yenice, Safranbolu, Eflani ile Kastamonu'ya bağlı Daday ve Araç İlçesi çevresinde bulunan tümülüslerin çok önemli bir bölümünde, Thrakia tümülüsleri ile çağdaş ve benzer mimariye sahip çok sayıda mezar odası bulunmuştur. Bölgede bulunan tümülüslerde görülen yuvarlak ve dörtgen plan tipleri de Thrakia Bölgesi'nde bulunan tümülüsler ile benzer mimariye sahiptir. Bununla birlikte her iki bölgede de dönemsel ve kültürel farklılıklar bulunmaktadır.

Karadeniz Bölgesi'nde yapılan çalışmalar yeterli olmamakla birlikte, bazı tümülüslerin sadece yüzey araştırmaları yapılmış ve erken dönemlere ait tümülüslerin varlığı yok denecek kadar az olduğu tespit edilmiştir. Bu bölgede bulunan tümülüslerin en erken örnekleri Demir Çağı'na tarihlenmektedir. Bu döneme örnek olarak Kastamonu ili Daday ilçesi Elmayazı köyü'nde bulunan Kadironbaşı Tümülüsünü verebiliriz. Yapısal olarak alışlagelen tümülüslerden farklılık gösteren bu tümülüs, bir mezar odası bulmak amacı ile başlatılan kazılarda Dr. Şahin Yıldırım'ın dikkati ile, 24 adet inhümasyon gömü ortaya çıkartılmıştır. Böylesine kalabalık bir gömü Kuzey Anadolu'da ilk defa görülmüştür.

Mezar odası yapımı Demir Çağı'nda Orta Frig dönemi ile başlamıştır. Demir Çağı'na ait olup mezar odası bulunmayan bir başka tümülüs ise Karabük ili, Safranbolu ilçesinde bulunan Büyük Göztepe Tümülüsüdür. Kadironbaşı Tümülüsü gibi bu tümülüste bölgede yapısal olarak farklılık göstermiştir. Yapılan kurtarma çalışmalarında tepenin altında Orta Çağ'a ait bir nekropol alanı bulunmuş ve bu alanının 20 metre altında üst düzey yöneticiye ait olduğu düşünülen asıl mezar bulunmuştur.

Genel olarak her dönemden tümülüs bulunsa da Lidya Dönemi'ne ait tümülüslerin varlığı söz konusu değildir. Ancak mezar dışında Lidya Dönemi'nde yaygın olarak kullanılan mantar tipli phallosun bulunması Zopran Köyü Tümülüsünün Lidya etkili olduğunu düşündürmektedir.

İ.Ö. 6. yüzyıl sonu ile 5. yüzyıl başında Pers etkisini bölgenin mezarlarında görebiliriz. Yığmatepe Tümülüsüne ait kabartmalı kireç taşı bloğa Amnias Vadisi ile Daday Çayı Vadisi'nin kesişme noktasında yapılan yol yapım çalışmaları sırasında rastlanılmıştır. Ön yüzünde ziyafet sahnesi betimlenmektedir. Persler ile özdeşleşen unsurlar ile birlikte Persler için soyluluk ifadesiyle bağlantılı olarak lotus çiçeği gibi tasvirler bulunmaktadır. Bulunan tasvirlerle bakılarak bu kabartmalı bloğun Pers etkili olduğu söylenebilir. Kastamonu ilinin Tosya ilçesinde bir mezar steli bulunmuş, bölgede Pers etkisinin varlığına işaret eden hayat ağacı simgesinin olmasıyla İ.Ö. 5.yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmesi yapılmıştır. Karabük ili Yenice ilçesinde bulunan Gökbel Köyü'ndeki Hamas Kıranı Tümülüsü ise Akhamenid Dönemi olan 4. yüzyılın ortalarına tarihlendirilmiştir.

Bulunan tümülüslerin Hellenistik Döneme ait 32, hem Hellenistik hemde Roma Dönemi'ne tarihlendirilen 5, Roma Dönemi'ne tarihlendirilen 22, tarihlemesi yapılamayan 6, daha erken dönemlere tarihlendirilen 3 tümülüs bulunmaktadır. Hellenistik Döneme tarihlendirilmesi yapılan tümülüslerin geneli dörtgen planda oldukları, dromos, ön oda, mezar odası içerdiği, duvarlarının kireç taşı ile yapıldığı, konsantrik taşırma tekniği kullanıldığı ve metal kenetler ile birbirine tutturuldukları görülmüştür. Üst çatılarını tonozlu, beşik tonozlu ve düz dam şeklinde kapatmışlardır. Roma Dönemi'ne tarihlendirilmesi yapılan tümülüslerde ise kireç taşı bloklar ile mezar odası yapımının fazla olduğu, bazı tümülüslerden de lahit ve taş sandukalar çıkartıldığı bilinmektedir. Dönemsel olarak ayrımı, içerisindeki yapı mimarisinden, yüksekliklerinden ve bulunan buluntulardan yapılmaktadır. Genel olarak Paphlagonia Bölgesi tümülüslerinde diğer bölgelere oranla daha çok buluntulara rastlanılmıştır.

Bithynia Bölgesi'nde bulunan tümülüslerin en erken örnekleri ise İ.Ö. 3. yüzyıldan itibaren görülmeye başlanmıştır. Birçok tümülüste sadece yüzey araştırmaları söz konusu olduğu için Paphlagonia Bölgesi'ndeki gibi erken dönemlere ait tümülüsler bulunamamıştır. Kaçak kazılara maruz kaldıkları bilinen Bithynia Bölgesi tümülüslerinin

birçoğunun gerçek ölçülerine ulaşamamış, birçoğunun ise en, çap ve yükseklikleri ile ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir. Bu bölgedeki tümülüslerde dromos ve mezar odası bulunmaktadır. Bazı tümülüslerin varlığı (Düzce Tümülüsü gibi) kaçak kazı yapan kişilerin mezarda buldukları envanterleri müzeye getirmeleri ile bilgi sahibi olunmuş ve getirilen envanterlere bakılarak tarihlemeleri yapılmıştır. Genel olarak, düz arazilerde ve ormanlık alanlarda varlıklarını göstermişlerdir. Hemen hemen hepsi, Karabük, Ankara ve Kocaeli Kültür Varlıkları Koruma Kurullarınca tescillendirilmiştir. Bulunan tümülüslerin neredeyse hepsi 1. derece sit alanıyken bir tümülüs 3. derece sit alanıdır. Hepsinde olmasa da, bazı tümülüslerde mezar buluntularına rastlanılmış ve tarihlendirilmeleri yapılmıştır. Bu bölgede bulunan tümülüslerde Thrakia Bölgesi'nde bulunan tümülüslere benzerlik göstermektedirler.

Pontus Bölgesi'nde bulunan tümülüslerin varlığı Hellenistik Dönemle başlamış, Roma Dönemi'nin sonuna kadar devam etmiştir. Bithynia Bölgesi tümülüslerinde olduğu gibi bu bölgede de daha erken örneklerle karşılaşılmamıştır. Pontus Bölgesi tümülüsleri genellikle bölgeye hakim bir tepede veya düz alanlarda konumlanmışlardır. Giriş, dromos ve mezar odasından oluşmuşlardır. Her ne kadar mezar odası içinde ölü hediyelerinin varlığı söz konusu olsa da kaçak kazılarla talan edilmiş olup, herhangi bir buluntuya rastlanılmamıştır. Bu bölgede de yüzey araştırmaları ve kazı çalışmaları yapılmamış birçok tümülüs vardır. Genellikle yükseklik ve çaplarının ölçüleri bilinse de bazı tümülüslerde toprak kayması olduğu düşünülmüş ve gerçek boyutlarının küçülmüş olduğu görülmüştür. Mimari yapı bakımından Bithynia Bölgesi tümülüslerine benzerdirler.

Tümülüslerin inşa edileceği yerlerin topografya tercihinde dikkat edilmesi gereken bir kaç nokta vardır. Yer seçiminde ilk tercih yüksek tepeler ya da vadilerdir. Bazı tümülüslerin yerleri ise çevreye hakim, her yerden görülecek yükseklikte olması nedeniyle seçilmiştir. Karadeniz Bölgesi'nde bulunan tümülüslerin geneline bakıldığında zaman yayılım alanları Bithynia Bölgesi'nde düz alanlarken, sadece bir tümülüs nekropol alanı içerisinde bulunmuştur. Paphlagonia Bölgesi'nde bulunan tümülüsler ise genellikle bölgeye hakim alanlarda konumlanmışken, Karabük ili Yenice ilçesinde bulunan Gökbel Köyü Hamas Kıranı Tümülüsü yüksek kayalıklar üzerinde konumlanmıştır. Sinop ilinde bulunan Yassıalan ve Çukurhan Tümülüsleri vadiye hakim alanlara konumlanırken, Mezarlık Tepe Tümülüsü mezarlık alanı içerisinde bulunmuştur. Esençay Tümülüsü gibi

düz arazide konumlanan örneklerde vardır. Pontus Bölgesi tümülüsleri bölgeye hakim alanlarda konumlanmış, sadece Giresun, Alucra ilçesinde bulunan İkiztepe Tümülüsleri düz alanlarda konumlanmışlardır.

Bölgede bulunan tümülüsler boyut olarak gruplandırılırsa; sadece Bithynia Bölgesi'nde 10 metre ve altı küçük çaplara sahip 5 adet tümülüs bulunmuş, bütün bölgelerde 10-20 metre arasında orta çaplı tümülüslerden toplam 10 adet, 20-50 metre arasında büyük çaplı örneklerden 14 adet bulunmuştur. Yükseklik ve çapları bilinmeyen birçok tümülüs bulunmaktadır. Çapları çok büyük olarak bulunmuş olan 3 adet tümülüs söz konusudur. Bithynia Bölgesi'nde bulunan Edilli Tümülüsü ile Paphlagonia Bölgesi'nde bulunan Uzgur ve Kuşçular gibi çapları büyük olan tümülüslerin bu kadar büyük olmalarının sebebi bir höyük mü yoksa ölçülerinde bir yanlışlık mı yapılmış olduğu bilinmemektedir.

Doğal geçiş yolları üzerinde sıra halinde dizilen tümülüsler, geniş bir alanı sınırlandırmak amacıyla yapılan gruplandırmaları da vardır. Bu grup halinde yapılmış olan tümülüsler Karadeniz Bölgesi içerisinde Hellenistik Dönem ve sonrasında varlık göstermiştir.

Kurtarma çalışması ve yüzey araştırmaları yapılmış olan Bithynia Bölgesi, Paphlagonia Bölgesi ve Pontus Bölgesi tümülüslerinin genelinde dromos ve mezar odası bulunmaktadır. Kaçak kazıya maruz kalmamış tek bir tümülüs dahi yoktur, çok fazla tahrip edilerek mezar yapı mimarileri bozulmuş ve içlerinde var olan bütün ölü hediyeleri alınmıştır. Bütün bölgelerde tarihlendirilmeleri yapılamamış tümülüsler bulunmaktadır. Bunun tek nedeni mezarların çok fazla tahrip edildiği için hiçbir yapı unsuru ve buluntuya rastlanılamamış olmasıdır. Bütün bölgelerde kaçak kazı söz konusudur. Bu sorununun çözülmesi ile araştırması yapılan bölgelerdeki tümülüslerin yapı unsurlarının, mimari yapısının, inhümasyon mu kremasyon mu yapıldığına dair ölü gömme adetlerine ve ölü hediyelerine ulaşarak, görkemli yapıların hiç tahrip edilmemiş halinin görülmesi Arkeoloji ve Tarihe büyük katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

MODERN KANAKLAR

Akça, N., Gündoğdu, Y., (2010), “Samsun Baruthane Tümülüslerinin Doğru Akım Özdirenç Yöntemi ile İncelenmesi, *Hacettepe Üniversitesi Yer Bilimleri Uygulama ve Araştırma Merkezi Dergisi*, Ankara (141-168).

Akbıyıkoglu K., (1991), “Güre Basmacı Tümülüsü”, Müze Kurtarma Semineri, S.1 (1-24).

Akok, M., (1948), “Samsun İli Havza İlçesinin Lerdüğe Köyünde Bulunan Tümülüsler”, *Belleten*XII/48, TTK Yayınları, Ankara (830-853).

Aksan, Z. M., (2015), *Güneydoğu Thrakia Tümülüsleri: 1881-1964 Yıllarında Kazılan Tümülüslerin Yeniden Değerlendirilmesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.

Aksan, Z. M., (2017), A Preliminary Report on the Tumuli in Sinop/Sinop Tümülüsleri Hakkında Ön Rapor, in: *Bildiri Özetleri Kitapçığı* (ed.), Uluslararası Sinope ve Karadeniz Arkeolojisi Sempozyumu Antik Sinope ve Karadeniz, Sinop.

Aktaş, E., (2018), “Roma İmparatorluk Döneminde Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi Yerleşmeleri”, ADÜ, Aydın.

Alkım, U.B., (1975), “Samsun Bölgesi Çalışmaları (1973)”, TAD XXII-1, Ankara (5-13).

Arslan M., (2007), *Mihridates IV. Eupator Romanın Büyük Düşmanı*, Odin Yayıncılık, İstanbul.

Arslan, M., (2010), *İstanbul'un Antik Çağ Tarihi Klasik ve Hellenistik Dönemler*, Odin Yayıncılık, İstanbul.

Avşar, G., (2016), *Anadolu Tümülüsleri'nin Tipolojik Açıdan İncelenmesi*, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Çorum.

Atalay, İ., Mortan, K., (2006), *Resimli Ve Haritalı Türkiye Bölgesel Coğrafyası*, İnkılap Kitabevi, İstanbul.

Atasoy, S., (1994), *Antik Çağda Amisos*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Atasoy, S., (1997), *Amisos. Karadeniz Kıyısında Bir Antik Kent*, Koç Vakfı, Samsun.
- Atasoy, S., Erdoğan M., vd., (2005), *Samsun Baruthane Tümülüsleri Kurtarma Kazısı*, AnAr XVIII/2, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Bahar, H., (2016), *Eski Çağ Uygarlıkları*, Komen Yayınları, Konya.
- Bal, N., (2013), *Selmanlı Tümülüsü*, 22. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Adana.
- Baykal, B. S., (1964), Fatih Sultan Mehmet-Uzun Hasan Rekabetinde Trabzon Meselesi, *Tarih Araştırmaları Dergisi* (67-81).
- Bingöl, O., (1997) *Malerei und Mosaik der Antike in der Türkei*, Mainz.
- Bittel, K., (1960), “Eski Anadolu ve Ön Asya Fikir Tepe Kazısı”, TTK, 5 (29-36).
- Bora, A., (2015), *Bithynia Bölgesi Tümülüsleri*, İ. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, C.1, Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul.
- Bosch, C. E., (1946), “Bithynia Teknikleri”, Belleten, 10/37. (29-53)
- Coşkun, K., Başar, S., (2010), “Zonguldak Kültür Envanterleri”, Zonguldak İli Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Kültür Dizisi 2, Ankara.
- Çiğdem, S., (2012), “Eski Çağdan Orta Çağa Gümüşhane”, Tarih, Arkeoloji, Sanat Tarihi Araştırmaları I, *Gümüşhane ve Çevresinde Yapılan Arkeolojik Yüzey Araştırma Çalışmaları*, Gümüşhane.
- Delemen, İ., (2004), *Tekirdağ Naip Tümülüsü*, Ege Yayınları, İstanbul.
- Dinç R., Önder M., (1993), “Kayapınar-Hamamtepe Tümülüsü Kurtarma Kazısı”, Müze Kazı Kurtarma Semineri, S.3 (31-53).
- Dinç, R., (1996), “Lidya’da İki Tümülüs Mezar Odasının Temizlik Kazısı”, *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Dergisi*, S.4 (207-222).
- Doğaner, M. S., (2017), *Türkiye Kıyı Bölgeleri*, İstanbul Üniversitesi, Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, İstanbul.
- Dökü, F. E., (2018,) “Pisidia’da Demir Çağ İzleri”, Cedrus VI (139-158).

- Dönmez, Ş., (2007) “Sinop Province during the Iron Age in the Light of New Research”, *Anatolia Antiqua/Eski Anadolu* (59-65).
- Durugönül, S., (1994), “Grabstele eines Adligen aus Paphlagonien der dritten Satrapie, in: E. Schwertheim (ed.)”, *Forschungen in Galatien*, AMS 12, Bonn (1-14).
- Edwards, M., (2001), “Karadeniz’de Büyük Keşif”, *National Geographic*, Mayıs
- Er, Y., (1995), *Klasik Arkeoloji Sözlüğü*, Phoenix Yayınları, Ankara.
- Ergeç, R., (1995), *Güney Kommagene Bölgesindeki Antik Dönem Nekropol ve Mezarları*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya.
- Emir, O., (2014), *Helenistik ve Roma Dönemlerinde Pontos*, KATÜ SBE, Doktora Tezi, Trabzon.
- Ersin G., (2006), *Türkiye Coğrafyası*, Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti, Ankara.
- Ersoy, H. L., (2011), *Karabük Tarihi*, Karabük.
- Fıratlı, N., (1953b) “Bithynia Araştırmalarına Birkaç İlave”, *Belleten*, 17/65 (15-25).
- Gökoğlu, A., (1952), “Paflagonya: Gayri Menkul Eski Eserleri ve Arkeolojisi”, *Kastamonu*.
- Güngören, E., (2006), *Türkiye Coğrafyası*, Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti, Ankara.
- Güvenç, S., Güvenç E., ve Ertin G., (1998), “Türkiye Coğrafyası”, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi ilk Öğretim Öğretmenliği, Lisans Tamamlama Programı, Sosyal Bilimler Öğretmenliği, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:1069, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, No:594.
- Hasol, D., (2014), *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*, İstanbul Yapı Yayıncılık, İstanbul.
- Hamilton, W. J., (2013), *Küçük Asya*, (Çev. Kasım Toroman), Milas Kitap Yayınları.
- Işıklı, M., (2000), “İ.Ö. I. Bin Yılda Erzurum Bölgesi: Arkeolojik ve Yazılı Kaynaklar Işığında Diaühehi Krallığı”, *Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, S.6, İstanbul (57-63).
- Jacopi, G., (1937), “Missione archeologica italiana in Anatolia relazione sulla prima campagna esplorativa”, *Bollettino del Reale Istituto di Archeologia e Storia dell’Arte* 7 (1-38).

- Kalmış, G., (2014), *Alucra'da Tarihi ve Arkeolojik Araştırmaları*, Atatürk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- Karababa, İ., (1964), Karadeniz'de Metan Gazı Araştırması, *MTA. Dergisi*, Maden Tetkik ve Araştırma Enstitüsü, Ankara (5-15).
- Karağuz, G., (2006), “2004 yılı Devrek Yüzey Araştırmaları”, *AST 23/1*, Zonguldak (69-83).
- Kaşıkcı, N., Yılmaz, H., (2002), *Batum'dan Burgaz'a Karadeniz'in Öte Yakası*, TÜRKAR.
- Kaymakçı, S., (2013), “Karadeniz Bölgesi Tümüls Geleneğine Bir Örnek; Sivritepe Tümüls, (Giresun-Alucra)”, Erzurum Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Erzurum.
- Kaymakçı, S., (2013), *Eski Çağda Kelkit Vadisi (Lykos)*, Selçuk Üniversitesi, Basılmamış Doktora Tezi, Konya.
- Keleş, V. (2006). “Sikkeler Işığında Sinope'de Pers Etkisi”, Karadeniz Araştırmaları Sempozyum Bildirileri I, Ankara (99-118).
- Kepçe, S. Ç., (2008), “Düzce'den Hellenistik ve Roma Dönemine Ait Bezemeli Buluntu Topluluğu”, *TÜBA-AR*, S.11 (135-153).
- King, C., (2004), *The Black Sea: A History*, Oxford.
- Koçak Ö., (2004) “Eski Çağda Karadeniz Bölümü Madenciligi”, (Edt: D. B. Erciyas, E. Koparal), Karadeniz Araştırma Sempozyum Bildirimi, Ankara (4-38).
- Koşay, H. Z., (1984), *Erzurum ve Çevresinin Dip Tarihi*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınevi, Ankara.
- Köksal, A., (1972), *Bafra Ovasının Coğrafya Etüdü*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Kökten, İ. K., (1951), “Kuzeybatı Anadolu'nun Tarihöncesi Hakkında Yeni Gözlemler”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi* 9/3, Ankara (201-224).
- Kronberg, P., (1969), “Doğu Karadeniz Dağlarının Tektoniği Üzerinde Fotojeolojik Veriler”, *Clausthal Teknik Üniversitesi, MTA Dergisi*, S.74, Ankara (57-65).

- Mangoldt, H., (2012), Makedonische Grabarchitektur: die makedonischen Kammergraber und Ihre Vorläufer.
- Moorhouse, A. C., (1940), “The Name Of The Euxine Pontus”, The Classical Quarterly, XXXIV, 3-4 (123-128).
- Özdoğan, M., (1985), “1984 yılı Trakya ve Doğu Marmara Araştırmaları”, Arkeoloji Sonuçları Toplantısı (37-49).
- Özdoğan A., Marro C., Tibet, A., (1998), “Kastamonu Yüzey Araştırması 1996 Yılı Çalışmaları”, AST 15/2 Ankara (63-104).
- Özser, F., (2021), *Ölü Gömme Geleneği Işığında OKB ETÇ Toplum Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli.
- Özgüner O., (1970), *Köyde Mimari Doğu Karadeniz*, O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, Ankara.
- Özmenli, M., (2013), *Giresun Tarihi Eski Çağdan Orta Çağın Sonuna Kadar*, Eser Ofset Basın Yayın Matbaacılık Yayınları, Erzurum.
- Özsait, M., (2000) *Anadolu’da Helenistik Dönem*, Anadolu Uygarlıkları Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi 2, Görsel Yayınları, İstanbul.
- Öztekin, İ. E., (2006), *M.Ö. I. Binde Anadolu’da Tümülüs Geleneğinin Topolojik Gelişimi ve Coğrafi Yayılımı*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Öztürk, H. S., (2010), “Karadeniz Tarihi”, Marmara Üniversitesi, *Aktüel Arkeoloji Dergisi* (92-98).
- Öztürk, Ö., (2012), *Pontus Antik Çağdan Günümüze Karadeniz’in Etnik ve Siyasi Tarihi*, Genesis Kitap, Ankara.
- Polat, G., (1998), *Anadolu Akhaemenid Dönemi Plastik Eserleri*, Ege Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
- Rollas, A., (1967), “Bithynia’dan Gelen Pişmiş Toprak Heykelcikler”, İAMY, 13-14 (52-57).
- Sevin, V., (2001), *Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası*, TTK Basımevi, Ankara.
- Tarkan, M. T., (1973), “Orta ve Aşağı Çoruh Havzası”, Ankara.

Taşcıoğlu, R. Y., Kaya, A., (2014), Düzce Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanterleri, Düzce Valiliği Kültür Varlıkları Serisi 1, Düzce.

Tekin, O., (2011), *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Texier, C., (2002), *Küçük Asya Tarihi ve Arkeolojisi*, Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı, C.1, Ankara.

Tuna, C., (2008), “Orta Karadeniz Bölgesi Sahil Kesiminde Geleneksel Mimari”, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Tunçbilek, N., (1971), *Güneybatı Asya Fiziki Ortam*, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü, İstanbul.

Ünal, A., (2002), *Hititler Devrinde Anadolu I*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Ünan S., (2010), *Samsun Ve Çevresi Mezar Tipleri Ve Ölü Gömme Adetleri*, Dumlupınar Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.

Ünan, S., (2013), “Tunç Çağından Roma Dönemine Amisos ve Çevresinde Yer Alan Mezar Tipleri ve Ölü Gömme Adetleri Üzerine Değerlendirme”, Edt: Şevket Dönmez, *Güneş Akdeniz’den Doğar, Sümer Atasoy’a Armağan Yazıları*, Hel Yayınları, Ankara (394-402).

Ünsal, V., (2007), “Doğu Karadeniz’in Tarihi Coğrafyası”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 8, Sayı 2, Erzurum (129-144).

Yağan, B. Ö., (2017), *İ.Ö. I. Binyılda Anadolu’nun Boya Bezemeli Tümülüs Geleneği*, Adnan Menderes Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Aydın.

Yıldırım, Ş., (2008), *Doğu Trakya’da Mezar Tepelerinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi*, Ankara Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Yıldırım, Ş., (2012), *Doğu Trakya’da Mezar Tepelerinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Yayınlar:263, Ankara.

Yıldırım, Ş., (2016), “The Rescue Excavation Of The Hacılarobası Tumulus”, in. M.Manoleidakis, (ed.), *The Black Sea In The Ligth Of New Archeological Data And Theoretical Approaches*, Oxford (225-238).

Yıldırım, Ş., (2017), “Phaplagonia’da bir tholos mezar: Kayı Köyü Tümülüsü”, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Yayınları 155, İstanbul (127-142).

Yıldırım, Ş., (2018), Gökbel Köyü Hamas Kıranı Tümülüsü, Hitit Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Anarsan Sempozyumu Özel Serisi, C.1, S.2 (1295-1319).

Yıldırım Ş., (2021), "Paphlagonia Bölgesi Tümülüsleri"Understanding Transformations: Exploring the Black Sea Region And Northern, Central Anotolia İn Antiquit And Northern, Edt: Emine Sökmen, Ege Yayınları, İstanbul (109-156).

Yıldırım, Ş., (2022), “Geçmişten Günümüze Bir Yanılsama: Büyük Göztepe Tümülüsü”, Edt: İbrahim Canbulat, *Safranbolu Çarşısı*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara (72-87).

Yükmen, B., (2003), *Doğu ve Güneydoğu Anadolu Dolmenleri Işığında Anadolu Megalitleri*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

ANTİK KAYNAKLAR

Homeros, “İlyada ”, (1997), (Çev.Azra Erhat, A. Kadir), Can Yayınları, İstanbul.

Strabon, “Antik Anadolu Coğrafyası”, (2015), XII-XII-XIV, (Çeviri: Adnan Pekman), Arkeoloji ve Sanat Yayınlar, İstanbul.

İNTERNET KAYNAKLARI

<https://korumakurullari.ktb.gov.tr/Eklenti/103893,447-toplanti-gundemipdf>
(03.04.2023).

<https://earth.google.com> (07.04.2023)

TABLOLAR

Tablo 1: Bithynia Bölgesi, Paphlagonia Bölgesi ve Pontus Bölgesi'nde bulunan tümülüslerin adı, bölgesi, bulunan konumu, boyutları, yapı özellikleri, buluntuları kronolojik sıraya göre dizilmiştir.

Tümülüs Adı	Bölge	Bulunduğu Yer	Boyutu	Yapı Özelliği	Buluntu	Tarihi
Kadironbaşı Tümülüsü	Paphlagonia Bölgesi	Kastamonu/Daday	Zeminden 4metre yükseklikte 35 metre çapta	Nekropol alanı	Var	9. yy.
Büyük Göztepe Tümülüsü	Paphlagonia Bölgesi	Kastamonu Safranbolu	Tholos yapısı 5 metre yükseklik, 10 metre çap	Tholos mezar yapısının üzerinde nekropol alanı	Var	9-8. yy.
Yığma Tepe Tümülüsü	Paphlagonia Bölgesi	Amnias Vadisi-Daday Çayı vadisinin kesişme noktası	45 cm genişlik, 30 cm yüksekliği bulunan kabartmalı blok	Kabartmalı blok	-	6-5. yy.
Gökbel Köyü Hamas Kıranı Tümülüsü	Paphlagonia Bölgesi	Karabük Yenice	30 metre çap 8 metre yükseklik	Dromos, Ön oda, Mezar odası var.	-	4. yy.

İkiztepe Tümülüsü	Paphlagonia Bölgesi	Samsun/ Bafra	-	Dromos, Ön oda, Mezar odası var.	Var	3.yy'ın ilk çeyreği
İstilli Tümülüsü	Bithynia Bölgesi	Düzce/ İstilli Köyü	-	-	Var	2.yy.
Düzce Tümülüsü	Bithynia Bölgesi	Yeri bilinmiyor.	-	-	Var	İ.Ö 1. yy. İ.S. 1. yy.
Hışroğlu Tümülüsü	Bithynia Bölgesi	Zonguldak/De vrek	-	Dromos ve iki odası var.	Var	İ.Ö.1.yy.
Mezarlıktepe Tümülüsü	Paphlagonia Bölgesi	Karabük/ Safranbolu	-	Dromos, mezar odası var	-	Hellenistik Dönem
Yolbaşı Moğol Tümülüsleri (C-D)	Paphlagonia Bölgesi	Karabük/ Safranbolu	50 metre çap, 10-12 metre yükseklik.	D Tümülüs ü mezar odası var ve beşik çatılı	-	Hellenistik Dönem
Kahpedoruk A Tümülüsü	Paphlagonia Bölgesi	Karabük/ Safranbolu	-	Dörtgen planda, tonozlu mezar odası	-	Hellenistik Dönem

Kahpedoruk C Tümülsü	Paphlagonia Bölgesi	Karabük/ Safranbolu	-	Dörtgen planda, tonozlu mezar odası	-	Hellenistik Dönem
Ovaşeyhler Tümülsü	Paphlagonia Bölgesi	Karabük/ Eflani	-	Dromos ve mezar odasında n oluşur	-	Hellenistik Dönem
Büyükoyuncu Köyü Tümülsü	Paphlagonia Bölgesi	Samsun/ Atakum	40 metre çap, 8 metre yükseklik	-	Var	Hellenistik Dönem
Demirkent Tümülsü	Paphlagonia Bölgesi	Samsun/ Atatürk	20 metre çap, 4 metre yükseklik	2 bölmeli dromos ve mezar odası	-	Hellenistik Dönem
Toptepe Tümülsüleri	Paphlagonia Bölgesi	Samsun/ Canık	Büyük olan tümülüs 20 metre yükseklikte , 2 tümülüsün çapı 200 metre	-	-	Hellenistik Dönem
Dökmetepe (Lerdüğü) Tümülsü I	Paphlagonia Bölgesi	Samsun/ Bafra	-	Mezar odası var	Var	Hellenistik Dönem

Dökmetepe (Lerdüğe) Tümülüsü II	Paphlagonia Bölgesi	Samsun/ Bafra	35 metre çap, 16 metre yükseklik	5 basamaklı dromos ve mezar odası var	Var	Hellenistik Dönem
Yeralan Köyü Tümülüsü	Paphlagonia Bölgesi	Samsun/ Kavak	-	Tonozlu dromos ve mezar odası var	-	Hellenistik Dönem
Aydın Köyü Tümülüsü	Paphlagonia Bölgesi	Samsun/ Asarcık	-	Dromos ve ana kayaya oyularak yapılmış mezar odası var.	-	Hellenistik Dönem
Zopran Köyü Tümülüsü	Paphlagonia Bölgesi	Karabük/ Zopran Köyü	-	Dromos ve dörtgen planda mezar odası, dış kısmında mantar tipli phallos var.	Var	Hellenistik Dönem
Hacılar Obası Tümülüsü	Paphlagonia Bölgesi	Karabük/ Safranbolu	-	Dromos, ön oda ve mezar odası var.	Var	Geç Hellenistik Dönem

Selmanlı Tümülüsü	Paphlagonia Bölgesi	Kastamonu/ Ağlı	20 metre çap, 2 metre yükseklik	Dromos ve duvarında kabartmalı resim olan mezar odası, dışında phallos var.	Var	Geç Hellenistik Dönem
İkiztepe Tümülüsü I	Pontus Bölgesi	Giresun/Aluc ra	70 metre yükseklik	-	-	Hellenistik- Roma Dönemi
İkiztepe Tümülüsü II	Pontus Bölgesi	Giresun/ Alucra	22 metre çap, 34,6 metre yükseklik	-	-	Hellenistik- Roma Dönemi
Sivritepe Tümülüsü	Pontus Bölgesi	Giresun/ Alucra	30 metre çap, 25 metre yükseklik	Dromos ve dikdörtge n prizma şeklinde mezar odası var.	-	Hellenistik- Roma Dönemi
Mendeller Tümülüsü	Bithynia Bölgesi	Zonguldak/ Devrek	-	Mezar odası var. Dromosun olup olmadığın dan emin	-	Hellenistik- Roma Dönemi

				olunamam ış.		
Çeştepe Tümölüsü	Bithynia Bölgesi	Zonguldak/ Ereğli	-	Dromos, üst örtüsü tonozlu, içerisinde kline bulunan mezar odası var.	-	Hellenistik- Roma Dönemi
Yeşilyayla Tümölüsü	Bithynia Bölgesi	Düzce/ Günüşova	35 metre çap, 3 metre yükseklik	-	-	Roma Dönemi
Asar Tümölüsleri	Bithynia Bölgesi	Düzce/ Asar Köyü	20, 22, 30 metre çap, 5 metre yükseklik	3 Tümölüs bulunmuş. 1. Derece Sit Alanı	-	Roma Dönemi
Dokuzdeğir men Tümölüsleri	Bithynia Bölgesi	Düzce/ Cumayeri	3 metre çap, 1,5 metre yükseklik	10 adet tümölüs bulunmuş.	-	Roma Dönemi
Edilli Tümölüsü	Bithynia Bölgesi	Düzce/ Akçakoca	160 metre çap, 5,5 metre yükseklik	1. Derece Sit Alanı	-	Roma Dönemi

Ayazlı Tümölüsleri	Bithynia Bölgesi	Düzce/ Akçakoca	5 metre çap, 2 metre yükseklik	1. Derece Sit Alanı	-	Roma Dönemi
Hacı Ahmetler Tümölüsü I	Bithynia Bölgesi	Düzce/ Hacı Ahmetler Köyü	10 metre çap, 5 metre yükseklik	1. Derece Sit Alanı	-	Roma Dönemi
Hacı Ahmetler Tümölüsü II	Bithynia Bölgesi	Düzce/ Hacı Ahmetler Köyü	20 metre çap, 7 metre yükseklik	1. Derece Sit Alanı	-	Roma Dönemi
Konuralp Doğancı Tümölüsü	Bithynia Bölgesi	Düzce/Tepec ik Doğancı Mevki	15 metre çap, 2 metre yükseklik	-	-	Roma Dönemi
Güven Tümölüsü I	Bithynia Bölgesi	Düzce/Güve n Köyü	10 metre çap, 2 metre yükseklik	1. Derece Sit Alanı	-	Roma Dönemi
Güven Tümölüsü I	Bithynia Bölgesi	Düzce/Güve n Köyü	12 metre çap, 2,5 metre yükseklik	1. Derece Sit Alanı	-	Roma Dönemi
İskenderli Tümölüsü	Bithynia Bölgesi	Zonguldak/ Ereğli	-	Sahte tonozlu dromos ve mezar odası var.1. Derece Sit Alanı	-	Roma Dönemi

Gavurlar Tümölüsü	Bithynia Bölgesi	Zonguldak/ Devrek, Ermeni-Rum mezarlığı içinde	-	1. Derece Sit Alanı	-	Roma Dönemi
Örmeci Tümölüsü	Bithynia Bölgesi	Zonguldak/ Gökçebey	-	1. Derece Sit Alanı	-	Roma Dönemi
Hamascık Tümölüsü	Bithynia Bölgesi	Düzce/ Cumayeri	70-80 metre çap, 20-25 metre yükseklik	1. Derece Sit Alanı	-	Roma Dönemi
Kayı Köyü Tümölüsü	Paphlagonia Bölgesi	Kastamonu/ Daday	-	Dairese I krepis, dikdörtge n mezar odası ve dış kısımda phallos var.	Dış kısımında demir ve tunçtan bir kova	Roma Dönemi
Türbe Tepe Tümölüsü	Paphlagonia Bölgesi	Kastamonu/ Cide	-	Tümölüs içinden 2 adet taş sanduka çıkartılmış tır.	Var	Roma Dönemi

Fındıcak Mevki Tümülüsü	Paphlagonia Bölgesi	Kastamonu/ Araç	-	İçinde mermerde n yapılmış semerdam bir lahit bulunmuş	Var	Roma Dönemi
Esençay Tümülüsü	Paphlagonia Bölgesi	Samsun/ Bafra	30 metre çap, 2 metre yükseklik	Mezar odası kireç taşı bloklardan yapılmış.	-	Roma Dönemi
Çeştepe Tümülüsü	Pontus Bölgesi	Gümüşhane/ Kelkit	40 metre çap, 43 metre yükseklik	Tümülüsü çevreleye n koruma duvarı tamamen yok edilmiş.	-	Roma Dönemi
Kalecik Tümülüsü	Pontus Bölgesi	Gümüşhane/ Kelkit	Doğu- batı 30, kuzey- güney 50 metre çap, 5 metre yükseklik	Tümülüsü çevreleye n bir koruma duvarı tahrip edilmiş şekilde bulunmuş.	-	Roma Dönemi

Tilkitepe Tümölüsü	Pontus Bölgesi	Gümüşhane/ Köse	50 metre çap, 5 metre yükseklik	Dromos ve mezar odası var.	Buluntular kaçak kazılarla talan edilmiş.	Roma Dönemi
Kayı Tümölüsü	Paphlagonia Bölgesi	Kastamonu/ Baltacı Kuyuları Köyü	-	Dromoslu, beşik tonozlu mezar odalıdır. Mezar odasından beşik tonozlu yüksek kabartmalı lahit çıkıştır.	Var	İ.S. 2 yy. sonu 3. yy. başı
Şahin Tepesi Tümölüsü	Paphlagonia Bölgesi	Sinop/ Boztepe	-	-	-	-
Çukurhan Tümölüsü	Paphlagonia Bölgesi	Sinop/ Boyobat	-	Çıkma tonozlu bir odanın yarısı bulunmuş.	-	-
Uzgur Köyü Tümölüsü	Paphlagonia Bölgesi	Samsun/ İlkadım	200 metre çap, 20 metre yükseklik	-	-	-

Kuşçular Köyü Tümülüsü	Paphlagonia Bölgesi	Samsun/ İlkadım	100 metre çap, 15 metre yükseklik	-	-	-
Kahpedoruk Tümülüsü	B Paphlagonia Bölgesi	Karabük/ Safranbolu	-	Dromoslu, dörtgen planda, düz çatılı mezar odası var.	-	-
Yılancıbaşı Tümülüsü	Bithynia Bölgesi	Düzce/ Akçakoca	-	Yılancıbaşı 1 Tepe Bizans Yerleşimi olarak, 1. derece arkeolojik sit alanı şeklinde kayıt altına alınmıştır	-	-

Tablo 2: Bölgelere ve kronolojiye göre tümülüs yayılımı

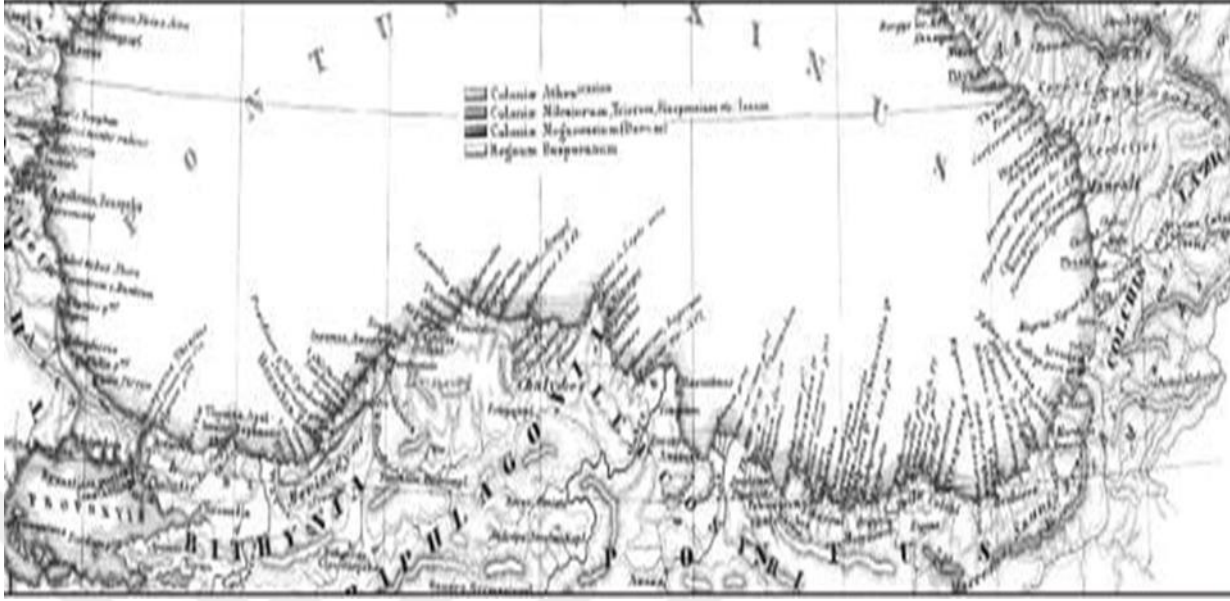
Bithynia Bölgesi'nde bulunan tümülüslerin dağılımı	Sayısı
Hellenistik Dönem	3
Hellenistik-Roma Dönemi	2
Roma Dönemi	14
Tarihlenemeyen	1

Paphlagonia Bölgesi'nde bulunan tümülüslerin dağılımı	Sayı
Geç Tunç-Erken Demir Çağı	1
Demir Çağ	1
Geç Arkaik-Erken Klasik Dönem	1
Akhamenid Dönem	1kabartmalı blok, 1 stel
Geç klasik Erken Hellenistik Dönem	1
Hellenistik Dönem	29
Roma Dönemi	5
Tarihlenemeyen	5

Pontus Bölgesi'nde bulunan tümülüslerin dağılımı	Sayı
Hellenistik-Roma Dönemi	3
Roma Dönemi	3

Toplam 68 tümülüs, 1 stel, 1 kabartmalı blok bulunmuştur.

HARİTALAR

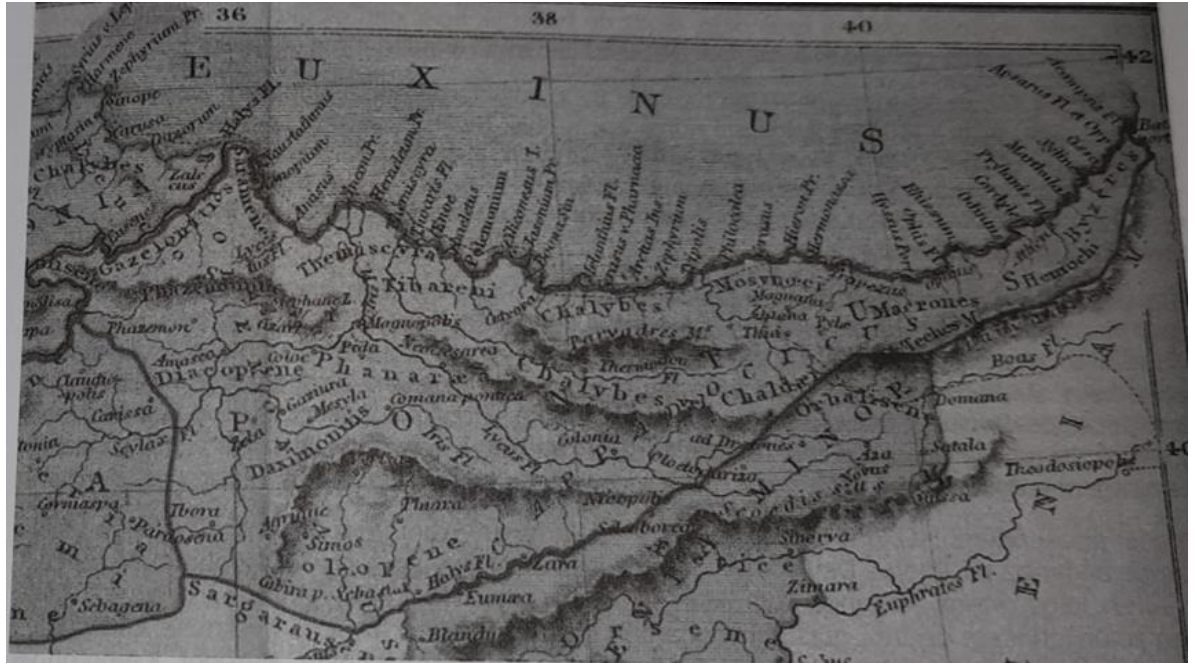
Harita 1: Karadeniz Bölgesi (Aksan, 2021, s.109)

Harita 2: Bithynia Bölgesi (Öztürk, 2012,s.181)

Harita 3: Paphlagonia Bölgesi (Öztürk, 2012, s.247)

Harita 4: Pontus Bölgesi (Öztürk, 2012, s.313)

Harita 5: Karadeniz Bölgesi'nde Bulunan Tmlsler

Pembe Renk: Geç Tunç-Erken Demir Çağı Tmlsleri

Siyah Renk: Demir Çağı'na tarihlenen Tmlsler

Kahverengi: Geç Klasik-Erken Hellenistik Dönem Tmlsleri

Sarı Renk: Hellenistik Dönem Tmlsleri

Mavi Renk: Roma Dönemi Tmlsleri

Yeşil Renk: Hem Hellenistik Hem Roma Dönemi'ne tarihlenenler

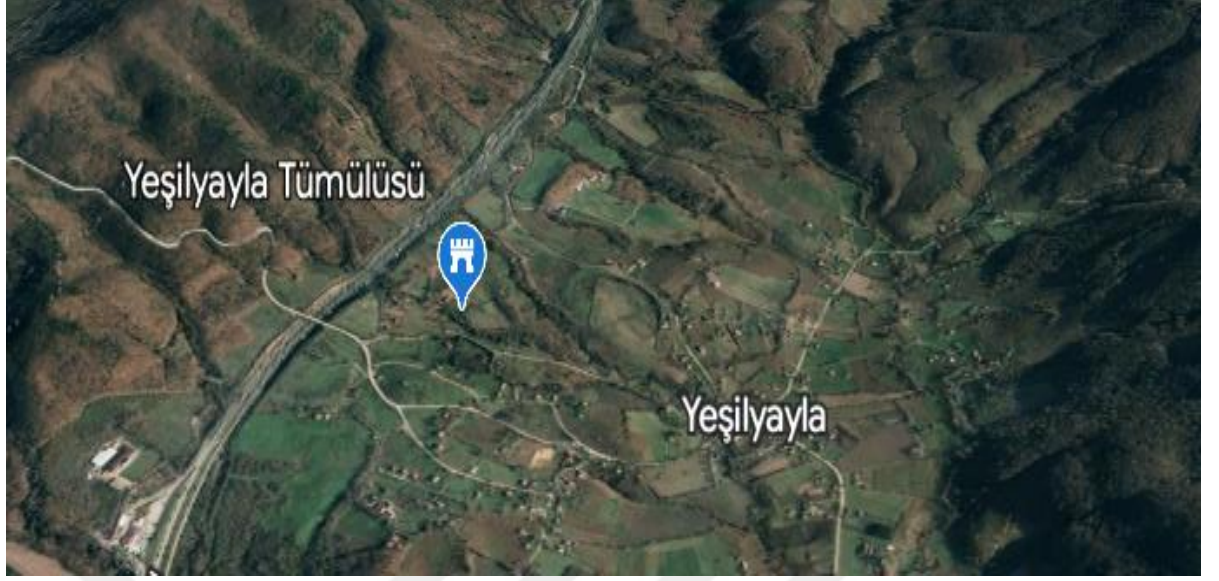
Mor Renk: Tarihi yapılamayan Tmlsler

Harita 6: İstilli Tmls (<https://earth.google.com/>)

Harita 7: Hışıroğlu Tmls (<https://earth.google.com/>)

Harita 8: Yeşilyayla Tümlüsü (<https://earth.google.com>)

Harita 9: Asar Tümlüsleri (<https://earth.google.com>)

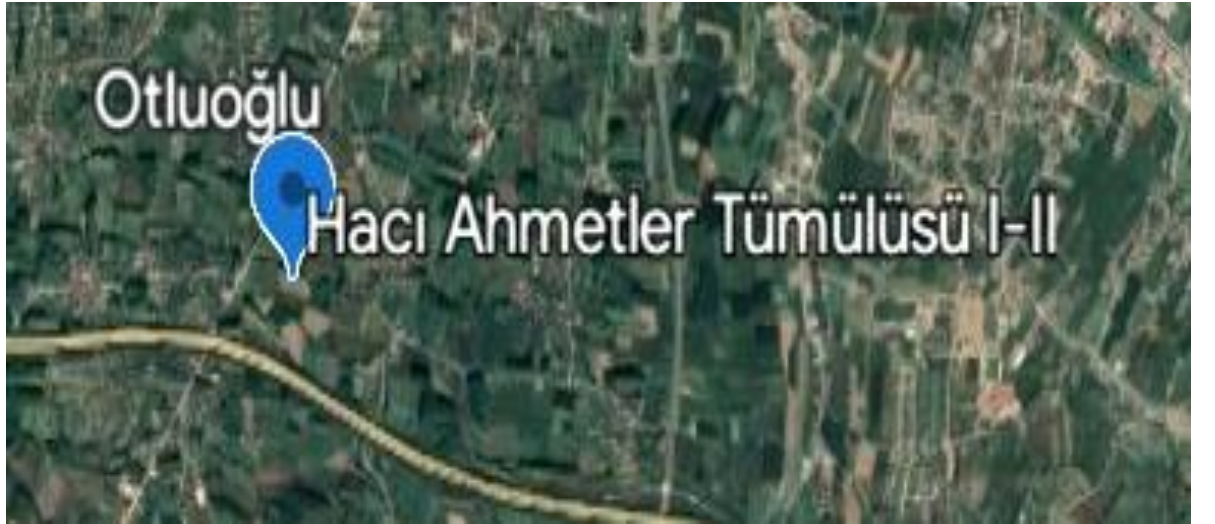
Harita 10: Dokuzdeğirmen Tömölüsleri (<https://earth.google.com>)

Harita 11: Edilli Tömölüsü (<https://earth.google.com>)

Harita 12: Ayazlı Tmlsleri (<https://earth.google.com>)

Harita 13: Hacı Ahmetler Tmlsleri (<https://earth.google.com>)

Harita 14: Konuralp Doğancı Tümülüsü (<https://earth.google.com>)

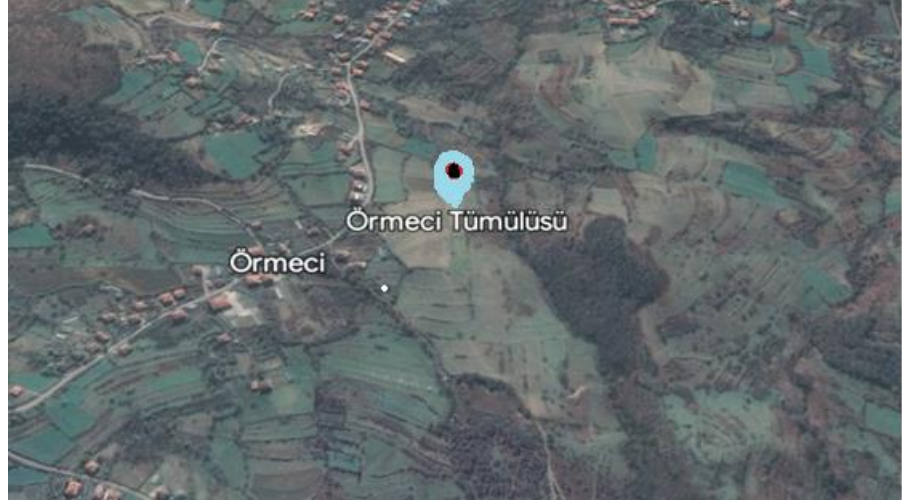
Harita 15: Güven Tümülüsleri (<https://earth.google.com>)

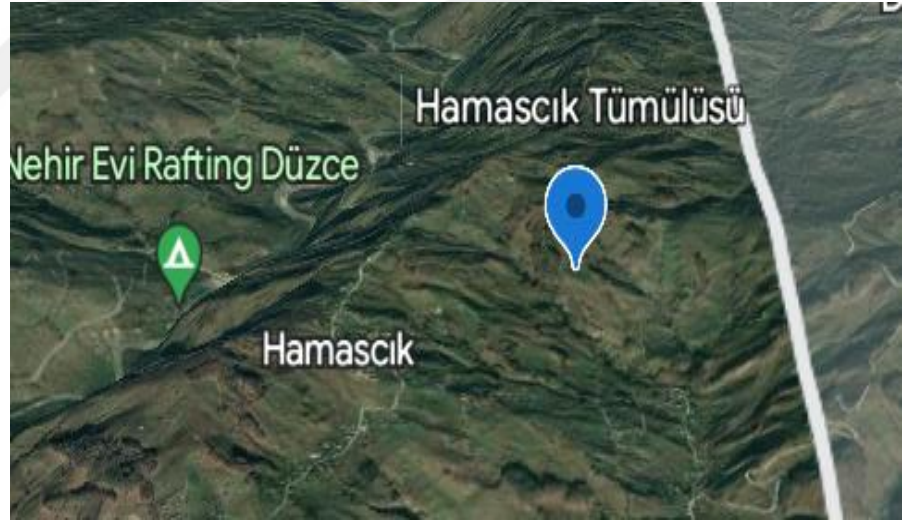
Harita 16: İskenderli Tmls (<https://earth.google.com>)

Harita 17: Gavurlar Tmls (<https://earth.google.com>)

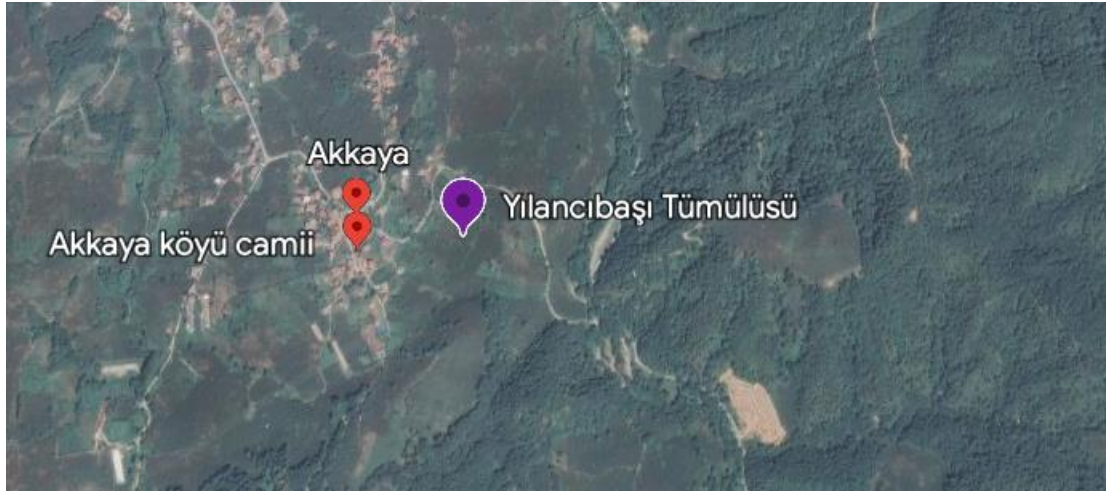
Harita 18: Örmeci Tümlüsü (<https://earth.google.com>)

Harita 19: Hamascık Tümlüsü (<https://earth.google.com>)

Harita 20: Mendeller Tmls (<https://earth.google.com>)

Harita 21: Yılancıbaşı Tmls (<https://earth.google.com>)

Harita 22: Kadironbaşı Tömölüsü (<https://earth.google.com>)

Harita 23: Büyük Göztepe Tömölüsü (<https://earth.google.com>)

Harita 24: Gökbel Köyü Hamas Kıranı Tümlüsü (<https://earth.google.com>)

Harita 25: Samsun İkiztepe Tümlüsü (<https://earth.google.com>)

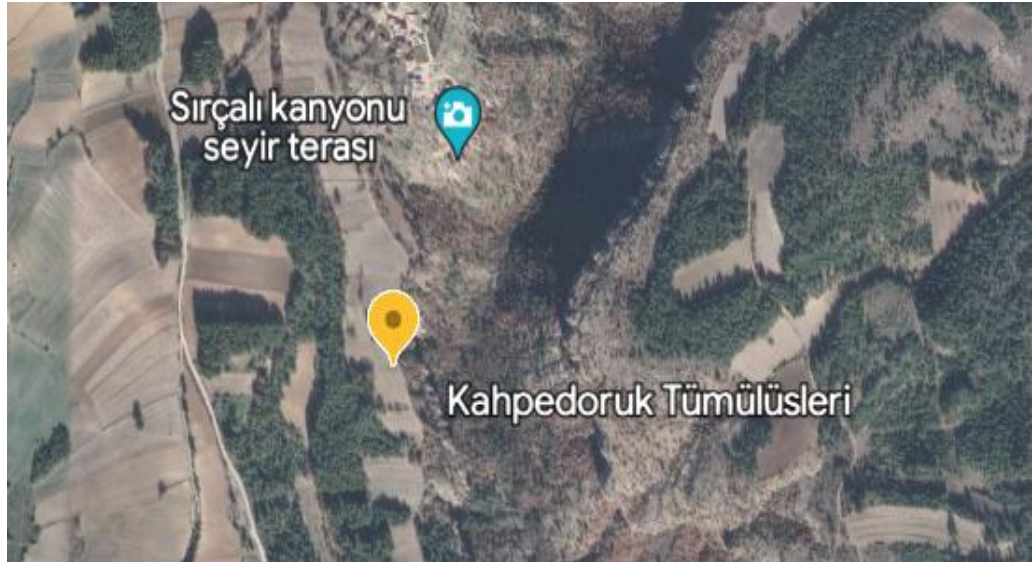
Harita 26: Baruthane Tmlsleri (<https://earth.google.com>)

Harita 27: Mezarlıktepe Tmls (<https://earth.google.com>)

Harita 28: Yolbaşı Moğol Tömölüsleri (<https://earth.google.com>)

Harita 29: Kahpedoruk Tömölüsleri (<https://earth.google.com>)

Harita 30: Ovaşeyhler Tömölüsü (<https://earth.google.com>)

Harita 31: Bürünük Kapaklı Mevkiinde Bulunan Tömölüs (<https://earth.google.com>)

Harita 32: Zopran Tmls (<https://earth.google.com>)

Harita 33: Krktepe Tmlsleri (<https://earth.google.com>)

Harita 34: Sinop T m l sleri (<https://earth.google.com>)

Harita 35: Hamidiye T m l s  (<https://earth.google.com>)

Harita 36: Yassıalan Tömölüsü (<https://earth.google.com>)

Harita 37: Emirmusa Tömölüsü (<https://earth.google.com>)

Harita 38: Toybelen Mahallesi Tümülsü (<https://earth.google.com>)

Harita 39: Büyükoyumcu Köyü Tümülsü (<https://earth.google.com>)

Harita 40: Demirkent Tmls (<https://earth.google.com>)

Harita 41: Toptepe Tmlsleri (<https://earth.google.com>)

Harita 42: Dökmetepe Lerdüğe Tümülüsleri (<https://earth.google.com>)

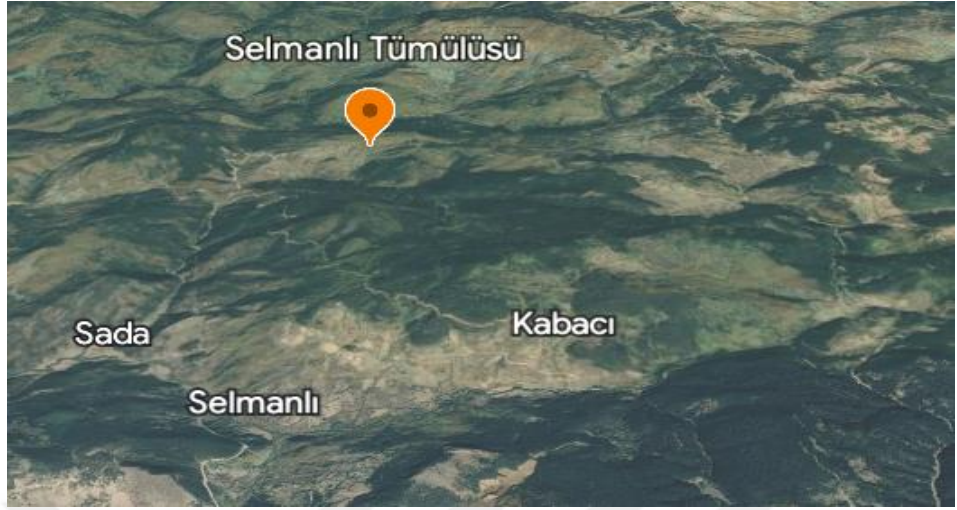
Harita 43: Yeralan Köyü Tümülüsü (<https://earth.google.com>)

Harita 44: Aydın Köyü Tümülsü (<https://earth.google.com>)

Harita 45: Hacılar Obası Tümülsü (<https://earth.google.com>)

Harita 46: Selmanlı Tmls (<https://earth.google.com>)

Harita 47: Kayı Ky Tmls (<https://earth.google.com>)

Harita 48: Trbe Tepe Tmls (<https://earth.google.com>)

Harita 49: Fındıcak Mevki Tmls (<https://earth.google.com>)

Harita 50: Esençay Tümlüsü (<https://earth.google.com>)

Harita 51: Kaypı Tümlüsü (<https://earth.google.com>)

Harita 52: Çukurhan Tmls (<https://earth.google.com>)

Harita 53: Uzgur Ky Tmls (<https://earth.google.com>)

Harita 54: İkiztepe Tümölüsleri (<https://earth.google.com>)

Harita 55: Sivritepe Tümölüsü (<https://earth.google.com>)

Harita 56: Çeştepe Tömölüsü (<https://earth.google.com>)

Harita 57: Kalecik Tömölüsü (<https://earth.google.com>)

Harita 58: Tilkitepe T m l s  (<https://earth.google.com>)

RESİMLER

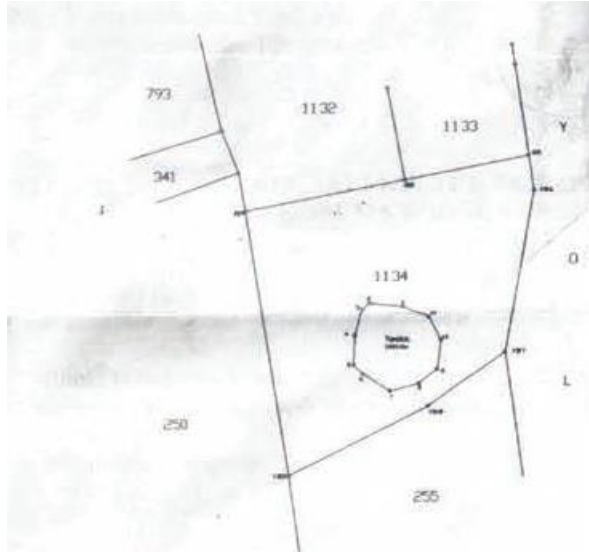
Resim 1:Tümülüs (F. Eray Dökü, “Pisidia’da Demir Çağ İzleri”, Cedrus VI, 2018, s.147)

Resim 2: Düzce Tümülüsünden çıkmış figürler (Bora, 2015, s.578-582)

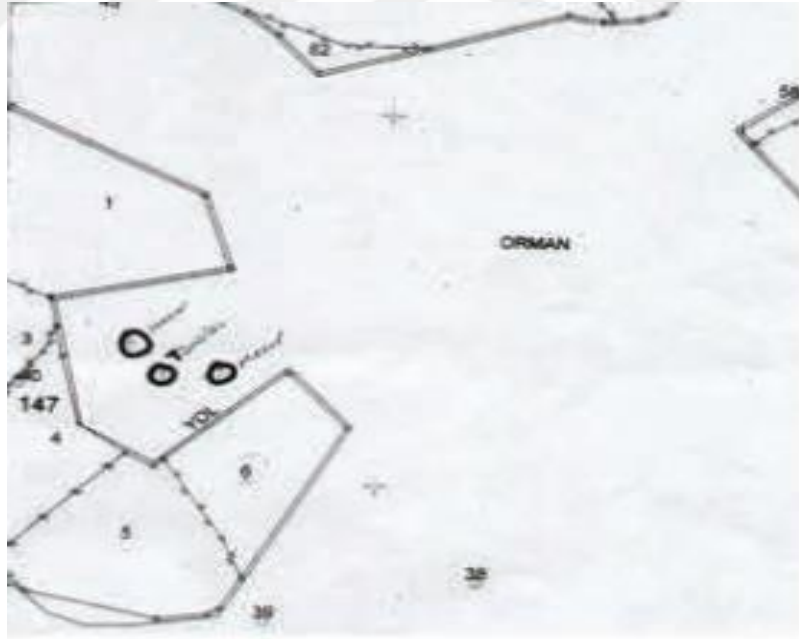
Resim 3: Yeşilyayla Tümülsü (Taşçıoğlu vd.,2014, s.228)

Resim 4: Yeşilyayla Tümülsünün bulunduğu alan (Taşçıoğlu vd.,2014, s.228)

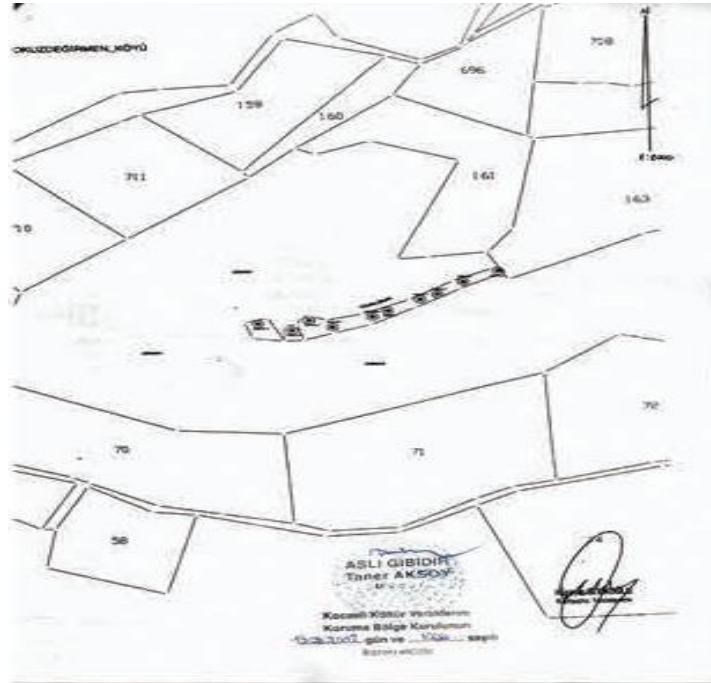
Resim 5: Asar Tmlsleri (Taşoğlu vd., 2014, s.31)

Resim 6: Asar Tmlslerinin bulunduğu alan (Taşoğlu vd., 2014, s.31)

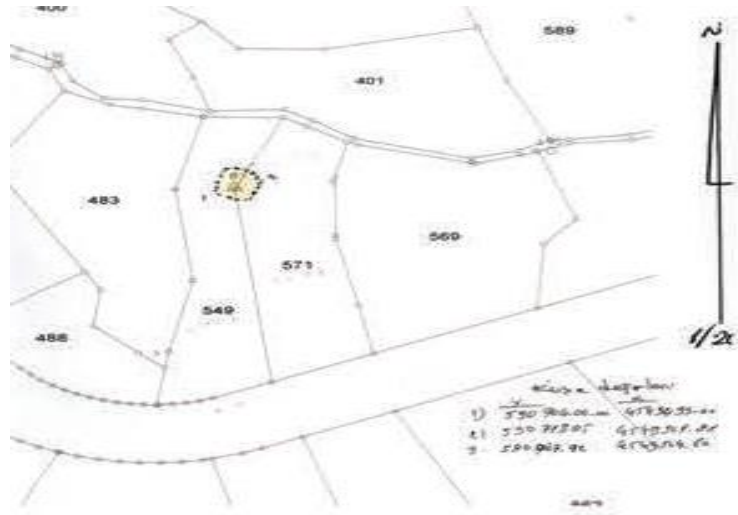
Resim 7: Dokuzdeğirmen Tümülüsleri (Taşcıoğlu vd., 2014, s.215)

Resim 8: Dokuzdeğirmen Tümülüslerinin bulunduğu alan (Taşcıoğlu vd., 2014, s.215)

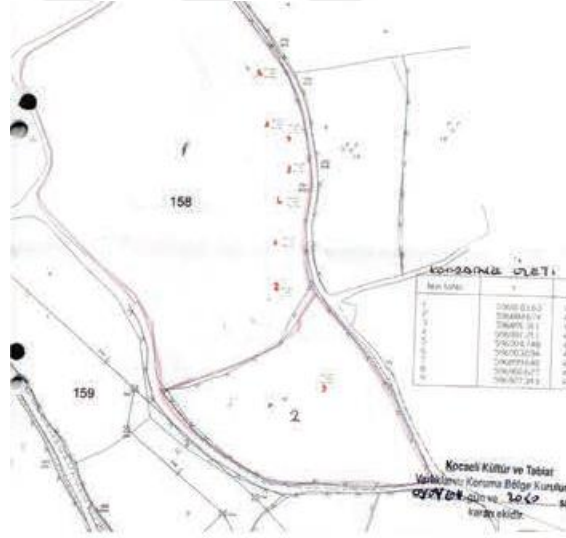
Resim 9: Edilli Tümölüsü (Taşçıoğlu vd., 2014, s.75)

Resim 10: Edilli Tümölüsünün bulunduğu alan (Taşçıoğlu vd., 2014, s.75)

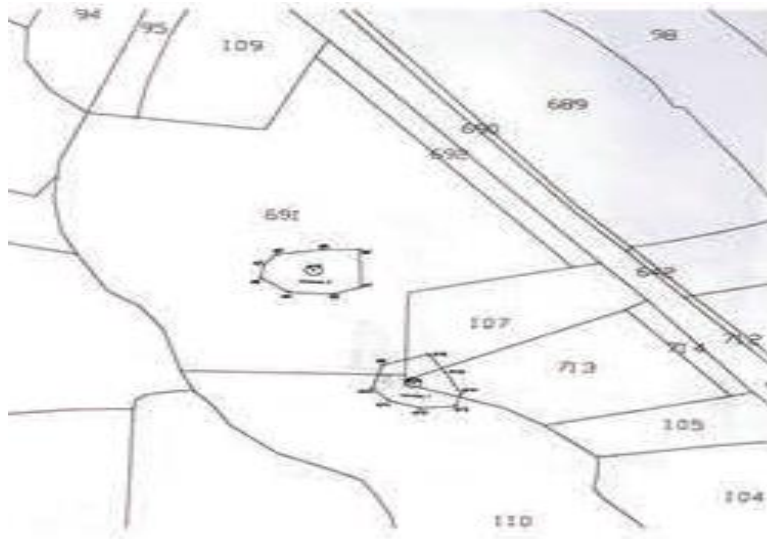
Resim 11: Ayazlı Tümölüsleri (Taşçıoğlu vd., 2014, s.76)

Resim 12: Ayazlı Tümölüslerinin bulunduğu alan (Taşçıoğlu vd., 2014, s.76)

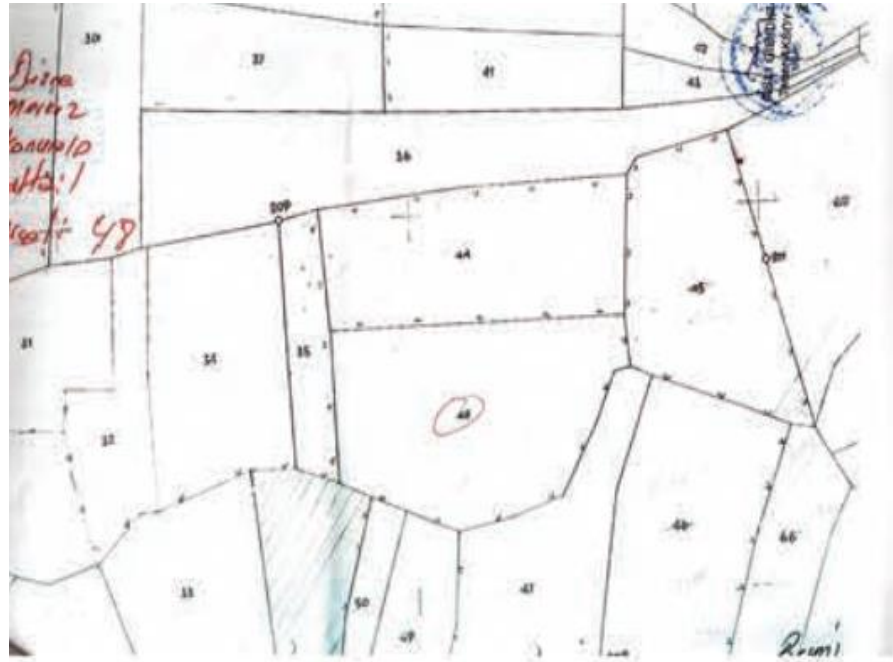
Resim 13: Hacı Ahmetler Tmls I-II'nin bulunduğu alan (Taşçıoğlu vd., 2014, s.34)

Resim 14: Hacı Ahmetler Tmls I-II'nin yer aldığı alan

Resim 15: Konuralp Doğancı Tümülüsü (Taşçıoğlu vd., 2014, s.56)

Resim 16: Konuralp Doğancı Tümülüsünün bulunduğu alan (Taşçıoğlu vd., 2014, s.56)

Resim 17: Güven Tmls I (Tacioğlu vd., 2014, s.32)

Resim 18: Güven Tmlslerinin bulunduğu alan (Tacioğlu vd., 2014, s.32)

Resim 19: Güven Tmls II (Taşçıoğlu vd., 2014, s.32)

Resim 20: İskenderli Tmls (Bora,2016, s.592)

Resim 21: İskenderli Tmls dromosunda görünen sivri kemer profili, düz taşıırma tekniği (Bora, 2016, s.593)

Resim 22: Mendeller Tümülüsünde bulunan yarım daire şeklindeki taşı blok (Karauz, 2006, s.1)

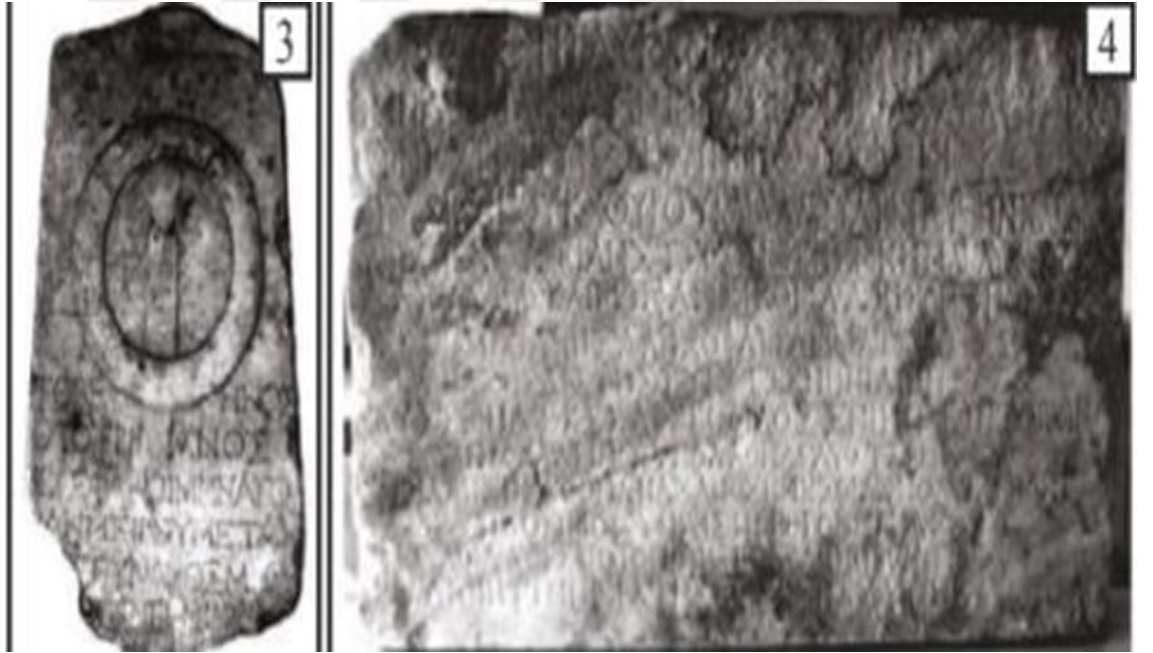
Resim 23: Çeştepe Tümü (Bora,2016, s.589)

Resim 24: Çeştepe Mezar Odası (Bora, 2016, s.589)

Resim 25: Yılandıtepe Tmls (Taşçıoğlu vd., 2014, s.73)

Resim 26: Yılandıbaşıtepe Tümülüsünde Bulunan Yazıtlar (Taşçıoğlu vd., 2014:, s.3)

Resim 27: Kadironbaşı Tmlsnn yukardan görünümü (Yıldırım, 2021, s.111)

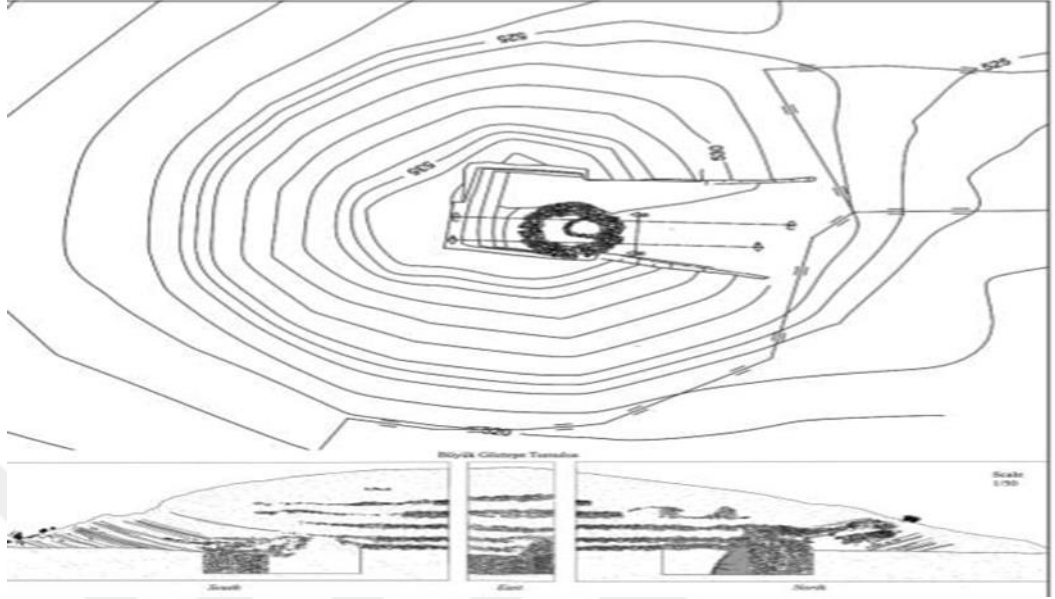
Resim 28: Kadironbaşı Tümülüsünde mezarlarından yakın görünüm (Yıldırım, 2021, s.111)

Resim 29: Kadironbaşı Tümülüsü 3 numaralı kadın mezarı (Yıldırım, 2021, s.112)

Resim 30: Büyük Göztepe Tümülüsü (Yıldırım, 2022, s.72)

Resim 31: Büyük Göztepe Tümülüsü plan ve kesitleri (Yıldırım, 2021, s.116)

Resim 32: Büyük Göztepe Tümülüsü içinden çıkan alt çene kemiği ve oinochoe dudak kısmı (Yıldırım, 2021, s.117)

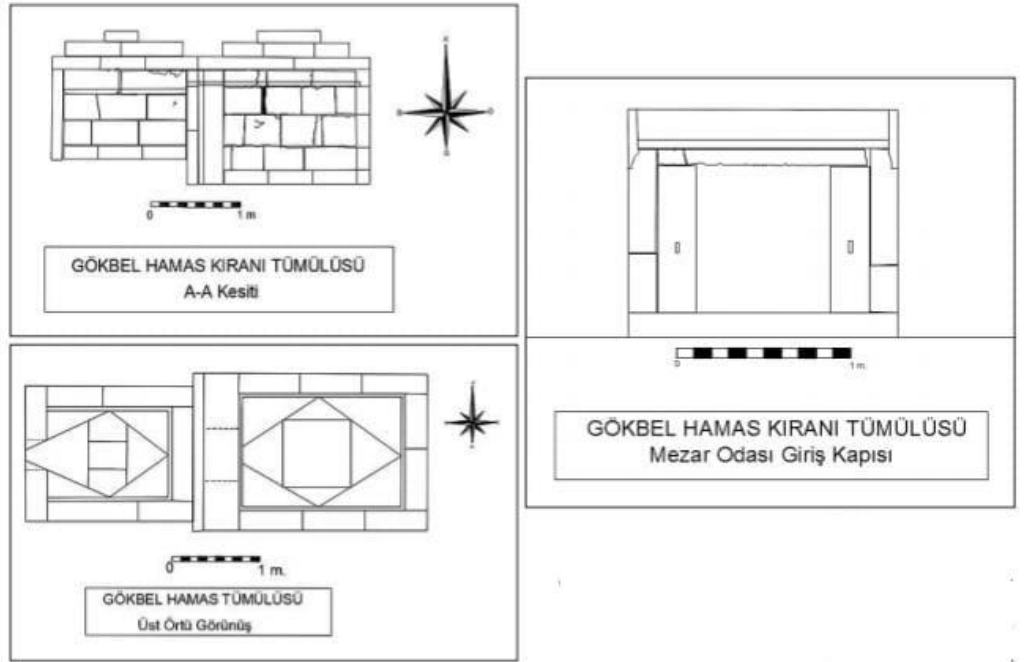
Resim 33: Yığmatepe Tümülüsüne ait olduğu düşünülen kabartmal blok (Yıldırım, 2021, s.123)

Resim 34: Kastamonu Tosya’da bulunan stel (Durugönül, 1994, s.16)

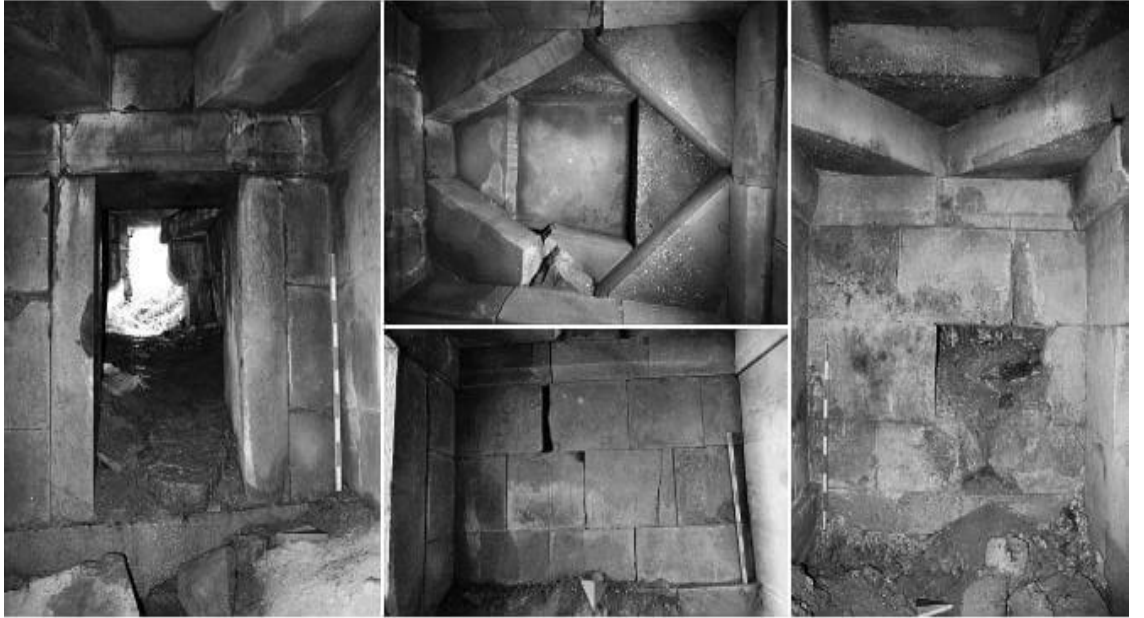
Resim 35: Gökbel Köyü Hamas Kırani Tümlüsü (Yıldırım, 2018, s.1313)

Resim 36: Gökbel Köyü Hamas Kırani Tümlüsü planı (Yıldırım, 2018, s.1314-1318)

Resim 37: Ön oda giriş kapısı (Yıldırım, 2018, s.1314)

Resim 38: Hamas Kıranı Tömölüsü mezar odası (Yıldırım, 2021, s.141)

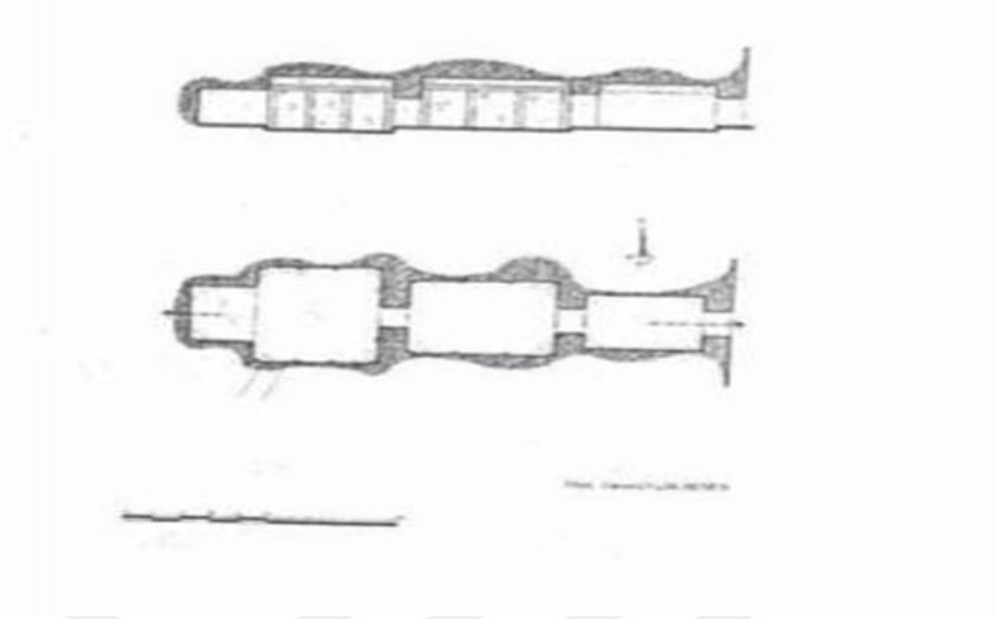

Resim 39: Konsantrik Taşıma Tekniği (Yıldırım, 2018, s.1315)

Resim 40: Baruthane Tmlsleri

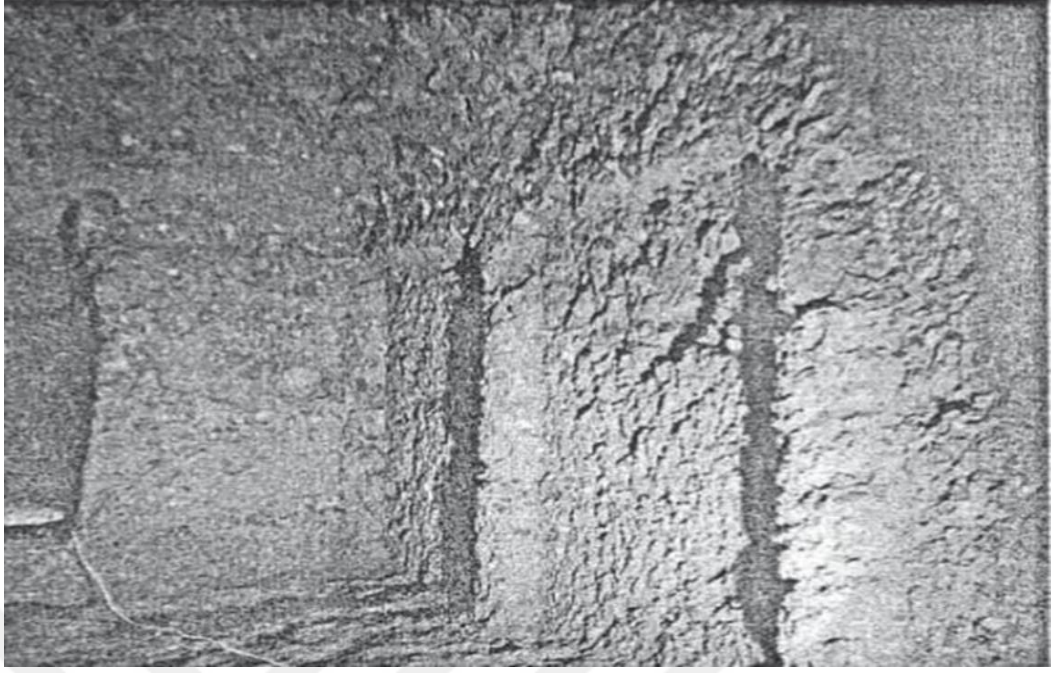
(Smer Atasoy, Şevket Dönmez, Muhsin Endoğru, Samsun Baruthane Tmlsleri Kurtarma Kazısı,2005, s.159)

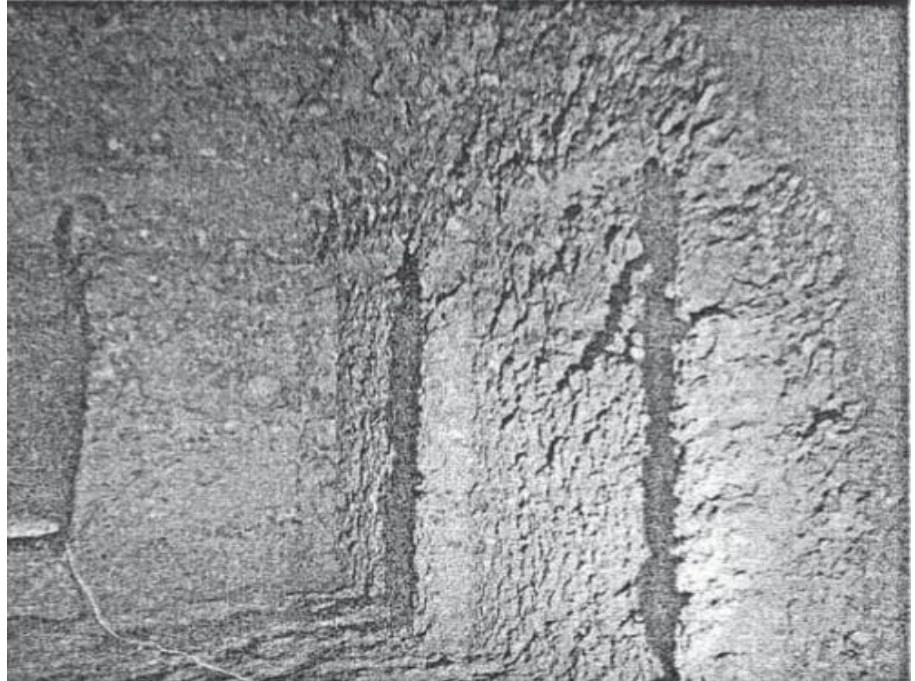
Resim 41: Kuzey Tmls plan kesiti (Atasoy vd., 2005, s.158)

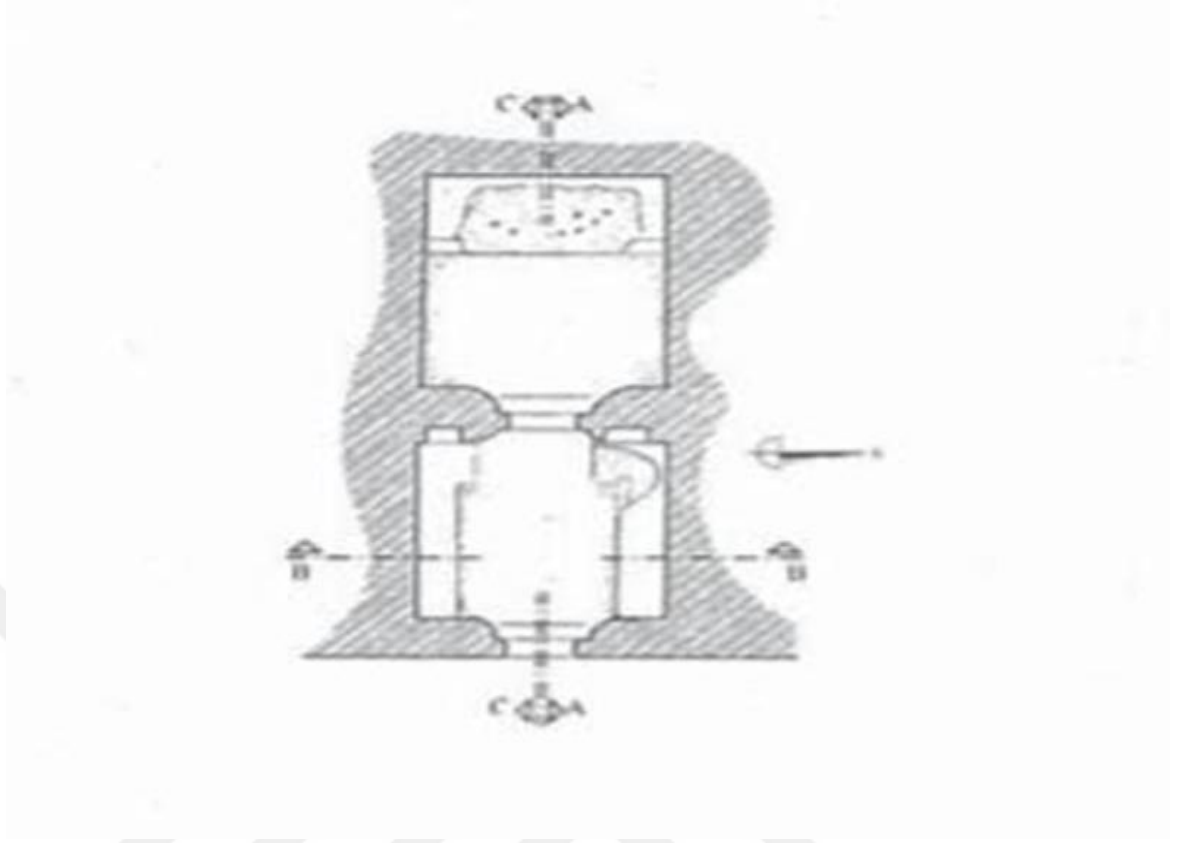
Resim 42: Baruthane Kuzey Tmls mezar odasına giriş (Atasoy vd.,2005, s.164)

Resim 43: Yalancı Sütunlar (A.g.e.,2005, s.164)

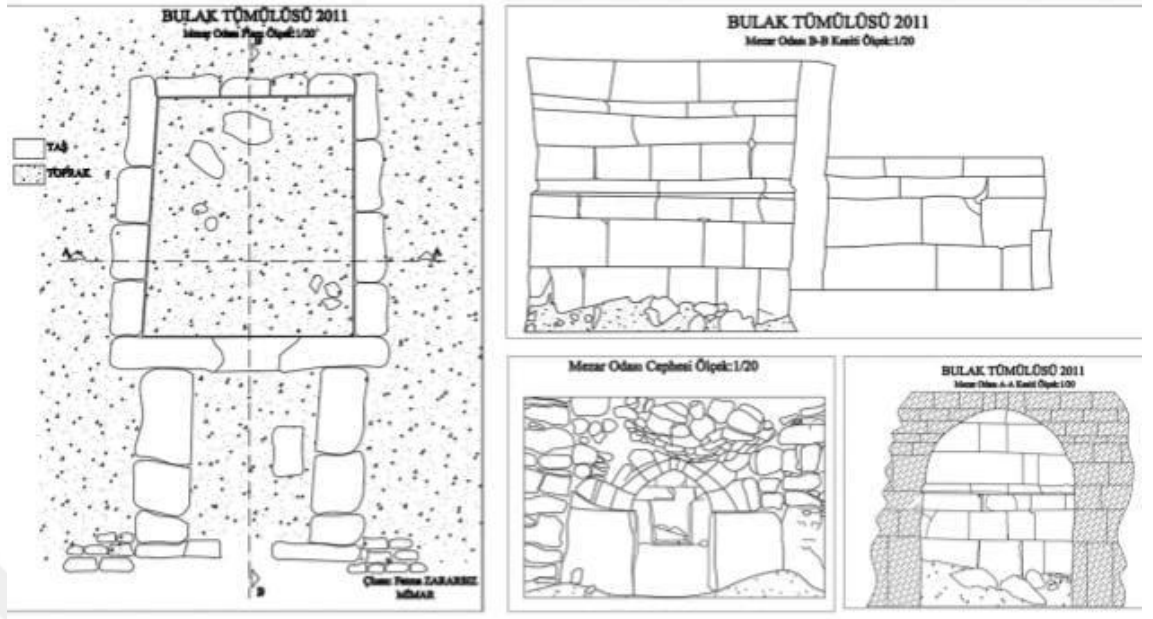
Resim 44: Açılmış Nişler (A.g.e.,2005, s.163)

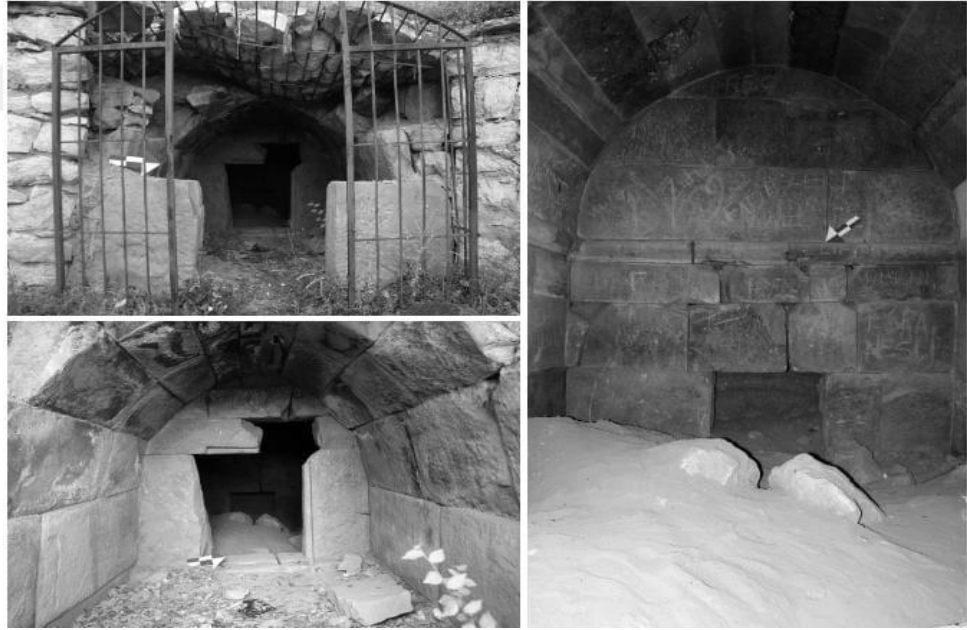
Resim 45: Güney Tümlüsü plan kesiti (Atasoy vd., 2005, s.158)

Resim 46: Sıvalı Duvar (A.g.e.,2005:161)

Resim 47: Mezarlıktepe Tümlüsü Plan, kesit ve görünümü (Yıldırım, 2021, s.130)

Resim 48: Mezarlık Tepe Tümlüsü (Yıldırım, 2021, s.129)

Resim 49: Moğol D Tmls (Yıldırım, 2021, s.129)

Resim 50: Kahpedoruk A Tmls mezar odası (Yıldırım,2021, s.132)

Resim 51: Kahpedoruk C Tmls mezar odası (Yıldırım,2021, s.132)

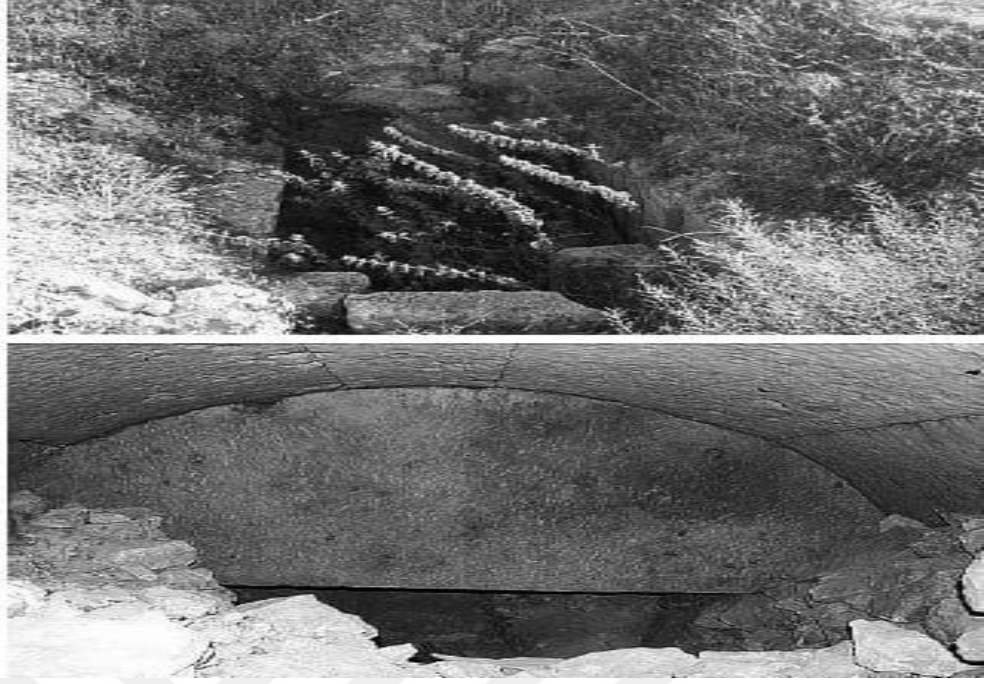
Resim 52: Ovaşeyhler Tmls mezar odası (Yıldırım, 2021, s.132)

Resim 53: Bürünük Kapaklı Mevkiinde Bulunan Tümülüs (Yıldırım, 2021, s.139)

Resim 54: Topçu Mezarlığı I Tümülüsü (Yıldırım, 2021, s.143)

Resim 55: Zopran Köyü Tümülüsü (Yıldırım, 2021, s.133)

Resim 56: Zopran Köyünde Bulunan Phallos (Yıldırım, 2021, s.133)

Resim 57: Abdaloğlu Tümülüsü (Aksan, 2017, s.91)

Resim 58: Abdaloğlu Tümülüs Mezar Odası (Aksan, 2017, s.92)

Resim 59: Hamidiye Tmls (Aksan, 2017, s.92)

Resim 60: Yassıalan Tmls (Aksan,2017, s.94)

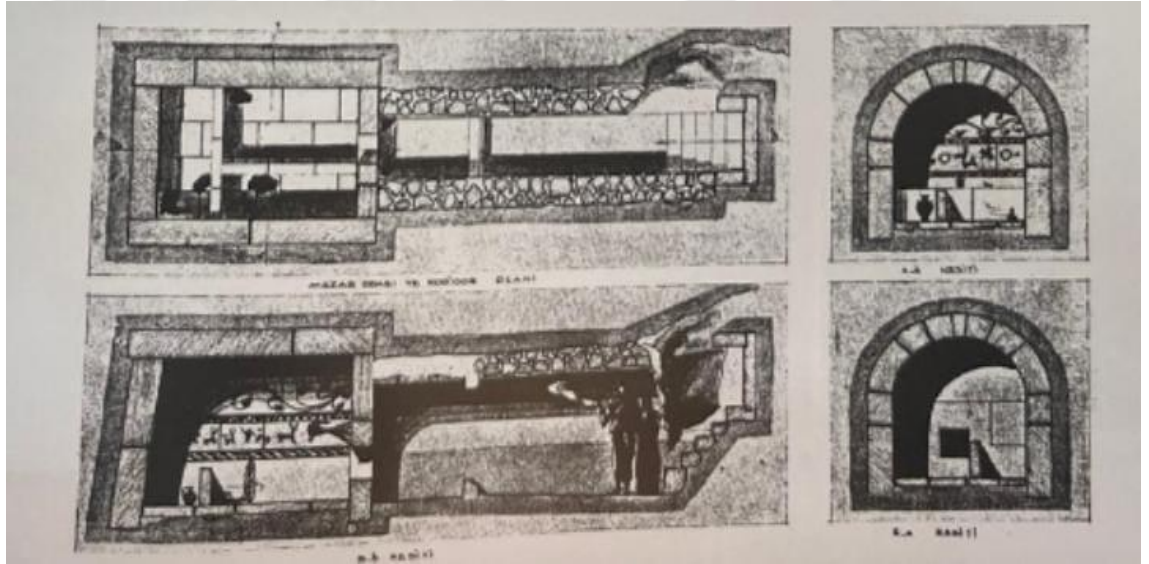
Resim 61: Emirmusa Horozun Tepe Tmls (nal, 2010, s.444)

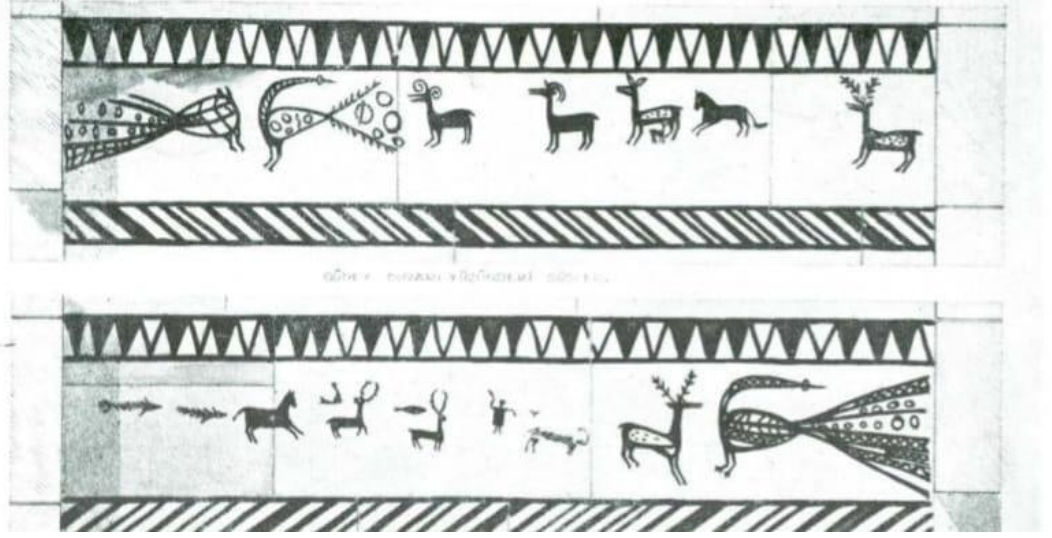
Resim 62: Toybelen Mahallesi Tmls (nal, 2010, s.446)

Resim 63: Demirkent Tmls (nal, 2010:448)

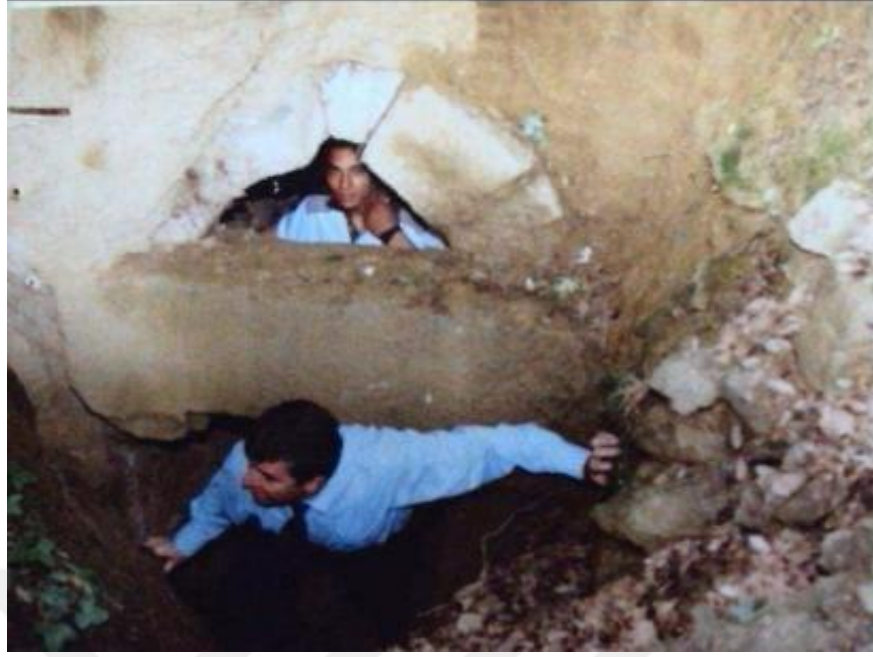
Resim 64: Lerdge II Tmls (Mangoldt, 2012, s.135)

Resim 65: Lerdüğe Tümlü II mezar odasının içini süsleyen duvar resimleri (Akok, 1948, s.855)

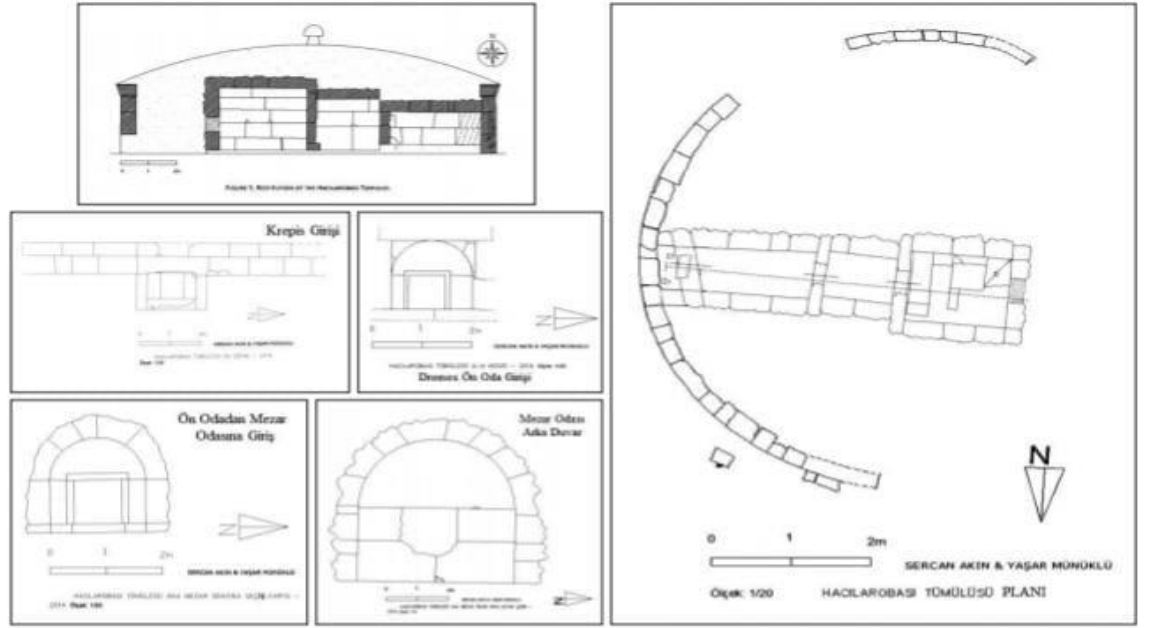
Resim 66: Tümlüs İçinde Bulunan Buluntular (Akok, 1948, s.857-860)

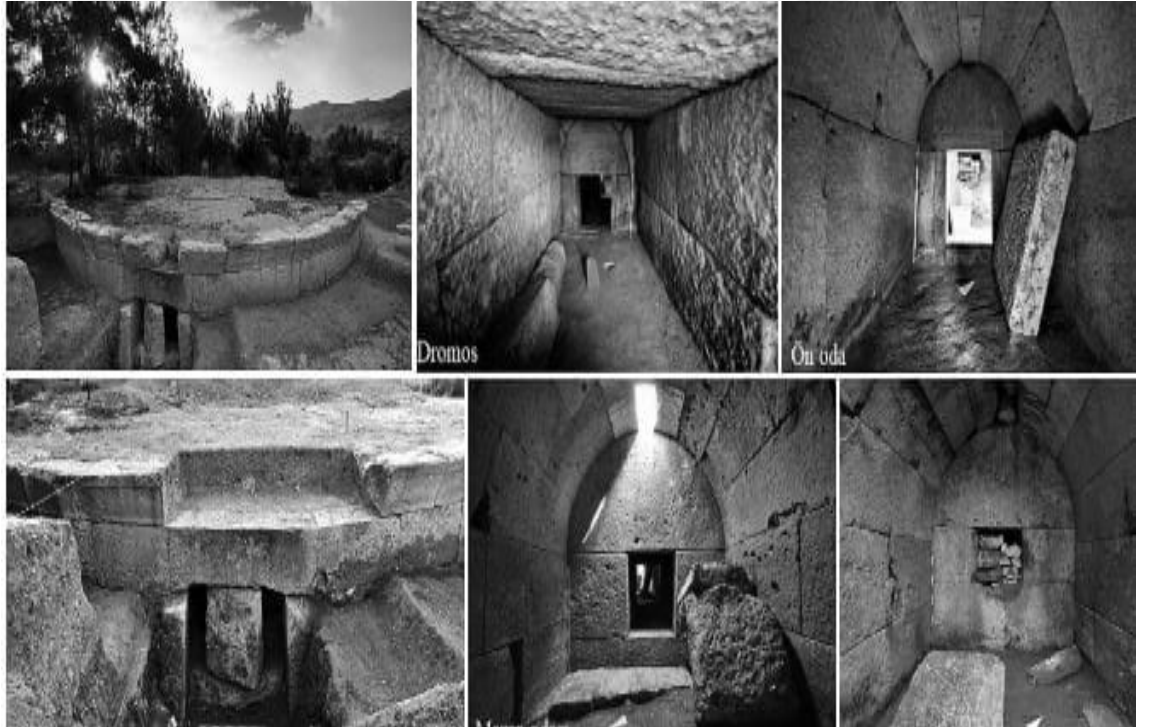
Resim 67: Yeralan Tmls (nan, 2010, s.479)

Resim 68: Aydın Köyü Tmls (nal,2010, s.444)

Resim 69: Hacılar Obası Tümlüsü planı (Yıldırım, 2021, s.134)

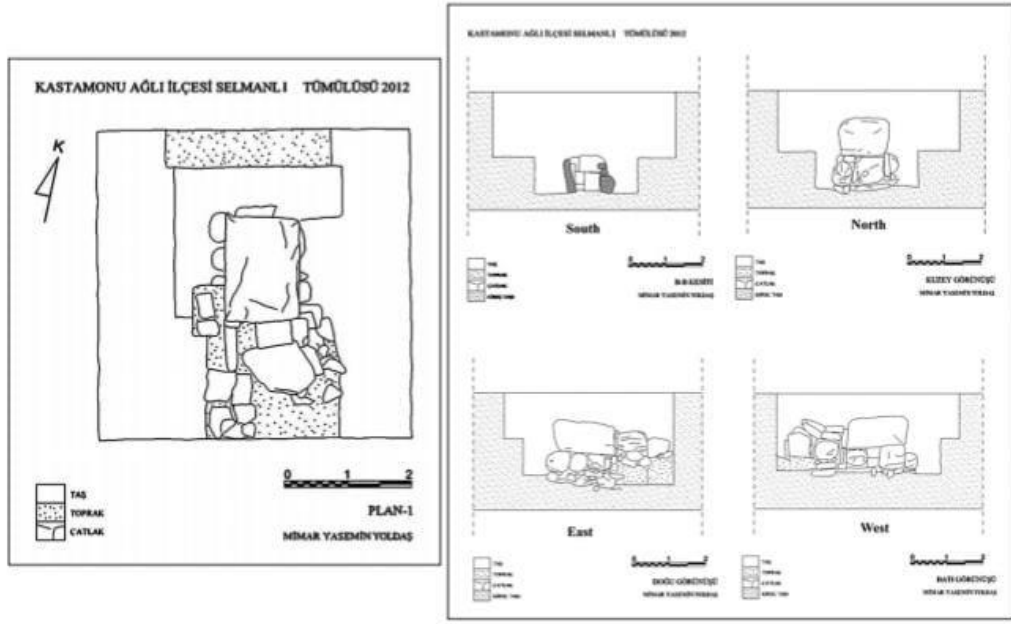
Resim 70: Hacılarobası Tümlüsü (Yıldırım, 2021, s.134)

Resim 71: Hacilarobası Tümölüs Buluntuları (Yıldırım, 2021, s.135)

Resim 72: Hacilar Obası Tümölüsü Phallos Kaidesi (Yıldırım, 2021, s.135)

Resim 73: Selmanlı Tömölüsü planı (Yıldırım, 2021, s.145)

Resim 74: Selmanlı Tömölüsü Mezar Odası/Dromosu (Yıldırım, 2021, s.144)

Resim 75: Selmamlı Tmls İçinde bulunan Resimler Ve Renkli Kabartmaları
(Yıldırım, 2021, s.146)

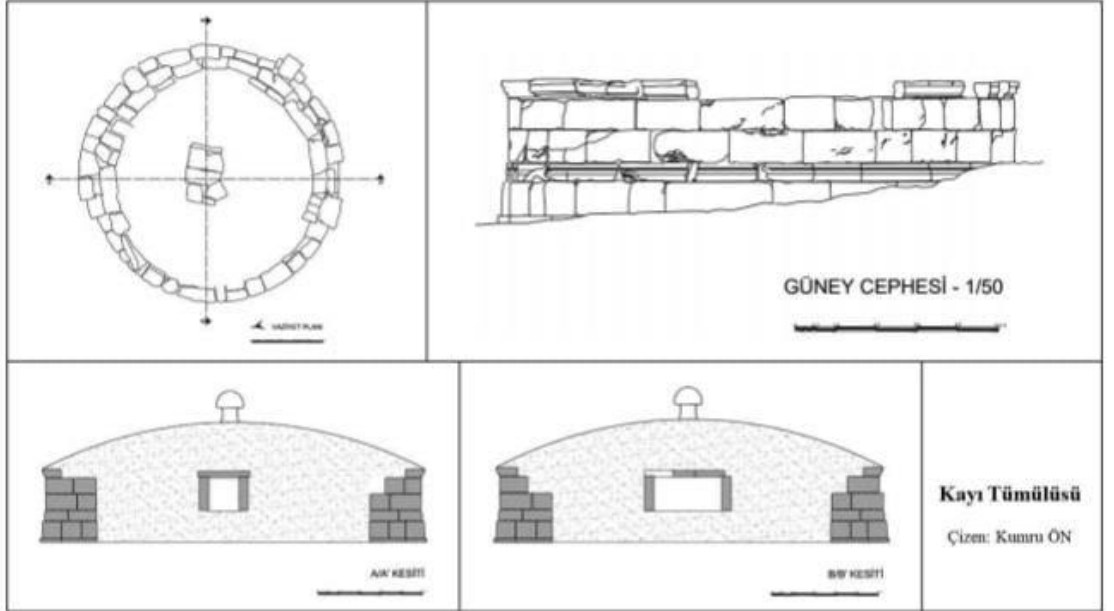

Resim 76: Kayı Köyü Tmls (Yıldırım, 2017, s.129)

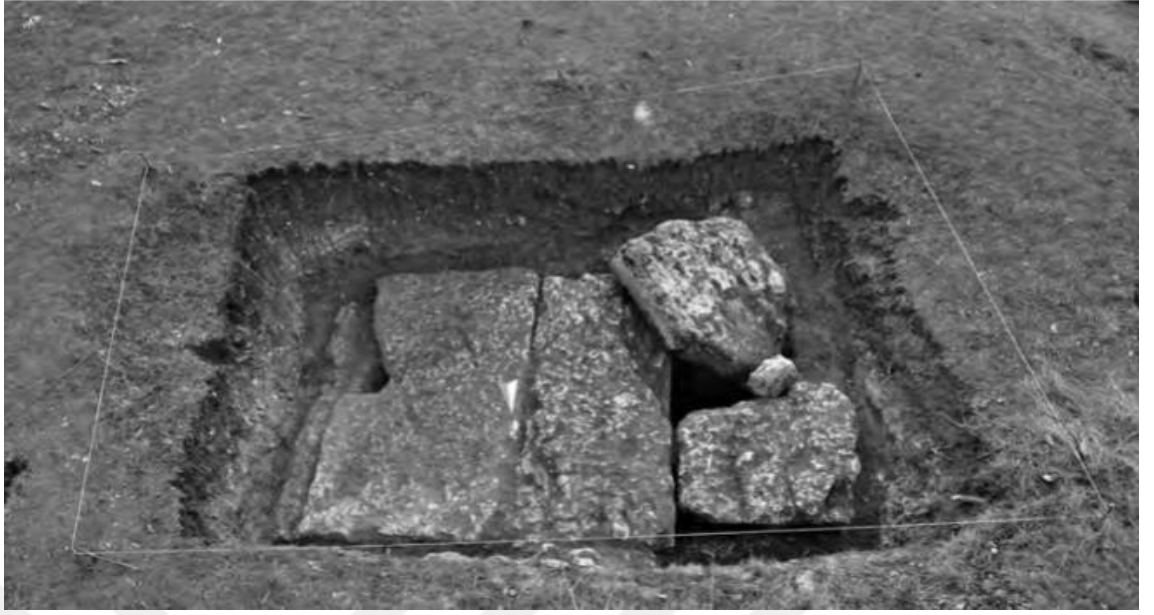

Resim 77: Kayı Köyü Tümülüsünün Dairesel Krepisi Yukardan Görünümü

(Yıldırım, 2017, s.130)

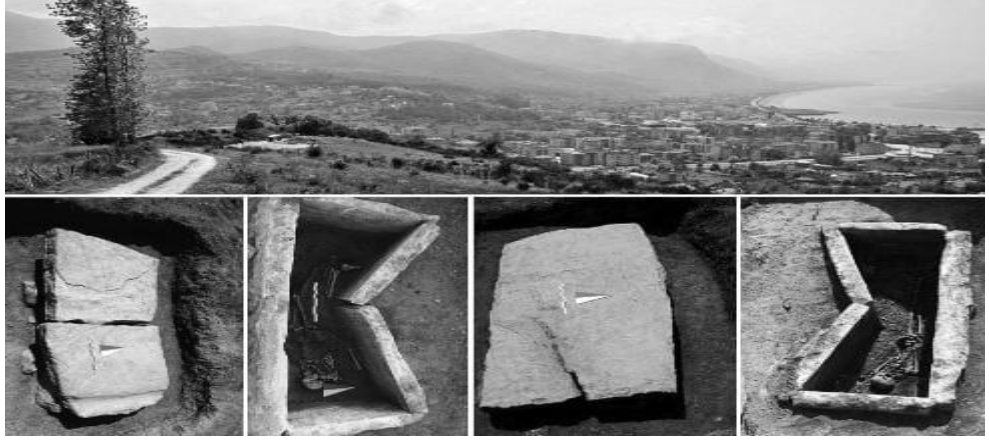
Resim 78: Kayı Köyü Tümülüsü Planı (Yıldırım, 2021, s.137)

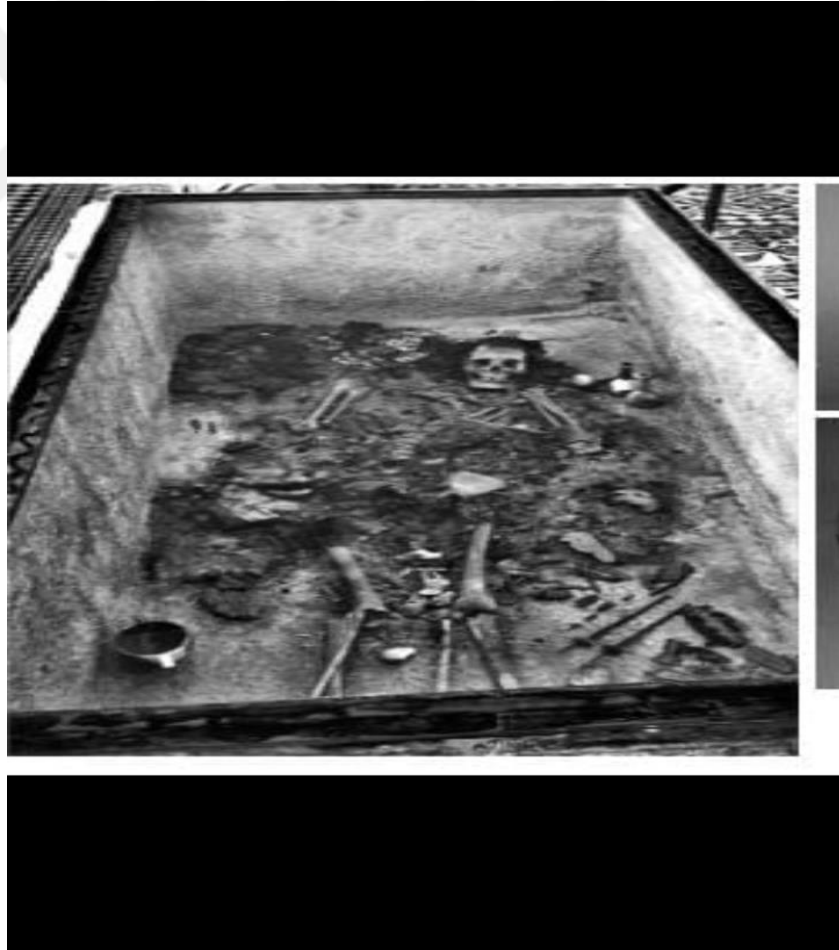
Resim 79: Mezar Odası (Yıldırım, 2017, s.133)

Resim 80: Mezar Dışında Bulunan Buluntular (Yıldırım, 2017, s.134)

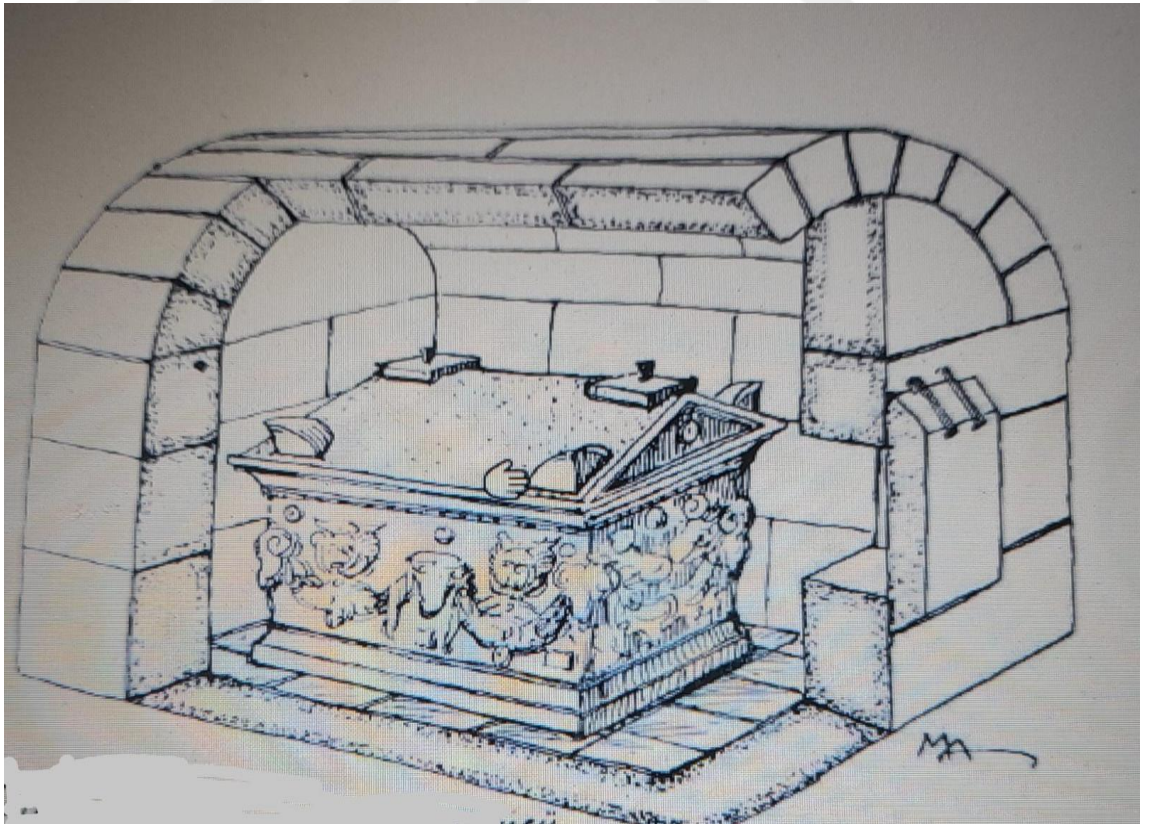
Resim 81: Türbe Tepe Tömölüsü (Yıldırım, 2021, s.155)

Resim 82: Fındıcak Mevkiinde bulunan Tömölüs İçindeki Lahit (Yıldırım, 2021, s.156)

Resim 83: Fındıcak Mevkiinde bulunan Tmls içindeki buluntular (Yıldırım, 2021, s.156)

Resim 84: Kaypı Tmls Planı (Akok, 1948, s.862)

Resim 85: Kaypı Tümülüsünde Bulunan Lahit Kabartması (Yıldırım, 2021, s.153)

Resim 86: Uzgur Tmls (nal, 2010, s.458)

Resim 87: Kahpeoruk B Tmls (Yıldırım 2021, s.140)

Resim 88: İkiztepe Tmls I (Kalmış,2014, s.101)

Resim 89: İkiztepe Tmls II (Kalmış,2014, s.102)

Resim 90: Sivritepe Tmls (Kalmış,2014, s.105)

Resim 91: Sivritepe Tmlsnn Dromos Görünümü (Kalmış,2014, s.106)

Resim 92: eştepe tmls (iğdem, 2012, s.103)

Resim 93: Kalecik Tmls (iğdem, 2012, s.104)

Resim 94: Kalecik Tmls Tahrip Edilmiş Koruma Duvarı (iğdem, 2012, s.104)

Resim 95: Tilkitepe Tmls Mezar Odası Girişı (iğdem, 2012, s.105)

Resim 96: Tilkitepe Tmls Mezar Odası (iğdem, 2012:105)

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı: Büşra KARATAŞ

Eğitim Durumu:

Lisans Öğrenimi: Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi-Arkeoloji

Yüksek Lisans Öğrenimi: Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi-Arkeoloji

Yabancı Dil(ler) ve Düzeyi:

İngilizce (A2-B1)

İş Deneyimi: Burdur Arkeoloji Müzesi Gönüllü Rehberlik (2017)